

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Матеріали

студентської наукової конференції
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

16-17 квітня 2019 року

Чернівці

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
2019

Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету (16-17 квітня 2019 року). Географічний факультет. – Чернівці : Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича, 2019. – 174 с.

До збірника увійшли статті студентів географічного факультету, підготовлені до щорічної студентської наукової конференції університету.

Молоді автори роблять спробу знайти підхід до висвітлення й обґрунтування певних наукових питань, подати своє бачення проблем.

© Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича, 2019

Валерія Баранова
Науковий керівник – асист. Смик О. С.

Тенденції розвитку ресторанного господарства як складової туристичної галузі (на прикладі Чернівецької області)

У процесі обслуговування туристів ресторанне господарство в готельно-туристичних центрах відіграє особливо важливу роль і набуває специфічних рис, що дозволяє вважати його складовою індустрією туризму. Характерною особливістю обслуговування туристів – надання їм повного комплексу послуг (сніданок, обід, вечеря).

На думку Н. М. Кузнецової, ресторанний бізнес – це велика підгалузь господарства, характерною особливістю якого є те, що він поєднує всі чотири фази розширеного відтворення: виробництво, розподіл, обмін і споживання.

Підприємства ресторанного господарства в туристичних центрах сприяють залученню до обігу частки доходів туристів із різних регіонів. Так відбувається переливання купівельних фондів з одних районів до інших, з однієї країни до іншої. Крім того, задоволення потреб за межами постійного місця проживання трансформує витрати купівельних фондів населення, зокрема витрати на купівлю товарів замінюються витратами на послуги. А це сприяє мобілізації вільних грошових коштів населення [2].

Ресторанне господарство створює умови для досягнення суспільних цілей розвитку туризму. У ресторанах зустрічаються та знайомляться люди з різних країн, тут створюється сприятливе оточення для взаєморозуміння, корисних ділових контактів, розвитку громадського та культурного життя. Ресторанне господарство отримує значну частку доходів як від внутрішнього, так і міжнародного туризму, активізує валютні надходження, створює умови для «експорту» послуг і входження їх до міжнародного ринку.

У ресторанному господарстві зосереджена значна частина матеріально-технічної бази туристичної індустрії. Від якості

будівництва, рівня устаткування й обладнання, різноманітності її типів істотно залежить ступінь комплексного обслуговування та задоволення потреб туристів у різних туристичних районах країни [1].

Ресторанний бізнес у Чернівецькій області, з одного боку, є одним із досить прибуткових та інвестиційно привабливих видів діяльності, а з іншого – діяльністю з високим ступенем конкуренції, тому має постійно розвиватись та удосконалюватись.

За даними Головного управління статистики в Чернівецькій області, налічується 285 закладів ресторанного господарства. Найбільша кількість закладів у м. Чернівці та Глибоцькому районі, найменша – у м. Новодністровськ та Путильському районі.

Кількість місць на об'єктах ресторанного господарства становить 23,9 тис. Найбільша кількість місць у Чернівцях [3].

Крім того, розглянуті статистичні дані свідчать, що ресторанний бізнес Чернівецької області має багато перспектив розвитку, тобто володіє вагомим потенціалом. Проте існує низка проблем, що можуть створити перешкоди для успішного його функціонування, а саме:

- невідповідність новим стандартам рівня технічного оснащення закладів ресторанного господарства;
- відсутність чи недосконала організація управління;
- недостатній рівень кваліфікації персоналу;
- низький рівень автоматизації;
- відсутній або недостатньо нерозвинений рівень системи бонусів для заохочення постійних споживачів.

Список літератури

1. Кузнецова Н. М. Основи економіки готельного та ресторанного господарства. Київ : ФПУ інститут туризму, 2001. 176 с.

2. Левковська Л. Чабан Р., Мухін Г. Стан та перспективи розвитку туризму та готельного бізнесу в Україні. *Економіка України*. 2003. № 6. С. 44-48.

3. Туризм та відпочинок в Чернівецькій області. Статистичний збірник. Головне управління статистики у Чернівецькій області. 2017. 88 с.

Науковий керівник – доц. Підгірна В. Н.
**Стан та перспективи розвитку туристичної галузі
Чернівецької області**

Україна має великий потенціал і володіє практично всіма курортними ресурсами: природними термальними водами, гідроресурсами, лікувальними грязями, хвойними змішаними лісами і морським узбережжям. Проте туристичний ринок вважається досить гнучким, оскільки швидко реагує як на зміну туристичного попиту та пропозиції, так і на зміни зовнішнього середовища (політичні, економічні, соціальні фактори). Частка доходів від надання туристичних послуг не досягає й 1% у ВВП, тоді як у країнах, де сфера туризму добре розвинена, вона може генерувати до 10% ВВП [1].

Якщо зупинитись на регіональному аспекті, то можна навести таку статистику: впродовж 2017 року в Чернівецькій області функціонувало 65 суб'єктів туристичної діяльності (у 2016 році – 66). А саме 10-туроператорів; 51 турагент та 4 суб'єкти, що займались тільки екскурсійною діяльністю. Послугами туристичних організацій області скористалися 20,3 тис. осіб, яким було продано 10,3 тис. путівок загальною вартістю 184,3 млн. грн. Серед них 99,6% – це громадяни України і 0,4% – громадяни інших країн. Діти і підлітки становили 20,6% від загальної кількості туристів. Кількість обслугованих екскурсантів – 5,6 тис. осіб.

Вітчизняні туристи за сприяння туристичних організацій виїжджали до 47 країн світу. Країнами-лідерами з прийому наших туристів стали: Болгарія – 7,4 тис. осіб, Туреччина – 4,2 тис., Єгипет – 3,5 тис. та Греція – 0,7 тис.

У цілому, туристична галузь Буковини останніми роками активно розвивається та викликає інтерес як на теренах України, так і за кордоном.

Зокрема, у 2017 році на території області організовано та проведено ряд заходів: Різдвяний ярмарок, фольклорно-

етнографічний фестиваль “Маланка-фест”, фестиваль “Різдвяні зустрічі”, свято “Від Різдва Христового до Йордану-2017”, свято “Різдвяна свічечка”, фестиваль “Майданівські колядки”, всеукраїнський фестиваль-конкурс “Натхнення Буковини”, День вуличної музики, Міжнародний день захисту дітей, парад клоунів, XII Буковинський туристичний ярмарок та інші.

Значна увага приділяється розвитку спортивних видів туризму. Так, організовано та проведено ряд заходів, зокрема:

- 1) мотофестиваль “Шлях мольфара 2017”;
- 2) Чемпіонат України зі спортивного туризму (велосипедний);
- 3) відкрита першість Чернівецької області зі спортивного туризму (пішохідна) та ряд інших;

Протягом 2017 року було апробовано два нових туристичних маршрути:

- Туристична екскурсія “Тасмниці Садгори”;
- Еколого-туристичний маршрут “Стежками вітряних хребтів”.

Із метою активізації ринку туристичних послуг Чернівецької області доцільно застосувати стратегію розвитку Чернівецької області на період до 2020 року, в основі якої покладено указ президента України «Про стратегію сталого розвитку «Україна - 2020».

Запровадження Стратегії можливе за такими напрямками: цікаві історико-географічні особливості нашої країни; значна кількість туристичних суб’єктів на ринку послуг; невисокі ціни на послуги внутрішнього туризму; широкий спектр підготовки магістрів сфери туризму; великий обсяг туристичних маршрутів; наявність рекреаційних ресурсів у сільській місцевості, близькість до кордону з ЄС.

Список літератури

1.Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. URL: <http://me.gov.ua>.

Юрій Березний

Науковий керівник – асист. Кирилюк С. М.

Рівнинні та платоподібні геолого-геоморфологічні комплекси Меркурія

Вікова приналежність поверхневих відмін здійснена за схемою: С1 – Дотолстовський період; С2 – Толстовський; С3 – Калорський; С4 – Пізній Калорський; С5 – Мансурський (Койперський) періоди.

1. **D** – відміни лавових потоків. Локально проявляються по всій поверхні планети. Приурочені до великих молодих кратерів та локалізуються в межах їх зовнішніх схилів у вигляді лопатеподібних потоків базальтів та пірокластичних матеріалів.

2. **Pvs** – відміни рівнин із плоскими поверхнями. Локалізуються, переважно в депресіях та в межах кратерних днищ кратерів від С2 до С5. Головною особливістю є надзвичайно гладка поверхня і вкрай мала кількість дрібних кратерів. Генетично являють собою розплави поверхні під час великої ударної події, що призвело до заповнення лавами депресій та кратерних днищ.

3. **Ps** – відміни рівнин зі слабкохвилястими поверхнями. Поширені в кратерах від С2 до С5 та локалізуються у великих депресіях. Характеризуються гладкими та слабкохвилястими поверхнями. В їх межах поширені невеликі кратери вікового діапазону С4 і С5 та їхні вторинні дрібні кратери. Походження – як і в попередніх відмін.

4. **Pc** – відміни кратерованих рівнин. Перекривають більшість старих кратерів. Поверхня слабо хвиляста, ускладнена чисельними дрібними та невеликими кратерами, широкими, достатньо високими хребтами. В будові приймають участь різноманітні вулканічні матеріали та щільні покриви з брекчій, сформовані під час ударних подій.

5. **Psi** – відміни міжкратерних рівнин. В рельєфі проявляються як рівні поверхні, ускладнені невисокими хребтами та дрібними ескарпами. Частково поширені в межах днищ незначної частини кратерів вікового діапазону від С1 до

C3 із накладеними кратерами C2 та кратерами від C3 до C5. Загалом поверхня ускладнена численними молодими кратерами C4 віку.

6. **Pu** – відміни замкнених міжкратерних рівнин. Характеризуються порівняно плоскою поверхнею, ускладненою дрібними кратерами та нагромадженнями колювального матеріалу на периферії. Головна особливість – локалізація між великими кратерами в межах одного кластера.

7. **Pi** – відміни покривних викидів, що вкривають відміни височин та рівнин з пересіченим рельєфом. Це викиди з кратерів C2 і C3 віку. В рельєфі проявляються як невисокі, достатньо широкі хребти та поодинокі пагорби, зібрані в кластери.

8. **Pi** – відміни височин та рівнин з пересіченим рельєфом. У рельєфі проявляються як осередки хаотичного рельєфу, що формують різноманітні форми – від невисоких радіальних хребтів, що локалізуються на периферії великих кратерів, до осередків покривних викидів з великих кратерів та басейнів, що мають хаотичні форми. Поверхні сильно ускладнені дрібними та невеликими кратерами різного віку, які часто формують кластери та катени, а також текстуровані конусами виносу крупних осипів та зсувними тілами.

9. **Ptu** – відміни рівнини та периферійних частин материкових поверхонь. У рельєфі проявляються як плоскі поверхні з лопатеподібними схилами на периферії та поодинокими невисокими хребтами.

10. **Cfp** – відміни калорських рівнин. Нагадує відміни рівнин зі слабкохвилястими поверхнями, проте мають більш інтенсивну вторинну деформацію у формі субконцентричних хребтів та грабеноподібних утворень, формуючи складний полігональний рисунок поверхні. Їхній розвиток безпосередньо пов'язаний зі стадіями формування басейну Калоріс.

Список літератури:

1. Watters, T. R., Murchie, S. L., Robinson, M. S., Solomon, S. C., Denevi, B. W., Andre, S. L., Head, J. W., 2009, Emplacement and tectonic deformation of smooth plains in the Caloris basin. *Mercury, Earth and Planetary Science Letters*, Vol. 285. №. 3-4. P. 309-319.

Унікальність природи міста Хмільник

Хмільник – місто обласного значення в Україні, центр однойменного району Вінницької області, курорт державного значення (з 2011 року). Розташоване в улоговині, висота якої над рівнем моря, не перевищує 250-300 метрів. Із заходу на схід через місто протікає річка Південний Буг. Її долина тут звужена (до 600 м) і має асиметричну форму. Правий берег високий і скелястий, лівий - низький, частково заболочений.

В геоструктурному плані територія Хмільника займає південно-західну окраїну Українського кристалічного масиву - докембрійську складчасту структуру, складену архей-протерозойськими метаморфічними породами. Однією з особливостей території міста є те, що вона зазнала найбільших, серед рівнинних теренів України, пліоцен-антропогенових піднятих [1]. На тлі додатних неотектонічних рухів притоки головної ріки глибоко врізані в осадові породи, їх долини каньйоноподібні, цілком позбавлені терас, схили утворюють круті урвища з частими відшаруваннями вапняків і пісковиків.

Унікальними є гідрогеологічні умови. В місті відкриті родовища радонових вод, які залягають на глибині 110-185 м. Концентрація радону в підземних водах коливається від 5 до 200 нКи/дм³, що згідно їх класифікації відповідає водам від дуже слаборадонових до радонових середньої концентрації [2].

Клімат міста – помірно-континентальний. Середня температура січня становить -6°C, середня температура липня +19°C, річна кількість опадів коливається в межах 520-590 мм, з них майже 80% випадають у теплий період року [2].

На території міста, ґрунтоутворюючі породи представлені четвертинними відкладами. Найбільш розповсюджені серед них породи еолового і флювіального походження - леси, лесоподібні суглинки, давні і сучасні алювіальні, а також делювіальні відклади [4].

Серед зональних типів ґрунтів переважають сірі лісові ґрунти (50,5%) та типові малоґумусні чорноземи (42,1%), значно менші

площі займають дерново-підзолисті ґрунти. На низьких терасах Південного Бугу і його приток, де ґрунтові води залягають на незначній глибині (5 - 6 м), а в плоских пониженнях наближаються до поверхні (2,5 - 3,0 м). поширені напівгідроморфні та навіть гідроморфні - лучні, болотні та інші мочаристі ґрунти [4].

Головні лісоутворюючі породи міських парків і скверів - дуб звичайний, граб, ясен, клен гостролистий, липа, в'яз, дуб скельний, сосна, вільха чорна. У флорі міста зустрічаються ендемічні (волошка савранська, волошка Бессера, зіновать Блоцького, козильці великі) та реліктові види (хвощ великий, клопогін смердючий, бруслина мала, чистець вузьколистий, медунка м'якенька, в'язіль стрункий), а також лікарські рослини (конвалія травнева, липа серцелиста, первоцвіт весняний, звіробій, валеріана лікарська, наперстянка великоквіткова та інші) [3].

Антропогенні ландшафти міста представлені поселенськими кварталами малоповерхової забудови, промисловими зонами, садово-парковими масивами та алеями. Варто зауважити, що останні зазнають значної антропопресії і за генезисом, їх можна віднести до рекреаційно-дегресійних. Це своєрідні комплекси, які формуються в місцях надмірного рекреаційного навантаження, що призводить до знищення підліску, місцями і трав'янистого покриву [1].

Така багата природна основа ландшафту міста потребує ґрунтового вивчення та належного збереження.

Список літератури:

1. Денисик Г.І. Антропогенні ландшафти Правобережної України. Вінниця : Арбат, 1998. 298 с.
2. Денисик Г. І. Природнича географія Поділля. Вінниця : ЕкоБізнес Центр, 1998. 183 с.
3. Погребняк П. С. Лісорослинні умови Поділля. Харків, 1931. С. 2-13.
4. Цицюра Я. Г. Броннікова Л. Ф., Пелех Л. В. Ґрунтовий покрив Вінниччини : генезис, склад, властивості та напрями ефективного використання : монографія. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 452 с.

Оцінка впливу сонячної активності на фізико-географічні процеси Землі

Відомо, що велика кількість різноманітних процесів і явищ на Землі, саме життя зумовлені енергією, яка надходить від Сонця. Вже давно був відмічений зв'язок між процесами на Сонці й різноманітними явищами на Землі. На сьогодні механізм сонячної активності можна розглядати лише завдяки різноманітним припущенням, але взаємозв'язок між процесами на Сонці і в нижній атмосфері Землі, гідросфері та біосфері – встановлений факт. Цей зв'язок має статистичний характер.

Вплив Сонця на Землю – різносторонній. Він є результатом зміни кількості сонячних плям, що має відносно впорядкований характер. Чисельність їх, яка виражається числами Вольфа, може слугувати проявом сонячної активності у фізико-географічних та соціальних процесах на Землі.

Однією із найбільш важливих та цікавих особливостей Сонця є періодичність плямоутворювальної активності. Така періодичність носить циклічний характер. Наразі існують такі цикли (2009 р.): Шваба (11 років), Хейла (22 роки), віковий цикл (80-100 років) [1].

У роботі, використовуючи дані чисел Вольфа (W), побудовано різницеву інтегральну криву модульних коефіцієнтів сонячної активності. Її аналіз виявив закономірні тенденції до підвищення сонцедіяльності в останні роки (рис. 1).

Для підтвердження зв'язків між сонячною активністю та температурою і опадами в нашому регіоні розрахований коефіцієнт кореляції між даними показниками. Так, між сонячною діяльністю та температурою величина кореляції $r = 0,83$, що прямо вказує на взаємозалежність. Між опадами та сонячною діяльністю також виявлено зв'язок, хоча й не такий тісний, як між температурою. Коефіцієнт кореляції $r = 0,49$.

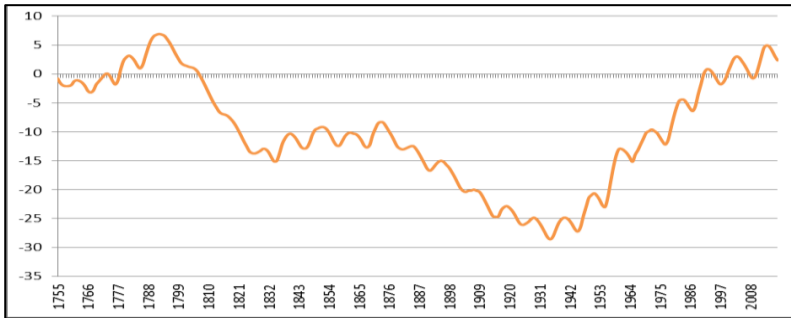

Рис. 1. Різницева інтегральна крива чисел W з 1755 по 2016 рр.

Важливе практичне значення мають побудовані хронологічні графіки та різниці інтегральні криві, що підтверджують вплив Сонця на температуру та опади (за даними м/с м. Чернівці). За хронологічними графіками виявлений 11-літній цикл у ході температур, який за багатолітній період спостережень дорівнює 10,5. Виявлено підвищення температури через 1-3 роки після кожного максимуму сонцедіяльності. Такий факт також може підтверджувати вплив сонячної активності на температуру. Порівняння багаторічних коливань сонячної активності та кількості опадів показує, що між їх змінними спостерігаються постійні співвідношення. Коливання синхронні.

Періодичний плямоутворювальний процес викликає появу на Сонці інших джерел енергії, дія яких позначається в одночасній появі різних електричних і магнітних феноменів у земній корі й атмосфері. Цими магнітними й електромагнітними явищами сучасна наука намагається пояснити ряд численних, раніше загадкових явищ у фізичному й органічному житті Землі [2].

Список літератури

1. Витинский Ю. И. Цикличность и прогнозы солнечной активности. Ленинград: Наука, 1973. 257 с.
2. Чижевский А. Л. Земное эхо солнечных бур. Москва : Мысль, 1976. 132 с.

Марія Бойчук

Науковий керівник – асист. Дарчук К. В.

**Прикладні аспекти проведення технічної
інвентаризації об'єктів нерухомості
(на прикладі житлового масиву м. Чернівці)**

Нині одним з основних процесів Державного земельного кадастру є технічна інвентаризація. Вона являє собою комплекс обмірів нерухомості, при якому визначається склад, площа і об'єм за фактом, обстеження і оцінка технічного стану, встановлення вартості, виходячи з інвентаризації, визначення змінених характеристик і за який час ці зміни проведені.

Питання технічної інвентаризації об'єктів нерухомості комплексно подані в науково-методичній літературі, зокрема у працях О. А. Артюхова, О. О. Бойко, Т. В., М. І. Брагінського, В. І. Борисова, В. В. Вітрянського, В. Дзери, І. В. Жилінкова, Н. С. Кузнєцова, Р. А. Майданика, Є. О. Мічуріна, В. Спасиво-Фатєєвої, В. Л. Яроцького та ін. У їхніх розвідках проаналізовано методику технічної інвентаризації [1,2].

Існуюча нормативно-технічна база земельно-кадастрових робіт супроводжує всі вишукування широким переліком методів, способів та підходів, забезпечуючи тим самим стандартизовані вимоги до їх виконання, насамперед під час формування геодезичної мережі. Проте поява принципово нових технічних засобів – електронних геодезичних приладів та засобів обробки результатів польових вимірювань вимагає істотного перегляду традиційних підходів вишукувальних робіт, зокрема щодо принципів реконструкції геодезичних мереж.

Мета даного дослідження – визначення основних аспектів проведення технічної інвентаризації об'єктів нерухомості на прикладі житлового масиву м. Чернівці.

Об'єктом дослідження виступає його територія. Місто являє собою великий житлово-промисловий комплекс, в якому значно розвивається будівельна галузь. У зв'язку з цим, активно проводиться технічна інвентаризація об'єктів нерухомості.

Інвентаризація здійснюється в такому порядку:

1. Підстава для проведення робіт з інвентаризації земель являє собою прийняття рішення відповідного органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування;

Замовником робіт із інвентаризації земель можуть бути орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, землевласники та землекористувачі.

Фізичні та юридичні особи, які мають ліцензію на проведення робіт із землеустрою, є розробниками технічної документації з інвентаризації земель.

2. Інвентаризація земель потребує укладання договору між замовником і виконавцем про розроблення технічної документації з інвентаризації земель, складання та погодження кошторису на виконання даного виду робіт.

Для відбору виконавця робіт, відповідно до Закону “Про державні закупівлі”, проводяться торги, які фінансуються за кошти державного або місцевих бюджетів. Термін виконання умов договору не більше 6 місяців.

3. Роботи з інвентаризації земель включають підготовчі, топографо-геодезичні та камеральні роботи, складення і оформлення технічної документації в паперовій та електронній формах.

4. Після виконання робіт з інвентаризації земельцйф виконавець подає технічну документацію на затвердження замовникові.

У зв’язку з процесом децентралізації державного управління, який триває останні роки в Україні, велика кількість міст, сіл та селищ вже створили об’єднані територіальні громади, а інші перебувають в процесі перетворення в ОТГ, відповідно інвентаризація землі (земель) стане одним з ключових факторів їх подальшого успіху та розвитку кожної громади та ОТГ зокрема.

Список літератури

1. Мартин А. Г. Інвентаризація земель : як її здійснювати у сучасних умовах? *Земельна спілка України*. 27. URL: <https://zsu.org.ua/andrij-martin/91-2011-05-27-14-48-38>.

2. Трубіна М. Д. Інвентаризація земель як основний компонент плати за землю: український та зарубіжний досвід. *Фінансове право*. 2602. С. 30–33.

Богдана Бубряк

Науковий керівник – асист. Кирилюк С. М.

Реконструкція геолого-геоморфологічної історії Pavonis Mons Volcano region, Planum Australe region та Hellas region

Реконструкція геолого-геоморфологічної історії ключових квадрантів Марса (Pavonis Mons Volcano region, Planum Australe region, Hellas region) продемонструвала різноманітність поверхневих форм на планеті та складну взаємодію різногенетичних чинників під час їх еволюції. Так, вулканічні процеси призвели до формування гігантських щитових вулканів та лавових плато, що викликало в межах Гесперійського періоду потужні наводнення та, в цілому, переформатування поверхні планети. Це виразилося в утворенні численних каналів стоку [1]. Така надпотужна вулканічна діяльність була викликана формуванням басейну ударного походження *Hellas Planitia* на протилежному боці планети по відношенню до основного вулканічного плато *Tharsis Montes*.

Загалом, підсумовуючи геологічну історію, яку вдалося вивести з ретельного аналізу зображень регіону *Hellas Planitia*, можна зробити такий висновок: після того, як *Hellas Planitia* була сформована під впливом падінням гігантського астероїда ще на початку історії планети, вся внутрішня частина басейну поступово почала заповнюватися різногенетичними відкладами. Пилові відклади маркують найдавніші відклади. Під час всієї геологічної історії в межах басейну активізувалися вулканічні події та льодовикові періоди, які маркуються відповідними елементами поверхні.

Упродовж всієї історії не вщухало зовнішнє бомбардування, що виразилося в присутності значної кількості молодих і зазвичай невеликих кратерів. Ерозійні епізоди, ймовірно, активізувалися, коли осадонакопичення було найбільш активним. На це чітко вказують периферійні частини внутрішньобасейнових плато, де вони були роздроблені під впливом руйнування льодовикових щитів, що призвело до формування хвилястих і вузлуватих відмін. У періоди історії

Марса, коли на його поверхні існувала вода в рідкому стані, утворилися озерні відклади. Очевидно, що протягом всієї історії регіону вітрова ерозія зривала матеріал з верхніх частин плато, поступово руйнуючи їх та перерозподіляючи матеріал по поверхні.

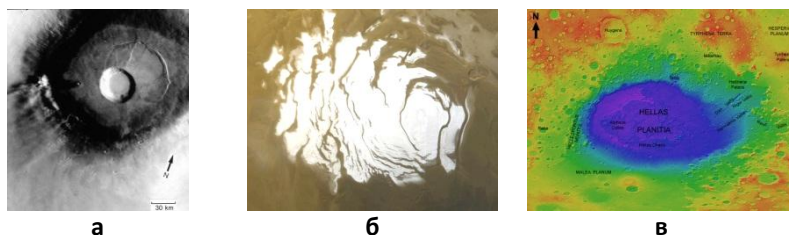

Рис. Регіони Марса:
а) – *Pavonis Mons Volcano region*;
б) – *Planum Australe region*; в) *Hellas region*

На пізніх етапах деградації марсіанської гідросфери численні малі озера наповнили залишки депресій, формуючи стільникову структуру при супутньому занесенні льодовикових блоків еоловими відкладами. Завдяки циклам еолової акумуляції відбулося формування багатьох шарів, які потужною товщею вкривають центральну частину басейну. Еолова діяльність була основним чинником ерозії для всіх відмін регіону, а еолові відклади виявилися найпоширенішими в *Hellas Planitia*.

Потужна вулканічна діяльність викликала також насичення атмосфери вуглекислим газом і водяною парою, що з часом виразилося у формуванні потужних полярних шапок, релікти яких збереглися до сьогодення. Пізніша деградація марсіанської атмосфери та її зневоднення спричинили активізацію еолових процесів, які наразі є глобальним чинником вивітрювання на планеті.

Список літератури

1. Tanaka, K. L., Leonard, G. J., 1995. Geology and landscape evolution of the Hellas region of Mars. *Journal of Geophysical Research, Planets*. Vol. 100 (E3). P. 5407-5432.

Лариса Бурак
Науковий керівник – проф. Джаман В. О.

**Регіональне розселення як функція природно-ресурсних можливостей території
(на прикладі західного регіону України)**

Поселення – це геопросторова цілісна і компактна концентрація населення разом із засобами його життєдіяльності, якими є місця постійного проживання населення, його праці і відпочинку, відтворення, суспільного проживання тощо. Система розселення як складне суспільно-географічне утворення має певні ознаки, за якими її можна виокремити від навколишнього середовища, а саме: цілісність, сталість, динамічність, територіальність, ієрархічність.

Під час дослідження впливу природно-ресурсного потенціалу на розселення території, слід вивчати зв'язки і залежності між якісними і кількісними показниками. Суть полягає в тому, що за певних умов та чинників одне явище спричиняє інше. Особливе та вирішальне значення для системи розселення території є спосіб виробництва, що створює відповідні можливості використання природних умов і ресурсів. Природно-ресурсні можливості території – важливий чинник формування розселення [1].

Західна Україна доволі історично освоєний регіон, оскільки на її теренах за тривалий період засновано 2192 поселення із 7968 (за даними на кінець 2001 року). Найосвоєнішою територією виявилася Північна Буковина. Від природних умов залежить зручність та комфортність проживання людей. Різноманітні природні компоненти Західноукраїнського регіону позначились на характері освоєння і заселення території. Площа досліджуваної території становить 110,7 тис. км².

У компонентній структурі ПРП найбільший вплив на розселення в Західноукраїнському регіоні мають природні рекреаційні ресурси – коефіцієнт рангової кореляції $K = +0,62$. Будучи природною основою розвитку рекреації як галузі суспільного комплексу регіону, вони формують соціально-

економічну базу розвитку ряду поселень: Трускавця, Моршина, Східниці, Славського, Немирова, Яремчі, Косова, Ворохти, Шешорів, Рахова та багатьох інших.

Усі західні області на фоні держави виділяються значно вищими ранговими місцями за кількістю селян, ніж потенціалом земельних ресурсів. Особливо це характерно для Карпатського регіону: в Івано-Франківській області різниця рангів – 20 місць (із 25), у Львівській і Закарпатській – по 19, у Чернівецькій – 7 позицій. Ці чотири області займають останні місця за рівнем забезпеченості сільського населення ріллею.

Впливаючи на форми розселення і типи поселень, природно-ресурсна складова розселенської місткості території зазнає, у свою чергу, відповідного демографічного навантаження. П'ять західних областей України (Чернівецька, Львівська, Рівненська, Івано-Франківська і Волинська) мають високий рівень демографічного навантаження на природно-ресурсні можливості, а дві області (Тернопільська і Закарпатська) – вищий, ніж середній по країні [2].

Природні умови і ресурси мають суттєвий вплив на формування розселення, як в історичний, так і в сьогоdnішній час. Вони виступають необхідною умовою існування й розвитку поселень як і всього життя суспільства. Від природних умов залежить зручність та комфортність проживання людей.

Населення Західної України розміщене рівномірніше стосовно природно-ресурсних можливостей, ніж до площ адміністративних районів. Половина населення сконцентрована на 1/4 площі території районів і 1/3 сукупного ПРП; на 1/2 площі районів проживає майже 3/4 населення, а на 1/2 вартості ПРП – 2/3 населення.

Список літератури:

1. Джаман В. О. Регіональні системи розселення: демографічні аспекти. Чернівці : Рута, 2003. С. 36.
2. Руденко В. П. Географія природно-ресурсного потенціалу України. Львів : Світ, 1993. 240 с.

Христина Бурега
Науковий керівник – асист. Костенюк Л. В.

Особливості руслоформування р. Прут поблизу сmt. Делятин

Ріка Прут бере початок на південно-східному схилі г. Говерла на висоті 1780 м н. р. м., у 15 км південно-західніше сmt Ворохта. Загальна довжина ріки становить 967 км, в межах України довжина Прута складає 299 км. Ріка Прут належить до гідрологічної системи Дунаю.

Основні риси річкової сітки були закладені ще в третинний період. Нерівномірний рух земної кори в третинний і четвертинний час зумовив чергування періодів врізування річок з періодами денудаційних процесів переносу і відкладання ґрунту. Це привело до утворення глибоких розчленованих і терасованих долин, до неоднорідності будови річок по довжині.

Характерною рисою рік Карпат, і р. Прут у тому числі, є значна мінливість у часі гідрологічних характеристик – добре виражений паводковий режим, з різкими коливаннями стоку води і наносів та інтенсивності руслових процесів. Відмітна ознака рік району – більш висока водоносність, малостійкий льодостав, що часто переривається великими відлигами.

Долина р. Прут слабозвивиста, трапецеїдальна, шириною 2–5 км. Правий схил висотою 30–60 м характеризується наявністю зсувних ділянок. Лівий схил висотою 20–40 м пологий і помірно крутий. Русло річки помірно звивисте з невеликими островами через 1–6 км. Дно нерівне піщано-галькове і гальково-кам'янисте [1].

Нами детально досліджено процеси руслоформування р. Прут поблизу сmt Делятин, що відповідає так званій Делятинській ОДд [2]. Вона припадає на улоговинне передгірне розширення долини, що відповідає перехідній зоні від гірського типу русла до напівгірського і збігається з межею гірської структури Карпат і Передкарпаття.

Ця особлива ділянка характеризується, насамперед, поєднанням зміни умов руслоформування в результаті різкого розширення днища долини та переходом від обмежених умов руслоформування до відносно вільних. Це складна у геоморфологічному відношенні ділянка, добре терасована та детально описана в географічній літературі [1,2]. Вона давно цікавила географів дослідників унаслідок свого поєднання добре розчленованих і чітко виражених терас у відносно обмеженому днищі долини. Така цікава ділянка мала би була характеризуватися змінами руслових форм річки Прут через різку зміну впливу геологічної обмеженості долини. Проте навіть при зіставленні карт різного періоду (1948-2016 рр.) ми спостерігаємо типове гірське русло сформоване в обмежених умовах. Тільки на деяких старих картах (польська 1: 100 000 - 1933 рік, і деякі старіші), а також при натурному обстеженні на рівні першої-другої терас помітні сліди розгалуженого русла (заплавна багаторукавність), яка просежувалась напевне після значних паводків.

Отже, спостерігаємо зміну умов русло формування, яка мало відбивається на зміні самого русла (хіба що під час катастрофічних паводків). При ширині долини 2 км русло залишається в межах 100-160 метрів шириною, не змінюючи форму плавної дуги в напрямку від півночі на північний схід. Дана ділянка хоч і складна за геоморфологічною будовою і сильно розчленована, проте не поділена на окремі ОДРз.

Список літератури

1. Природа Івано-Франківської області / За ред. К. І. Геренчука. Львів : Видавниче об'єднання «Вища школа», 1973. 160 с
2. Костенюк Л.В., Косован В. Горизонтальні переформування русла ріки Прут на відріжку с. Татарів – смт. Делятин. *Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць*. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2017. Вип. 793 : Географія. С. 109-116.
3. Кравчук Я. С. Геоморфологія Передкарпаття. Львів : Меркатор, 1999. 188 с.

Христина Вервега

Науковий керівник – асист. Гуцул Т. В.

Оцінка топографо-геодезичного забезпечення території Надвірнянського району способом гексагонів

Топографо-геодезична та картографічна діяльність значною мірою визначає довгостроковий економічний розвиток держави і забезпечує підвищення рівня управління економікою та науково-технологічного потенціалу інших галузей. Наразі забезпеченість топографічними продуктами, яка безпосередньо пов'язана з геодезичною основою незадовільна. Загальний стан ситуації в державі у означеній сфері засвідчує наявність серйозних проблем, які потребують невідкладного розв'язання, виходячи з інтересів забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України і, що особливо нині актуально, - національної безпеки та оборони.

У фахових літературних джерелах для дослідження стану геодезичного забезпечення на сьогодні пропонуються два методи геоінформаційного аналізу – просторовий аналіз за допомогою побудови буферних зон радіусів кругів нормативно встановлених розмірів [1] та зонування території полігонами Тиссена-Воронного [2].

Використання полігональних об'єктів у формі гексагонів (правильних шестикутників) має ряд теоретичних переваг, однак у контексті даної задачі подібних досліджень не виявлено.

Таким чином, мета дослідження полягала у виявленні та оцінці можливості застосування гексагональних полігонів для оцінки стану геодезичного забезпечення території.

Досягнення поставленої цілі здійснювалося шляхом побудови гексагональної сітки навколо пунктів державної геодезичної мережі в межах Надвірнянського та суміжних адміністративних районів і обчисленням площі території, на якій можливе геодезичне забезпечення для масштабного ряду 1:2000, 1:5000, 1:10000, 1:25000 без порушення чинних нормативних вимог.

Знаючи нормативно встановлене значення площі для кожного з масштабів розрахуємо розміри елементів побудови гексагонів для кожного із масштабів. При відомому радіусі R , описаному довкола правильного шестикутника, окружність

сторони a має таке саме значення, як і радіус R , описаний довкола окружності шестикутника.

При відомому радіусі r окружності, вписаної в правильний шестикутник, сторона a обчислюється як співвідношення двох радіусів, вписаних у правильний шестикутник окружності та квадратного кореня із числа 3.

$$a = \frac{2 \cdot r}{\sqrt{3}}.$$

Розраховані значення елементів занесемо до табл. 1.

Таблиця 1

Значення розмірів елементів гексагонів для топографічних карт і планів масштабного ряду 1:25000-1:2000

Масштаб	Сторона a , км	Радіус r , км
1:10000-1:25000	3,398	2,943
1:5000	2,774	2,402
1:2000	2,402	2,081

Використовуючи операцію просторового накладення виявимо, які полігони містять пункт ДГМ. Вважатимемо, що якщо у полігоні наявний пункт, то його вплив поширюється цілком рівномірно на всю територію заданої площі.

Одразу зауважимо, що недоліком є близьке розташування пунктів ДГМ. Однак такі випадки практично виключаються, оскільки суперечать нормативним вимогам до закладення пунктів.

Спосіб гексагональних полігонів перспективний з огляду на можливість реального винесення та закріплення в натурі 6-ти точок, що описують фігуру, тоді як радіус кола в природних умовах місцевості – річ доволі умовна. Місця перетину таких точок можуть бути перспективними для моделювання розвитку мережі 1-3 класів.

Список літератури

1. Білокриницький С. М. Сучасні можливості створення великомасштабних картографічних карт і планів. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2001. С. 197.

2. Гуцул Т. В., Писаренко О. В. Можливості геоінформаційного аналізу в дослідженнях стану геодезичного забезпечення території України для потреб дорожньої галузі. *Інженерна геодезія*. 2017. Вип. 64. С. 77–88.

Теоретичні основи наукового пізнання демографічної ємності території

Досягнення оптимальної демографічної ємності території – головне завдання у планувальних сучасних розробках території. Під нею розуміють кількість мешканців, яка зможе розміститися в регіоні з огляду на забезпечення найбільш важливих потреб території збереження екологічної рівноваги. За різними критеріями оцінка ємності території може бути різною.

Донедавна демографічна ємність ототожнювалась з ємністю площ, що виділяються під будівництво. Але ці поняття зовсім різні: розраховуючи ємність площ проводиться оцінка району з огляду на придатні для забудови території. За рахунок того, що ємність площ не відображає реальну максимальну кількість населення яке можна комфортно розселити на майданчиках, придатних для забудови у процесі розвитку районного планування, деталі очевиднішою є потреба оцінки не тільки майданчиків, придатних до забудови, а й комплексної оцінки інших факторів.

Демографічну ємність районів встановлюють шляхом аналізу найбільш важливих для повсякденної життєдіяльності природних компонентів: територій, придатних для промислового та цивільного будівництва; сільськогосподарських земель, необхідних для організації природної сільськогосподарської бази; водних ресурсів; територій, сприятливих для організації масового відпочинку населення.

Особливістю демографічної ємності є її динамічність. На основі комплексної оцінки демографічної ємності території знаходять нові резервні майданчики під забудову та ведення господарської діяльності.

Проаналізувавши літературні джерела, слід зазначити, що на сьогоднішній день не розроблено загальноприйнятої методики оцінки території. Запропоновані підходи не відображають реальну ситуацію або роблять це тільки частково. Ці методи

здебільшого важко обґрунтувати, використовуються спрощені підходи, які тільки характеризують певну територію, не відображаючи цілої картини.

На сьогоднішній день поряд із поняттям «Демографічної ємності» використовують також цілий ряд суміжних показників та понять. Наведемо деякі з них: екологічна ємність території – узагальнена характеристика, що кількісно відповідає максимальному техногенному навантаженню, яке може витримувати впродовж тривалого періоду сукупність економічних систем території без порушення їхніх структурних і функціональних властивостей; техноємність природного середовища – величина максимального техногенного навантаження, яке може витримати природне середовище без порушень його структурно-функціональних характеристик; екологічна ніша – фізичний простір з властивими йому екологічними умовами, що визначають існування будь-якого організму; демографічна місткість – максимальна кількість жителів району, яка може бути розселеною в його межах при умові забезпечення найважливіших повсякденних потреб населення за рахунок ресурсів даної території з урахуванням збереження екологічної рівноваги, тощо.

Отже, на сьогодні ще немає чітко обґрунтованого та визначеного методологічного підґрунтя суспільно-географічного вивчення демографічної ємності території.

Список літератури

1. Майстер А. А. Антропогенна перетвореність рекреаційних ландшафтів Волинської області. *Рекреаційно-туристичний потенціал регіонів України: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку*. 2017. С. 20-23.

2. Регіоналістика : географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики. Навч. посібн. / О. Г. Топчєв, Д. С. Мальчикова, В. В. Яворська. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 372 с.

3. Тикунов В. С. Разработка алгоритмов распознавания, классификации и картографирования географических комплексов с помощью ЭВМ *Новые методы в математической картографии (математикокартографическое моделирование и автоматизация)*. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1978. С. 52–69.

Вікторія Вінтоняк

Науковий керівник – доц. Аніпко Н. П.

Народні художні ремесла та промисли Гуцульщини, їх значення для розвитку туризму

Гуцульщина вважається найбагатшою історично-етнографічною областю України з унікальною культурою, фольклором, декоративним і прикладним мистецтвом, і віддзеркалює душу, побут, традиції та цінності народу тощо. Це становить неабиякий інтерес для вітчизняного та зарубіжного туриста.

Художні ремесла та промисли – це засноване на ручній праці товарне виготовлення речей, що задовольняють виробничі, побутові, культові та обрядові потреби суспільства.

До основних художніх промислів відносять: гончарство, писанкарство, вишивку, ткацтво, килимарство, ліжникарство, вишивка, сирну пластику, лозоплетіння, художню обробку дерева, шкіри, металу.

Виникнення, формування й поширення кожного виду народного промислу зумовлено рядом причин. Специфіка природних умов району, наявність сировини, вільного часу та ряд інших факторів сприяли тому, що традиційні народні промисли, як одна із головних ознак культурної самобутності регіону, збереглася на досліджуваній території досить добре [1].

Ремесла на Гуцульщині та й в Україні загалом мають багатовікову історію. Зародилися вони ще за умов натурального господарства як допоміжні домашні заняття. Промисли ж з'явилися на пізнішому етапі розвитку суспільно-економічних відносин – при товарному виробництві, тобто були призначені для продажу на ринку.

Визначальними рисами художніх ремесел і промислів на всіх етапах розвитку були: колективний характер творчості при дедалі зростаючій ролі в ній талановитого майстра-творця, відображення світогляду, естетичних уподобань певної спільноти, дотриманні традицій при дуже вибірковому введенні інновацій.

Важливе місце в розвитку народних художніх промислів

Гуцульщини має освіта. Понад століття на тлі різних соціально-економічних і політичних подій, що відбувалися на теренах Гуцульщини, Косівська мистецька школа, порівняно з іншими, не лише вижила, але й зуміла сформуванати й розвинути кращі професійні якості мистецького світобачення, зберегти та примножити розмаїття прадавніх традицій народних ремесел [2].

На сучасному етапі ужиткова, прагматична цінність народних ремесел сприймається в ракурсі далекого історичного минулого, а накопичені естетичні цінності усвідомлюються як категорія суто музейна, неспроможна увійти в обіг сучасного життя. Натомість, як кожне повноцінне естетичне явище, вона позбавлена головних вад сучасної масової культури – уніфікації та заштампованості, адже твори народного мистецтва в більшості своїй унікальні, бо за кожним витвором стоїть фігура майстра, митця.

Аналізуючи сучасний стан галузі, можна виокремити такі основні проблеми:

- призупинена активна підготовка молодшої зміни, зруйнована мережа спеціалізованих навчальних закладів;
- неефективність політики державної підтримки народних майстрів, стимулювання роботи їх творчих спілок та об'єднань;
- більшість майстрів позбавлена робочих місць і соціального захисту, права на творчу працю, пенсійне забезпечення, передачу унікальних художніх традицій молодому поколінню.

Використання центрів народних художніх промислів Гуцульщини у туристичній галузі сприятиме як підвищенню рівня життя сільського населення, яке традиційно займається народними промислами, так і пропаганді та пізнанню народної творчості зацікавленими громадянами України, гостями нашої країни.

Список літератури

1. Вах І. С. До історії дослідження географії народних художніх промислів на Гуцульщині. *Історія української географії: Всеукр. наук.–теор. часопис*. Вип. 12. Тернопіль : Підручники та посібники, 2005. С. 66-69.
2. Слободян О. Роль Косівської мистецької школи у розвитку декоративно-прикладного мистецтва на Гуцульщині. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. Вип. 24. Львів, 2013. С. 94-101.

Лілія Воронецька

Науковий керівник – доц. Круль Г. Я.

Роль природних та культурних об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в розвитку туризму Латинської Америки та Вест-Індії

ЮНЕСКО (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) засновано на Установчій конференції в Лондоні 16 листопада 1945 року, де було прийнято Статут організації політичної і правової основи діяльності. Після ратифікації двадцятьма державами Статут набув чинності 4 листопада 1946 році. Відтоді цей день вважається датою створення ЮНЕСКО.

Конвенція про Всесвітньому спадщині – це найбільш відома конвенція ЮНЕСКО у сфері культури та захисту природних цінностей. До цього її ратифікували 164 країни, тобто більше трьох чвертей держав-членів ЮНЕСКО [1].

Конвенція ЮНЕСКО 2003 р. про національну охорону нематеріальної культурної спадщини покликана зберегти цю тендітну спадщину, забезпечити її життєздатність і створити умови для повного розкриття її потенціалу в інтересах сталого розвитку [2].

В Латинській Америці і Вест-Індії зосереджено 141 об'єкт (12,91%) Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, з яких 96 – об'єкти культурного, 38 – природного та 7 змішаного типу. Хронологічно вони охоплюють період часу від другого тисячоліття до нашої ери до нинішніх днів. Але в основній своїй масі вони представляють періоди Середніх віків та Нового часу. Відповідно, їх можна поділити на: об'єкти доколумбової епохи; об'єкти післяколумбової епохи.

До переліку нематеріальної спадщини ЮНЕСКО занесено 60 об'єктів, які знаходяться на території Латинської Америки та Вест-Індії. До списку нематеріальної культурної спадщини, що потребує негайної охорони внесено 6 об'єктів.

За останніми даними 2017 року сектор туризму в Латинській Америці і Вест-Індії збільшився на 5,5%.

Очікується, що індустрія туризму продовжуватиме своє зростання в короткостроковій перспективі, при цьому середні темпи зростання становитимуть 6% у період між 2018 і 2022 рр.

У 2017 році жителі ЄС здійснили 6,7 млн поїздок до Центральної та Південної Америки, що становить 111 мільйонів ночей, і витратили 13,7 млрд євро на них.

Загалом у регіоні зафіксовано близько 34,031 млн іноземних туристів. З них 24,358 млн відвідали об'єкти всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Найбільш відвідуваними об'єктами, які занесені до переліку світової спадщини ЮНЕСКО, це: національний парк Ігуасу (1,642 млн у 2016 р.); Рапа-Нуї (70 тис. у 2017 р.); порт, фортеці та група пам'яток Картахена (436 тис у 2017 р.); Галапагоські острови (317 тис. у 2017 р.); Мачу-Пікчу (4,4 млн у 2018 р.).

Провівши дослідження, можна сказати, що туризм у Латинській Америці та Вест-Індії набирає дедалі більшої популярності. Туристична галузь Латинської Америки зробила загальний внесок у ВВП регіону понад 371,8 млрд доларів США, у тому числі 13,6 млрд регіон отримав від туристів, які відвідали об'єкти ЮНЕСКО. Очікується, що до 2026 року загальний ВВП, наданий латиноамериканською туристичною індустрією, зросте до 600 млрд доларів США.

Отже, спадщина ЮНЕСКО даного регіону позитивно впливає на розвиток туризму. Туристів чимраз більше притягує недоторкана природа і таємниці Латинської Америки. Для підтримання і розвитку туризму уряди країн несуть велику відповідальність за забезпечення та вдосконалення існуючих регуляторних рамок у своїх країнах, беручи за основу стабільність і турботу про унікальні місця та об'єкти у туристичному регіоні.

Список літератури

1. Мокій А. І., Яхно Т. П., Бабець І. Г. Міжнародні організації: Навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 280 с.
2. Офіційний сайт UNESCO. URL : <https://ich.unesco.org/en/home>.

Марія Гавалешко
Науковий керівник – асист. Паламарюк М. Ю.

Туристично-рекреаційний потенціал НПП «Вижницький»

Виявлення наявної рекреаційно-туристичної основи для подальшого залучення її до активного використання в туристичній галузі набуває особливого змісту в умовах постійного погіршення природного різноманіття та ускладнення екологічного стану навколишнього середовища.

Територія НПП «Вижницький» унікальна й перспективна для реалізації вищезазначених планів. Вона здавна і традиційно була популярною в буковинському туризмі. Через нього проходили популярні маршрути. Нині тут відновлено стежки маршрутів активного пішогодного туризму та прокладаються нові туристичні маршрути [1].

За даними статистичних досліджень, опрацьовані дані по кількості відвідувачів за період 2011-2018 років.

Аналізуючи результати дослідження, зробили висновки, що за 2011 рік територію парку відвідало 1367дорослих та 2896 дітей. Тоді соптерігалосся значне переважання дітей над дорослими в плані відвідуваності. Це можна пояснити тим, що на території парку розташований табір «Ойкос», який з кожним роком приваблює дедалі більшу кількість дітей.

За період 2012 року кількість дорослих відвідувачів була 2262 осіб, тоді як дітей 3969 осіб. Через відновлення туристичних маршрутів значно зросла кількість дорослих відвідувачів. Помітно підвищилася частка дітей, які відвідали територію парку.

У 2013 році відбулися зміни у відвідуваності, а саме дорослих відвідувачів було 4941 особи, а дітей тільки 897 осіб. Це пояснюється тим, що цього року через повінь, внаслідок зливних дощів, що пройшли 29 липня в басейні річки Стебник, де розташований табір «Ойкос», суттєво пошкоджена його інфраструктура і терміново були евакуйовані діти, що відпочивали там. Заїздів більше не було, а отже, із запланованих десяти заїздів проведено тільки чотири.

В 2014 році кількість дорослих відвідувачів становила 3909 осіб, а дітей 3360 осіб. Того року кількість відвідувачів нормалізувалася, цьому сприяло те, що відбувся десятий ювілей табору «Ойкос», а також проводилися районні семінари для суб'єктів туристичної сфери району та області.

За 2015 рік кількість дорослих відвідувачів склала 3262 особи, дітей – 3996 осіб. Відвідуваність парку дорослими та дітьми суттєво не змінилася.

Протягом 2016 року кількість дорослих відвідувачів дещо зросла (3620 осіб), а дітей – зменшилася (3362 особи). Протягом року оновлювалися постійні туристичні маршрути, та створювалися нові, які приваблюють туристів. Парк активно співпрацював з школами Вижницького району, що сприяло більшій відвідуваності парку дітьми.

Аналізуючи показники 2017 року, отримано такі цифри: дорослих –2937 осіб, дітей – 4048 осіб. Цьому сприяло покращення умов проживання в таборі «Ойкос», озеленення територій відпочинку, оновлення рекреаційних закладів. Працівниками було перекладено буклети на російською англійською мовами.

За період 2018 року кількість дорослих відвідувачів становила 2731 осіб, а дітей 3615 осіб. Протягом року відремонтовано рекреаційні об'єкти Стебник, Сухий, Лужки. На території офісу НПП «Вижницький» встановлено банер для підвищення інформативності про діяльність установи.

Аналізуючи дані 2011-2018 років, можна побачити незначне покращення відвідуваності дорослими, а також дітьми території НПП «Вижницький». Це зумовлено поліпшенням умов на території національного природного парку, розширенням інфраструктури, відновленням старих і створенням нових туристичних маршрутів.

Список літератури

1. Вижницький національний природний парк. URL: <http://ukrainaincognita.com/chernivetska-oblast/vyzhnytskyi-raion/beregomet/vyzhnytskyi-natsionalnyi-pryrodnyi-park>.

Депресивність сільських поселень Чернівецької області

Проведена з ініціативи Кабінету Міністрів України Всеукраїнська нарада з питань соціально-економічного розвитку сільських населених пунктів за участю голів сільських, селищних рад у черговий раз підтвердила важливість проблематики сільських територій для забезпечення стабільного розвитку не тільки сільського соціуму, а й держави в цілому.

Виділення на основі кластерного аналізу груп сільських депресивних районів може стати підґрунтям для розробки системи заходів щодо санації проблемних територій і розподілу фінансових ресурсів на їхнє відновлення відповідно до чинного законодавства.

Зараз у зарубіжній науковій літературі, головню, вживається термін "distressed areas", який можна перекласти як "території в занепаді". Ці території, на думку експертів, потерпають від таких негараздів як застарілі, а часом малопридатні для використання, житлові фонди та інфраструктура, занедбані індустріальні майданчики, екологічні проблеми (наприклад, старіння населення, бідність, низькі стандарти стану здоров'я).

В Україні поняття "депресивна територія" увійшло в науковий обіг у середині 90-х років ХХ століття, що пов'язано з активізацією регіональних досліджень. Попри наявність значної кількості робіт з вивчення депресивних територій, однозначного тлумачення цього терміна немає [1].

З урахуванням існуючих розробок різних авторів, можна запропонувати таку узагальнюючу дефініцію депресивних територій країни : це регіони, які характеризуються низькими показниками соціально-економічного розвитку, негативною їх динамікою, недосконалою структурою економіки, низькими інвестиційною діяльністю та рівнем життя населення і неспроможністю забезпечити самовідтворення.

Дослідження проблем розвитку депресивних територій активізувалися на початку ХХІ ст. і були пов'язані спочатку з обговоренням, а пізніше з прийняттям та імплементацією

Закону України “Про стимулювання розвитку регіонів”. У цьому Законі зазначається, що депресивна територія – це регіон або його частина, рівень розвитку якого (якої) за показниками, визначеними Законом, найнижчий серед територій відповідного типу. Крім того, зазначається, що депресивні регіони поділяються на чотири групи: регіони; промислові райони; сільські райони; міста обласного значення [2].

Для оцінки депресивності регіону найбільш прийнятні такі показники: валовий регіональний продукт, доходи населення, рівень безробіття, щільність сільського населення.

Проведений аналіз статистичної інформації дозволив виділити п'ять типів адміністративно-територіальних одиниць за рівнем депресивності: депресивні, відсталі, середнього розвитку, відносно розвинені, розвинені [3].

Досліджуючи рівень депресивності сільських поселень Чернівецької області, приходимо до висновку, що основними напрямками регіональної політики в Чернівецькій області має стати пріоритетне забезпечення підтримкою галузей, розвиток яких сприятиме «оздоровленню» депресивного регіону. Разом з тим, реструктуризація господарства регіону повинна бути досягнута не простим перерозподілом ресурсів між економічно сильними та слабкими регіонами, а за рахунок власних ресурсів та впровадження нових технологій, форм виробництва та управління.

Список літератури

1. Зеленко О. О. Інновації в туризмі – шлях до розвитку депресивних територій. *Вісник східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля «Часопис економічних реформ»*. 2017. № 1(25). С. 72-77.
2. Барановський М. О. До питання про типологію депресивних територій. *Український географічний журнал*. 2007. №3. С. 26-30.
3. Халімон В. Л. Шляхи подолання депресивного стану сільських територій в системі розвитку регіонального АПК. *Економіка АПК*. 2015. № 8. С. 104-110.

Рекреаційно-туристичні ресурси Косівського району Івано-Франківської області

Косівський район – це традиційна рекреаційно-туристична територія Українських Карпат. Згідно зі схемою територіальної організації туристичного комплексу Карпатського регіону, Косівський район належить до Гуцульського рекреаційного регіону, що характеризується найбільшим курортно-рекреаційним освоєнням. Крім того, місто Косів входить у першу десятку рекреаційних центрів Карпатського регіону [1].

Кліматичні особливості Косівського району відрізняється від прилеглих територій, що зумовлено особливістю рельєфу. Триває зимовий період зі стійким сніговим покривом тут 3-4 місяці (до 5 місяців на високогір'ях). Середня висота снігового покриву становить біля 40 см у передгір'ї та 60 см у гірській частині. Це є передумовою розвитку гірськолижного туризму. Зокрема, у місті Косів на горі Михалковій функціонує канатно-бугельний витяг, заснований ще у 1975 році. На сьогодні тут представлено 5 трас.

Територія Косівського району помережена численними річками та гірськими потоками. Найбільші з них — Лючка, Пістинька, Рибниця, Черемош. Значний потенціал для розвитку водного туризму має ріка Черемош, що облямовує район з південного сходу. Черемош та Прут належить до найбільш використовуваних в Українських Карпатах для сплавів на каное, катамаранах, плотах. За гідролого-геоморфологічними особливостями водні маршрути на р. Черемош належать до 2-3 категорії складності. Річка Пістинька утворює каскад водоспадів: Великий Гук (4-5 м) та Малий Гук (2-3 м). Нижче по течії утворилося плесо, яке місцеві жителі називають Синіплясо, яке є улюбленим місцем пляжного відпочинку туристів краю.

Косівщина характеризується привабливими ландшафтно-естетичними об'єктами, що ефектно сприймаються з ближнього і віддаленого візуального планів: гірські хребти Каменистий, Карматура, Соکیلський, Голиця, а також окремі гори – Клифа, Зіняків Верх, Михалкова та русла річок Черемошу, Рибниця, Пістиньки й Лючки. Перелічені природні об'єкти включені до

об'єктів еколого-пізнавальних стежок та гірських туристичних шляхів регіонального і локального значення.

Косівщина відома й у лікувально-оздоровчій сфері. На території району діють 4 санаторії: санаторій «Карпатські Зорі» (спеціалізується на лікуванні верхніх дихальних шляхів і органів травлення на базі мінеральної води "Карпатські зорі"), санаторій «Косів» (заснований на базі цілющих соляних вод Банського озера), спеціалізований санаторій «Косів» (колишня лічниця Аполінарія Тарнавського) та санаторій «Шешори» (водолікувальний комплекс на 20 ванн).

Косівський район як частина Гуцульщини приваблює також традиційною дерев'яною архітектурою кінця ХІХ – середини ХХ ст. Особливий інтерес становлять хати-гражди у Шешорах та Космачі. Архітектурною «візитівкою» виступають давні сакральні споруди, які можуть використовуватися не тільки для розвитку пізнавального туризму, а й для релігійного. Серед таких споруд варто назвати дерев'яну церкву Успіння Пресвятої Богородиці (1623р.) у с. Пістинь, церква св. Параскеви П'ятниці (1861р.) у с. Шешори та інші.

Щороку на Косівщині проводяться різні фестивалі, найголовніші – це «Великдень у Космачі» та «Лудине-фест». Фестиваль «Великдень у Космачі» – міжнародний фестиваль. Серед основних завдань – популяризація автентичної, традиційної української культури, пізнання свого народу, його історії, культури, традицій, звичаїв. Фестиваль «Лудине» покликаний продемонструвати розмаїття народного строю в селах Гуцульщини, багатогранні вміння майстрів народної творчості, привернути увагу молоді до автентичного одягу. Фестивалі є підставою для розвитку пізнавального, подієвого та етнографічного туризму.

На невеликій території Косівського району – безліч пам'яток природи, які в поєднанні з пам'ятками історії, культури та архітектури є чудовою базою для розвитку туризму.

Список літератури

1. Національний природний парк «Гуцульщина» / За ред. Пророчук В. В., Стефурак Ю. П., Брусак В. П., Держипільський Л. М. – Львів : НВФ «Карти і Атласи», 2013. 408 с.

Валерія Гатиж

Науковий керівник – асист. Ємчук Т. В.

Мотивація персоналу як один із чинників ефективного розвитку підприємства

(на прикладі туристичної фірми «Квінс Тревел»)

Ефективна колективна робота фахівців може сприяти процвітанню і розвитку організації, реалізації цілей, що стоять перед нею. Тому мотивація співробітників займає одне з центральних місць в управлінні персоналом, оскільки виступає безпосередньою причиною їхньої поведінки.

Мотивація – це процес спонукання кожного співробітника і всіх членів його колективу до активної діяльності для задоволення своїх потреб і для досягнення цілей організації [2].

Значний внесок дослідженням теорій мотивації зробили такі зарубіжні та українські вчені, як А. Маслоу, К. Альдерфер, Ф. Герцберг, В. Врум, М. Вольський, Г. Цехановецький, М. Туган-Барановський, А. В. Козаченко, І. В. Шепель, О. А. Бугуцький, В. Шинкаренко, А. В. Гольда та інші [1].

Значення мотивації полягає в тому, що вона впливає на успішність діяльності організації, досягнення її цілей; задоволення потреб і мотивів працівників; сприяє створенню сприятливого психологічного клімату в колективі; дає змогу оцінити результати діяльності кожного працівника й визначити розмір винагороди [2].

Проаналізувавши дослідження вчених, можна виділити 2 групи стимулів, які використовують для впливу на працівників, спонукання їх до певних дій.

До першої групи стимулів належать: грошові (заробітна плата, тарифні ставки, винагорода за результати, премії з доходу або прибутків, компенсації) і не грошові – путівки, безкоштовне лікування, медичне обслуговування, страхування, санітарно-гігієнічні умови, надання житла тощо.

До другої групи належать: соціальні – це потреби працівника в самоствердженні та владі, пов'язані з прагненням людей брати участь в управлінні; моральні, пов'язані з потребами людини у визнанні й повазі, моральному схваленні; творчі – можливість самовдосконалення та самореалізації.

"Квінс Тревел" – туристична фірма в м. Чернівці з організації масового відпочинку на різноманітних курортах світу, яка працює на українському туристичному ринку з 2009 року.

Туристична фірма являється туроператором та має ліцензію на здійснення туроператорської діяльності, але за сумісництвом працює не лише як туроператор а й як туристичний агент.

Нами було проведено анкетування персоналу, яке дало такі результати:

- в туристичній фірмі задоволені своєю роботою 68% працівників.
- працівники (68%) чітко розуміють, яку винагороду отримають за результати своєї роботи;
- співробітники оцінюють психологічний клімат у туристичній фірмі як нормальний (100%);
- найбільш привабливим для співробітників в процесі їх роботи є: можливість реалізувати себе у цій галузі (35%), можливість службового росту (68%), можливість спілкування з колегами та клієнтами;
- співробітники туристичної фірми задоволені системою морального стимулювання.

Керівник туристичної фірми у процесі діяльності використовує такі методи мотивації: заохочувальні подарунки, іменні канцтовари, медичне страхування, відпочинок за рахунок фірми тощо. Але велику роль на підприємстві відіграє також нематеріальна мотивація. Це – організація навчання і підвищення кваліфікації, різні форми публічного визнання, подяки, грамоти, відзнаки та почесні нагороди.

Отже, мотивація може здійснюватися не тільки за рахунок грошової винагороди за роботу і кар'єрного зросту, а й за допомогою інших чинників впливу на працівника.

Список літератури

1. Крушельницька О. В., Мельничук Д. П. Управління персоналом: навч. посібн. Київ : Вид-во «Кондор», 2003. 296 с.
2. Колот А. М. Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу: Навч. посібник. К.: КНЕУ, 1998. 224 с.

Мирослава Григорій

Науковий керівник – асист. Кирилюк С. М.

Поверхнева геологія марсіанського кратера *Gusev* за даними марсохода *Spirit*

Морфологія кратера *Gusev* яскраво свідчить про те, що колись усю улоговину кратера займало озеро, знищене внаслідок скидання з нього води через канал *Ma'adim Vallis*, який сягає довжини понад 800 кілометрів. Канал простягається через оточуюче кратер високогір'я і, прорвавши його південний край, на виході формує потужну дельту з наносів, винесених потоками води з порожнини кратерної улоговини. На зображеннях, отриманих з орбітальної камери *Mars Orbiter*, не простежуються очевидні свідчення присутності осадових шарів безпосередньо на дніщі кратера *Gusev*. Натомість вони чітко ідентифікуються на поверхнях із невеликими молодими кратерами. Підрахунок щільності кратерів вказує, що дніще кратера *Gusev* формувалося ще на початку пізнього Гесперійського періоду.

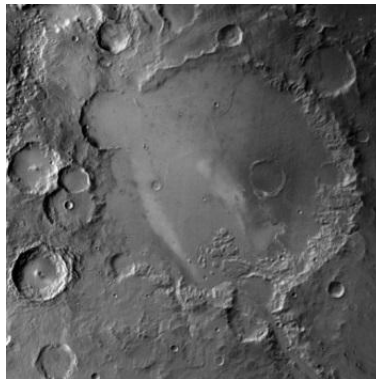

Рис. Кратер Gusev

Спостереження марсохода *Spirit* і виконані ним детальні знімки вулканічних рівнин внутрішньої частини кратера *Gusev* свідчать про те, що вони були модифіковані, переважно, під впливом слабкої еолової активності. *Spirit* продемонстрував, що на рівнинах переважають дрібні кільцеподібні улоговини, які

характеризуються скелястими обрамленнями та гладкими, заповненими різногенетичними відкладами днищами. Фрагментарні уламки тріщинуватих брекчій розпорошені, переважно навколо цих улоговин, і у відносній віддаленості від них, практично не спостерігаються. Проте за їх межами на поверхні викреслюються червонуваті гірські породи, які, переважно, приурочені до протяжних еолових шлейфів. Кільцева морфологія та розподіл брекчієподібних порід у їхніх обрамленнях вказують на те, що вони є ударними кратерами, які швидко заповнилися еоловими відкладами. Скельні формації, які у значній кількості трапляються у межах кратера *Gusev* переважно віддалені від дрібних кратерів, сформованих значно пізніше в межах його днища та характеризуються доволі хаотичними обрисами. Яскравою їхньою характеристикою є наявність полів кам'янистих розсипів уздовж підніжжя найбільших скель.

Спостереження *Spirit* за гірськими породами, їх хімією та текстурними особливостями виявили темні, дрібнозернисті олівінові базальти з тонким шаром пилу та кіркою вивітрювання. Базальти, ймовірно, формувалися у вигляді відносно рідких потоків лави з різноманітними включеннями. Спостереження морфологічних особливостей відносно молодого кратера *Bonneville* вказують на те, що він модифікував шар щебеню товщиною до 10 м, утвореного під впливом базальтових потоків.

Згадані червонуваті породи, очевидно, являють собою ледь зцементовані пилюваті частинки з піском та своєрідними гранулами, які були відсортовані завдяки еоловій діяльності. У даний час еолова активність незначна, що підтверджується наявністю кірок вивітрювання на брекчіях та пілозахисних покривів на скелястих формах, а також практично повною відсутністю піщаних дюн і барханів.

Список літератури:

1. Squyres, S. W., Arvidson, R. E., Bell, J. F., Brückner, J., Cabrol, N. A., Calvin, W., Des Marais, D. J., 2004, The Spirit rover's Athena science investigation at Gusev crater, Mars, Science, Vol. 305 (5685), p. 79.

Сутність і роль технопарків в інноваційному розвитку України

Аналіз світового досвіду показує, що економічне зростання розвинутих країн та їх окремих регіонів вже давно базується на використанні сфери знань і високих технологій, а їх ефективне поєднання гарантує прогресивний розвиток нації та людства. Однією з найбільш вдалих форм такої інтеграції є технопарки.

Саме тому питанням розвитку технопарків дедалі частіше приділяють увагу вчені та економісти. Зокрема, І. Антіпов [1] аналізував вплив технопарків на інноваційний розвиток, І. Каленюк та О. Сакун висвітлювали основні проблеми українських технопарків [2], А. Продіус, О. Дорошко вивчали сутність та призначення технологічних парків [3].

Відповідно до закону України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків», під технопарком розуміється юридична особа або об'єднання на основі договору про спільну діяльність юридичних осіб (учасників), головною метою яких є виконання інвестиційних та інноваційних проектів, виробниче впровадження наукомістких розробок, високих технологій і конкурентоспроможності на світовому ринку продукції [4].

Вітчизняні технопарки можна розділити на три категорії. До першої відносяться ті, що створюються при вищих навчальних закладах, НДІ без підтримки держави і на сьогодні не користуються ніякими пільгами (наприклад технопарк «Львівська політехніка»).

Друга категорія об'єднує технопарки, які функціонують у спеціальних економічних зонах (СЕЗ) і користуються такими ж податковими пільговими, що й інші підприємства цих зон.

Третя категорія технопарків, це ті, що створюються на базі великих наукових центрів, які мають потужні дослідницькі підрозділи і які, користуються спеціальними пільгами.

Завдяки розвитку технопарків в Україні можна активізувати вирішення багатьох питань: по-перше, прискорити процеси передачі виробництво науково-технічних розробок і знань, отриманих у результаті фундаментальних та прикладних досліджень; по-друге, активізувати становлення і розвиток малого інноваційного виробничого підприємництва; по-третє, мобілізувати фінансові ресурси приватного сектора, підприємств, банків, органів влади для розвитку інноваційної діяльності; по-четверте, оптимізувати розміщення виробництв, праці і капіталу у тих регіонах, де розвинуті технопарки; по-п'яте, створювати нові робочі місця з виробництва наукомісткої продукції навіть у регіонах, де немає технопарків [5].

В умовах сьогодення, для України важливим завданням є збереження і поновлення успішної діяльності технопарків, створення умов розвитку інноваційної інфраструктури, сприйняття економікою в цілому науково-технічних інновацій. Адже, як свідчить досвід більшості промислово розвинених країн світу, саме технопарки є основним ініціатором розвитку інноваційної політики на предмет виробництва конкурентоспроможної продукції, що сприяє технологічному поступу держави. Саме таку роль технопарки мають виконувати і в Україні.

Список літератури

1. Антипов І. Інноваційний розвиток національної економіки в контексті створення інноваційних інфраструктур в освітній галузі. *Збірник наукових праць Донецького державного університету управління*. 2010. Вип. 148. С. 1 – 8.
2. Каленюк І. Розвиток технопарків в Україні: історія та проблеми становлення. *Науковий вісник ЧДІЕУ*. 2011. №2 (10). С. 9 – 15.
3. Продіус О. Інноваційний розвиток промисловості: реалії та перспективи. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. №1, Т. 1. С.106–109.
4. Зельдіна О. Правове регулювання інноваційної діяльності в умовах технопарків України: окремі проблеми. *Право України*. 2004. № 12. С.54-58.
5. Заблоцький Б. Економіка й організація інноваційної діяльності: Навчальний посібник: 2-ге вид. Львів : Новий Світ, 2012. 427 с.

Юлія Гуменюк

Науковий керівник – асист. Гуцул Т. В.

**Дослідження просторово-часових особливостей
лісовкритих площ на території Теофіпольського
району засобами ГІС: Mapinfo та Global Forest Watch**

На сучасному етапі розвитку та впровадження інформаційних технологій у різних галузях народного господарства для лісовпорядних організацій на одне з перших місць виходять завдання оперативного одержання інформації про стан лісових ресурсів, її якісної обробки й аналізу з метою всебічного наукового обґрунтування прийнятих рішень щодо планування подальшого використання лісів. Для ефективного виконання поставлених завдань у сучасних умовах потрібно збирати й аналізувати значні обсяги інформації з високою періодичністю, що в наш час можна виконати за допомогою ГІС-технологій.

Об'єктом дослідження є територія Теофіпольського району Хмельницької області, покрита лісовими ресурсами.

Для визначення площ лісів на території Теофіпольського району використано програмне забезпечення ГІС - MapInfo Pro 15.0. Проведено порівняння площ кварталів вкритих лісами за картосхемою 2015 р. та за знімком 2018 р. Здійснено порівняння і оцінено: в яких кварталах відбулись зміни лісових насаджень. Даний показник різниться з картографічними матеріалами у 12 га.

Для аналізу просторових і часових змін площі земель під лісовими ресурсами на території Теофіпольського району використано онлайн-платформу Global Forest Watch (GFW) [1].

Аналіз “отримання деревної обкладинки” дозволив визначити та відобразити на карті території з приростом деревного покриву, наявність рослинності, що перевищує 5 метрів, має форму природних лісів або насаджень у діапазоні щільності купола. Приріст деревного покриву вказує на ряд потенційних видів діяльності, включаючи природний ріст лісу або цикл сівозміни насаджень дерев. Протягом 2001-2012 рр. відбулося збільшення деревного покриву до 90,8 га для всієї території досліджень. Аналіз просторового поширення приросту

протягом 2001-2012 рр. показав, що найбільші площі притаманні територіям Олійницької та Михиринецької сільських рад.

Оцінено також “втрати деревного покриву”. Так, з 2001 по 2018 рік на території Теофіпольського району втрачено 73,9 га деревного покриву. Згідно з аналізом найнижчі показники площі втрат для території досліджень були характерні для 2009 р. – 0,75 га, та 2004 р. – 1 га., а найвищі в 2017 р. і становлять 12,4 га. Щодо просторового розподілу втрат деревного покриву для території досліджень, то найбільші площі характерні для Святецької, Базалійської, Борщовецької, Олійницької сільських рад.

Проведено оцінку “деревного покриву”, що дозволило визначити всю рослинність понад 5 метрів у висоту станом на 2000 р.

Досить важлива можливість оцінити наведені показники в розрізі адміністративних одиниць району – сільських рад. Веб-додаток пропонує вручну розпочати окреслення території або ж за допомогою загрузки файла. Саме тому перетворено файл формату tab. у формат shp, що містив дані межі Святецької сільської ради в програмному продукті Mapinfo pro 15 за допомогою універсального транслятора. Після імпортування файла встановлено, що приріст деревного покриву на рівні 2,27 га, що складає 2,5 % від загального по Теофіпольському районі. Найбільші площі територій, де відбувся приріст, у межах сільської ради, знаходяться на півдні біля сіл Немиринці, Дмитрівка. З 2001 по 2018 рік на території досліджень втрачено 10,7 га деревного покриву, що становить 14,5 % від загальної кількості по району. Проаналізовано також дані за кожен рік. Аналіз показав, що найнижчі показники площі втрат для території досліджень були характерні до 2010 р., після чого відбулись найвищі втрати. Щодо просторового розподілу втрат для території сільської ради, то найбільші площі характерні для південно-західної частини (де, власне, лісових площ найбільше).

Список літератури

1. Global Forest Watch (GFW). [Електронний ресурс] Режим доступу: www.globalforestwatch.org

Управлінська аспекти, проблеми та перспективи розвитку соціального туризму в Україні

Європейський інтеграційний вектор України в економічний простір вимагає надання нового імпульсу розвитку соціального туризму. Соціальний туризм – це вид туризму, який субсидується з коштів виділених державою, спеціальними фондами, підприємствами та іншими джерелами фінансування з метою відновлення здоров'я та працездатності людини, сприяє соціальному, культурному, духовному розвитку суспільства та розвитку внутрішнього і в'їзного туризму [1].

Розглядаючи соціальний туризм як цілісну систему, що інтегрує економічний, управлінський та соціальний аспекти її формування, пропонується виокремлювати такі її складові: державні організації, фонди, суспільні організації, які забезпечують соціального туриста можливістю скористатися туристичними послугами; покупці соціальних туристичних послуг; соціальні туристи; виробники туристичних послуг, в т.ч. соціально-орієнтовані підприємства сфери туризму.

Соціально-орієнтовані підприємства сфери туризму надають комплекс послуг, що задовольняють потреби соціальних туристів поряд із комерційними і мають високий ступінь персоналізації та соціальної значимості [2].

Особливістю управління соціально-орієнтованим підприємством сфери туризму є виокремлення функції управління, яка забезпечує вектор соціальної орієнтованості підприємницької діяльності підприємства. Збільшення обсягу реалізації послуг соціальним туристам, підвищення стандартів якості і, як наслідок, поліпшення фінансово-економічних показників визначають синергетичну роль цієї складової.

На діяльність соціально-орієнтованих підприємств сфери туризму впливають фактори зовнішнього та внутрішнього середовища. Основними зовнішніми факторами є: соціальна свідомість суспільства, державна політика в галузі туризму; соціальна політика країни, як гаранта реалізації права громадян

на відпочинок та оздоровлення; дієвість державної страхової системи; дієвість профспілок, соціальних фондів та інших інституцій; міжнародна соціальна та туристична інтеграція. Серед факторів внутрішнього середовища підприємства виокремлюються – цілі, структура, фінанси, технологія, кадри, техніка, організація і управління.

Аналіз динаміки та функціонування основних показників соціально-орієнтованих підприємств дав змогу виявити низку негативних тенденцій, які фіксуються на ринку послуг соціального туризму в Україні, зокрема зменшення кількості соціально-орієнтованих закладів туризму, зменшення кількості обслуговуваних соціальних туристів у всіх сегментах, тощо. Зазначені тенденції зумовлені проблемами, основними серед яких є тимчасова окупація російськими військами українських земель, низька платоспроможність населення оплачувати послуги сфери туризму, зниження якості обслуговування у соціально-орієнтованих підприємствах сфери туризму, відсутність ефективної державної політики у сфері соціального захисту населення та економічно-фінансової підтримки підприємств досліджуваного сектора та ін.

Негативні тенденції та проблеми вимагають переосмислення та розробки нових підходів для підвищення рівня соціальної орієнтованості підприємства сфери туризму, які б охоплювали систематизацію дій та управлінських рішень спрямованих на нейтралізацію негативних та посилення впливу позитивних факторів зовнішнього середовища щодо обслуговування соціальних туристів, зміцнення слабких і підсилення сильних сторін підприємства.

Список літератури

1. Гопкало Л. М. Соціальний туризм у контексті розвитку ринкової економіки. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2004. № 2. С. 39-48.

2. Гопкало Л.М. Управління якістю соціальних туристичних послуг. *Туризм: реалії та перспективи сталого розвитку*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23-24 жовт. 2014р.). Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. С.337-340.

Аліна Дирів
Науковий керівник – асист. Кирилюк С. М.

Структурно-стратиграфічна характеристика астри Бекума, Венера

Гора Бекума розташована у північно-східній частині рівнини Берегиня (*Bereghiniya Planitia*). Топографічна форма цієї структури являє собою конусоподібне підняття з порівняно невеликою депресією на вершині. Астра розташована у центральній частині лінійного регіонального підняття північно-західного простягання; його довжина 450-500 км, ширина 100-130 км, перевищення над оточуючими рівнинами 500-700 м. Сама астра підноситься над регіональним підняттям на 300-400 м, а над оточуючими рівнинами – на 900-1100 м, кути схилів астри за попередньою оцінкою до 1-1.5°, діаметр депресії у центральній частині 25-30 км, її глибина 200-300 м.

Найбільш древні структурно-стратиграфічні комплекси в межах дослідженої області – території тріщинуватих поясів (**Fb**) і ділянки рівнин з густою мережею тріщин (обрамлення вінців) (**Codf**). Комплекс **Fb** розташований у південній частині території, його поверхня радіотемна. Він деформований системою регіональної тріщинуватості, яка має простягання від північно-західного до меридіонального. Відстані між сусідніми тріщинами не перевищують 2-3 км. Комплекс **Codf** розташований у північно-західній частині території астри і його поверхня має помірну радіояскравість. Він формує концентричне обрамлення структури, схожій на вінець, центр якої розташований в 150 км на північний-захід від досліджуваної астри. Діаметр цієї структури майже 120 км.

Сама структура являє собою депресію, центральна частини якої опущена щодо оточуючих рівнин на 1 км. Комплекс **Codf** деформований концентричною системою густої тріщинуватості, відстані між тріщинами 1,5-2 км. Комплекси **Fb** і **Codf** не контактують між собою, тому важко визначити їх вік по відношенню один до одного, адже не виключено, що вони можуть займати однакове стратиграфічне положення.

Наступним структурно-стратиграфічний комплексом, яким частково перекриті вищеописані комплекси – комплекс рівнин зі звивистими грядами (*Pwr*). Він найбільш поширений на території астри та її околицях і трапляється по всій її площі. Поверхня цього комплексу має знижену радіояскравість. Він деформований регіональною системою звивистих гряд, їх довжина до 200-300 км, ширина 500-700 м, відстані між сусідніми грядами 20-30 км. Їх простягання переважно північно-західне. У північно-західній частині території, у межах структури депресії, схожої на вінець, простягання гряд хаотичні. На північному-сході району вони утворюють ортогональну систему з північно-східним і північно-західним простяганнями. Звивисті гряди також деформують давніші комплекси *Fb* і *Codf*.

Наступний структурно-стратиграфічний підрозділ у межах території – комплекс рівнин зі щитовими вулканами (*Psh1*). Він розташований на північному фланзі астри, його поверхня має середню радіояскравість, сам підрозділ деформований системою звивистих гряд, характерних загалом для комплексу *Pwr*. Суперпозиція цього підрозділу (*Psh1*) і комплексу рівнин зі звивистими грядами неясна. Тому вкрай важко розділити їх за часом формування. Отже, обидва підрозділи утворилися ще до формування системи регіональних звивистих гряд.

Радіальна тріщинуватість астри деформує всі перераховані вище підрозділи – *Codf*, *Fb*, *Pwr* і *Psh1*. Вона радіально розходиться з неглибокої депресії в центральній частині підняття астри і представлена здебільшого довгими вузькими грабенами. Довжина грабенів до 70-80 км, ширина їх днищ до 2 км. Поряд з грабенами спостерігаються окремі тріщини. Відстані між сусідніми тріщинами від 250 м і менше в центральній частині астри і поступово збільшуються до її периферії, сягаючи 2-4 км.

Список літератури:

1. Gerya, T. V., 2014. Plume-induced crustal convection: 3D thermomechanical model and implications for the origin of novae and coronae on Venus, Earth and Planetary Science Letters. Vol. 391, P 183-192.

Юлія Довган

Науковий керівник – доц. Заблотовська Н. В.

До питання демографічних процесів у Західному соціально-економічному районі

Дослідження демогеографічних процесів завжди було і є актуальним, оскільки їх перебіг якнайкраще та досить швидко відображає загальне суспільно-економічне становище. Цікавий з точки зору наукового пізнання і регіон дослідження, який об'єднав адміністративні області зі строкатими демографічними характеристиками. Ще донедавна окремі з них характеризувалися стабільними висхідними показниками демогеографічного процесу, а на сьогодні для переважної більшості фіксуємо загальне скорочення кількості мешканців.

На початок 2018 року чисельність населення Західного соціально-економічного районі становила 10 631 032 особи. Лідуючі позиції за чисельністю мешканців займає Львівська область. Однак показники динаміки людності областей регіону показують негативні тенденції для всіх областей, окрім Рівненської. Щодо розподілу міського та сільського населення в областях регіону дослідження, то можна зазначити, що із невеликим відривом переважала частка сільського населення, що доходить до позначки 51%, а у 2015 та 2018 роки частка вирівнюється і становить 50/50 у відсотках.

Аналіз регіональних особливостей статево-вікової структури населення показує, що найбільш сприятлива статево-вікова структура у західних областях: Волинській, Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській та Рівненській. Ця характеристика також досить важлива при дослідженні трудового потенціалу території, перерозподілу економічно активного населення за галузями господарського комплексу і його матеріальних потреб.

Головними складовими демогеографічних процесів є природний та механічний рух населення. Це найбільш

поширені й водночас діагностичні характеристики демографічних ситуацій та процесів. Період з 1990 по 2018 роки, характеризується широким спектром різноманітних подій у політичному, економічному, соціально-побутовому житті країни, що явно відбилося на розвитку демографічних процесів. Загалом для регіону характерне природне скорочення населення, яке невинно посилюється.

Міграційний рух населення значно швидше за природний реагує на зміни в житті країни. Найбільша кількість мігрантів фіксується у прикордонних областях (10,8%), в інших регіонах їх частка складає 1-1,9%. Загалом, у західному регіоні міграційна активність у п'ять разів вища, ніж по всій Україні загалом.

Результатом комплексної взаємодії складових демографічної ситуації є демогеографічні процеси. Вони нестабільні, що й визначає їх види та підвиди. Власне, саме динаміку демогеографічних процесів нам і хотілося підкреслити. Для регіону дослідження сформувався усталений III тип ГДП із різними його варіаціями. Висхідний тип ГДП має місце лише у Рівненській області, для решти фіксуємо III тип – із загальним скороченням людності. Загалом, динаміка ГДП областей регіону простежувалася від 1990 року до 2018-го. Слід звернути увагу на лідируючу Рівненську область, де I тип почали фіксувати з 2010 року, та на Закарпатську, яка донедавна відрзнялася також висхідними показниками.

Список літератури

1. Джаман В.О. Геодемографічна ситуація: стан і перспективи (за матеріалами Чернівецької області). *Науковий вісник Чернівецького університету*. Випуск 104. Серія: Географія. Чернівці : Рута, 2001. С. 157-166.
2. Топчієв О. Г. Основи суспільної географії.: Навчальний посібник. Одеса : Астропринт. 2001. 560с.
3. Яворська В. В. Регіональні геодемографічні процеси в Україні: монографія. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2013. 384 с. ЛЮС, 2015.–372 с.

Приблизна оцінка денудації марсіанської поверхні в межах Нойського періоду

Наше дослідження базується на топографічних даних високої роздільної здатності отриманих з лазерного висотоміра АМС *Mars Orbiter*, та свідчать про повсюдне поширення денудаційних процесів, які спричинені постійною дією головних чинників вивітрювання на Марсі. Такі висновки отримані на підставі ретельного аналізу сотень знімків марсіанської поверхні у межах частини материкової поверхні Марса *Arabia Terra*.

Найважливіші події, які відбувалися у геологічному минулому регіону, і які вдалося простежити, можна згрупувати у три категорії: 1) території із ознаками повсюдного вивітрювання: активними еоловими процесами та підповерхневими кріолітосферними процесами, які формують достатньо потужні, проте локалізовані райони підповерхневого промивання, а також густі мережі западин (рис. а); 2) території, де еолова діяльність така ж інтенсивна, але кількість долин підповерхневого промивання проявляється менш інтенсивно (рис. б); 3) Платоподібні території нойського часу, з яскравими ознаками тривалої денудації, які виражаються у присутності великої кількості оголень на корінних схилах із виходом на поверхню кристалічних гірських порід (рис. в).

Геоморфне відображення виконувалося на базі згаданих вище типів денудації. До уваги бралися суперпозиційні відношення структурних частин та елементів поверхні *Arabia Terra*, а також підрахунок кількості всіх кратерів, які було можливо ідентифікувати в масштабі використовуваних фотознімків. Здійснений геоморфний аналіз поверхні *Arabia Terra* свідчить про те, що найпотужніші денудаційні процеси відбулися, ймовірно, ще в пізньому нойському періоді внаслідок розмиву цього високогір'я, призвівши до транспортування й потужної акумуляції великої кількості наносів у межах гігантських Північних рівнин, які, до того ж, отримували

додаткове накопичення наносів завдяки активним процесам, які відбувалися у північній полярній частині планети.

Судячи з оголень, які вдається наразі ідентифікувати – шар наносів сягає товщини близько 120 м на поверхні Марса північніше від 30° п. ш. Загалом, оцінка віку поверхні у межах *Arabia Terra* проводилася на підставі підрахунку кількості кратерів нойського періоду та відповідно до їхньої різниці. Попередньо вдалося встановити, що завершення інтенсивної фази денудації в окремих регіонах *Arabia Terra* припинилося наприкінці Нойського періоду на початку Гесперійського.

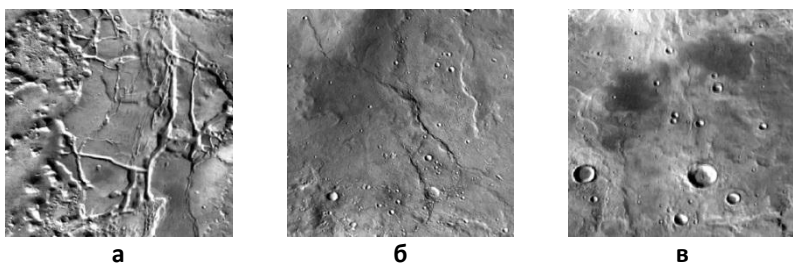

Рис. Типи поверхні Arabia Terra:

а) – території інтенсивної денудації; б) – помірної; в) – незначної

Враховуючи встановлену нами межу припинення інтенсивної фази денудації *Arabia Terra*, наближено можна оцінити сучасну мінімальну швидкість денудації поверхні регіону. За попередніми даними, вона складає близько 2,0 мкм/рік.

Морфологія, швидкість денудації та широкий спектр типів денудації *Arabia Terra* дозволяють припустити, що поверхневий стік, який, очевидно, відбувався в нойському періоді внаслідок випадання інтенсивних опадів, є найбільш імовірним геоморфним агентом, який здатний спричинити вивчений нами характер поверхні, що додатково свідчить про теплий та вологий клімат Марса в епоху пізнього нойського періоду.

Список літератури:

1. Fairen, A.G., Chevrier, V., Abramov, O., Marzo, G.A., Gavin, P., Davila, A.F., Kneissl, T., 2010. *Noachian and more recent phyllosilicates in impact craters on Mars. Proceedings of the National Academy of Sciences.* Vol. 107 (27). P. 12095-12100.

Володимир Зеленчук
Науковий керівник – доц. Чернега П. І.

Геолого-геоморфологічна характеристика Жаб'ївської (Верховинської) котловини

Жаб'ївська котловина – міжгірське зниження в Українських Карпатах – знаходиться у північній частині Верховинського району між гірськими масивами Чорногірського хребта та хребта Кострича на (заході та південному заході). З півдня обмежена горами Гриняви, а з півночі, північного сходу та сходу – хребтами Покутсько-Буковинських Карпат або так званої її частини – Верховинсько-Путильського низькогір'я.

За М. М. Койновим, обриси Жаб'ївської котловини мають такий вигляд. Між Прутсько-Черемоськими Горгами і Чорногірсько-Гринявськими горами знаходиться порівняно широка поздовжня долина, так зване Жаб'ївське зниження, яке служить межею двох оротектонічних зон Скибової і Магурської. Абсолютні висоти в порівнянні з сусідніми районами незначні – біля с. Жаб'є всього 633 м, на північний захід від нього – до 900 – 1000 м [2]. На сьогоднішній день існують різні версії найменування котловини, або так званого зниження. Одні автори залишають стару назву, тобто Жаб'ївська, від давньої назви районного центру, а інші називають Верховинською улоговиною. Місцеві жителі дану територію іменують Великими Улогами, що пов'язано з геоморфологічними особливостями цієї ж території.

У тектонічному відношенні досліджувана територія входить до Карпатської складчастої споруди зовнішньої антиклінальної, або Скибової, зони.

У геологічній будові Карпатської складчастої області беруть участь інтенсивно дислоковані флішеві відклади крейди та палеогену, виявлені монотонним переверстуванням пісковиків, алевролітів і аргілітів [3]. Дані відклади виявлені й у межах Жаб'ївської

(Верховинської) котловини, а саме біля села Криворівня (присілок Слупійка) та смт Верховина.

Нижньокрейдові відклади також дуже поширені на території Сухівської зони. Потужний комплекс крейди тут поділяється на дві світи: білотисенську (баррем(?)-альб) і буркутську (альб -сеноман). Перша з них представлена переверстуванням тонко ритмічних алевроліто-аргілітових (міцями мергелистих) пачок з грубоверстуватими пісковиками і навіть гравелітами. Загальна потужність порід досягає 1000—1200 м. Друга складається з груборитмічного піщаного флішу, потужністю понад 800 м [3]. Дані відслонення піщаного флішу можна побачити в околицях смт Верховини в басейні Чорного Черемошу.

Верховинська западина влежить до депресійних структур, яка заповнена олігоцен-міоценовим кросненським флішем (Гнилко, 2016) [1].

Для даної території характерні й сучасні геоморфологічні процеси. Зокрема це зсуви та селі, які характерні для літньої пори в сезон інтенсивних дощів. Щодо зсувів, то вони найбільше поширені в межах смт Верховина (присілок Швайкова) на лівому березі річки Чорний Черемош. Так під час сильних злив у 2008-2010 рр. на околицях села Криворівня та смт Верховина відбулися значні зсувні процеси, що завдали великої шкоди місцевим жителям. Зважаючи на такі непередбачувані наслідки, було б доцільно на цій території проводити комплексні заходи по боротьбі з такими несприятливими явищами.

Список літератури

1. Гнилко О.М. Геологічна будова та еволюція Українських Карпат: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора наук. Львів, 2016. 44 с
2. Койнов М. М. Природа Станіславської області. Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1960. 103 с.
3. Природа Івано-Франківської області / За ред. Геренчука К. І. Львів : Видавниче об'єднання «Вища школа», 1973. 160 с.

Медико-демографічні показники стану здоров'я населення Чернівецької області

Оздоровлення, сприяючи скороченню захворюваності і смертності, подовжує активне життя людини. Стан здоров'я людини визначається спадковістю, умовами та способом її життя і розвитком суспільства. Протягом життя відбувається погіршення здоров'я людини, тому особливе значення набуває пошук ефективного його збереження, при обмежених людських, природних та інших ресурсах.

За станом здоров'я населення Чернівецька область займає шосте місце в Україні за обслуговуванням населення сільської місцевості, друге місце – за показниками діяльності та ресурсного забезпечення закладів охорони здоров'я. Станом на 2017 рік за даними Департаменту охорони здоров'я Чернівецької обласної державної адміністрації в області функціонує 268 лікарських амбулаторних поліклінічних закладів, у них лікарняних ліжок – 6798 [1].

У рамках Чернівецької області нами здійснено порівняльний аналіз здоров'я румунів, молдован і українців, які мешкають в однакових умовах. Об'єктом дослідження на цьому етапі були близькі за мовою і культурою люди, які в дослідницьких районах є корінними і переважно сільським населенням. Виявлено деяку різницю в показниках здоров'я. Найвищий рівень народжуваності спостерігався серед румунів Герцаївського району, найнижчий – серед змішаного населення Новоселицького району, серед якого проживають молдовани. Середні показники народжуваності мають українці Заставнівського району, які відповідають середньообласним показникам.

Останніми роками спостерігається тенденція до зниження загального показника захворювання серед жителів Чернівецької області та її регіонів. Проте основу структури захворюваності станом на 2017 рік традиційно формують хвороби органів дихання (29628 осіб на 100 тис. населення), хвороби шкіри та

підшкірної клітковини (4582 осіб на 100 тис. населення), хвороби сечостатевої системи (4079 осіб на 100 тис. населення) та хвороби системи кровообігу (4027 осіб на 100 тис. населення).

Аналіз медико-демографічних показників у період 2000-2017 років свідчить про збільшення середньої очікуваної тривалості життя – чоловіки 68,9 років, жінки – 77,6 років. Тривалість життя за останні десятиріччя в чоловіків збільшилась на 2,7 роки, а жінок – на 2,5 роки. Сьогодні за тривалістю життя жінок Україна відстає від провідних європейських країн на 8-9 років, а за середньою тривалістю життя чоловіків – на 12-13 років [2].

Якщо впродовж 2000-2010 років і захворюваність, і поширюваність хвороб зростала, то починаючи з 2013 року намітилася тенденція до їх зниження. Проведений аналіз динаміки захворюваності і – поширеності хвороб за основними класами засвідчив, що у 2017 році порівняно з 2010 роком збільшились хвороби органів травлення (2010 - 2385 на 100 тис. населення, а в 2017 - 2837 на 100 тис. населення) та хвороби шкіри та підшкірної клітковини (2010 - 4413 на 100 тис. населення в порівнянні з 2017 - 4582 на 100 тис. населення). По всіх інших видах захворювань йде частковий спад [2].

Отже, медико-географічні особливості території є результатом сукупної дії природних та антропогенних чинників, їх дослідження дозволяють виявити географію захворювань, враховуючи природні, екологічні та соціально-економічні особливості території. Медичні показники здоров'я відіграють важливу роль у реформуванні нашої держави. Правильна профілактика, регулярні обстеження та турбота про здоров'я зможуть значно поліпшити цей показник.

Список літератури

1. За станом здоров'я населення Чернівецька область займає шосте місце в Україні. URL: <http://zik.ua.news>.
2. Статистичний щорічник Чернівецької області за 2017 рік / Головне управління статистики в Чернівецькій області. 2017. С. 166.

Діана Іскрицька

Науковий керівник – проф. Сухий П. О.

Перспективи розвитку Бертниківського родовища цементної сировини

Землі промисловості — окремих вид земель у складі самостійної категорії земель України, і їх правовий режим базується на єдиних для даної категорії принципах. До них належать землі, надані для розміщення та експлуатації основних, підсобних і допоміжних будівель та споруд промислових, гірничодобувних, транспортних та інших підприємств, їх під'їзних шляхів, інженерних мереж, адміністративно-побутових будівель, інших споруд. Площа земель промисловості на території Монастирського району дорівнює – 61 га, що складає 0,0010 від площі земель всього району. В тому числі землі під відкритими розробками, кар'єрами, шахтами та відповідними спорудами становлять 57.4 га, що складає 0.94 від загальної площі. Землі промисловості розташовані лише в деяких адміністративних утвореннях, таких як Велеснівська, Вістярнська, Гончарівська, Завадівська, Задарівська, Комарівська, Тростянецька с/г, смт Коропець та місто Монастирськ. У вищенаведеному переліку не має Бертниківської с/г, хоча в даному населеному пункті знаходиться родовище цементної сировини, яке в перспективі зможе відноситися до земель промисловості. Тож метою даної статті стало створення розробки цементного та керамічного заводу для розвитку промисловості та економіки. Актуальність дослідження полягає у тому, що даний завод створить сприятливі умови для поліпшення інфраструктури населеного пункту.

Розвиток промислової галузі села, його проблеми та шляхи їх розв'язання висвітлені в працях таких науковців, як Б.М. Бойчук, Б.В. Богонос, П.І. Шевчук. Бертниківське родовище було розвідано ДГП «Західукргеологія» ще у 1978-1986 роках, запаси затверджені в обсязі 97 тис. тонн, а площа самого родовища становить 62 га. А глибина залягання доступна — на рівні восьми метрів. Їх вистачило б на півстоліття використання. Дані запаси (вапняк, глина та суглинки) мають загальнодержавне значення. Лише запаси глини сягають 16% загальноукраїнських. Цінність цієї сировини у тому, що її можна використовувати для будівництва

житлових і виробничих об'єктів, автодорожнього покриття та злітно-посадкових смуг аеропортів.

Оскільки родовище знаходиться в межах населеного пункту, то було затверджено списки людей, які мають право на земельну частку (пай), саме на тих ділянках, під якими залягає цементна сировина. Багато іноземних інвесторів цікавились даним родовищем, але через те, що ціна, яку пропонували селяни за право володіння земельною ділянкою була надто високою, по пропозиція не отримала подальшого розвитку. Відтоді минуло близько 10 років, але навесні 2018 року один з підприємців знову зацікавився родовищем і йому вдалось переконати жителів села та укласти договір оренди на дану територію. Керівник ТзОВ «Бучачагрохлібпром» наприкінці весни 2019 планує відкрити у селі Бертники Монастирського району цегельний і керамічний заводи.

Даний вид промисловості матиме як позитивний, так і негативний вплив на оточення. Найбільшими проблемами при створенні заводів та видобуванні сировини будуть газоподібні викиди в атмосферу та пил. Проте зазначимо, що при створенні схожих проектів інвестори проводять екологічну та санітарно-епідеміологічну експертизу. Вони повинні знати екологічну політику держави, тенденцію до збільшення плати за шкідливі викиди, для успішного функціонування та виготовлення якісної кінцевої продукції. Ще одним важливим пунктом є реєстрація інвестора в області, після чого він буде зобов'язаний сплачувати певні податки. Зокрема, завдяки новоствореним заводам щомісяця Бертниківська сільська рада отримуватиме фінансування у розмірі від 400 до 600 тис. грн. Окрім цього, робочі місця отримають понад 350 місцевих жителів. Виробництво каменю дасть можливість ремонтувати дороги як місцевого, так і загальнодержавного значення.

Список літератури

1. Дутка М. С. Історія села Бертник Монастирського району Тернопільської області. Київ, 2006. Додаток 1. 108 с.

Христина Капуш
Науковий керівник – доц. Аніпко Н. П.

**Територіальний брендинг як дієвий інструмент
підвищення привабливості території
(на прикладі Тернопільської області)**

Брендинг територій – це стратегія підвищення конкурентоспроможності міст, областей, регіонів, географічних зон і держав з метою завоювання зовнішніх ринків, залучення інвесторів, туристів, нових жителів і кваліфікованих мігрантів. Брендинг місць спрямований на подолання дефіциту матеріальних і нематеріальних ресурсів у регіоні, а в його основі лежить ідея донесення до широкої громадськості уявлення про унікальність території [1].

Сьогодні брендинг територій – це сучасний та перспективний напрям наукових досліджень у світі. І якщо країни Європи вже тривалий час працюють у цій галузі, то для України територіальний і регіональний брендинг – досить нове явище. Однак, на думку фахівців, потенціал розвитку цього напрямку доволі великий. Подібно компаніям та продуктам, країни, міста й окремі регіони також мають властиві саме їм особливості, а успішний бренд відіграє важливу роль у розвитку бізнесу, культури й туристичної інфраструктури території.

Зв'язок між формуванням бренду території та розкриттям її ідентичності – ось європейський стандарт брендингу [2].

Актуальність вибору цієї теми дослідження полягає в такому: щоб країна стала лідером у світі, кожний її регіон повинен прагнути до того, щоб бути унікальним, причому визнання успішності навіть найменшого міста залежить від визнання успіхів регіону та країни в цілому, і навпаки [3].

У результаті нашого дослідження було з'ясовано, що на даний час область та місто Тернопіль перебувають на початковому етапі формування територіального бренду. Тому головна мета – розробити ефективний та дієвий комплекс заходів, які б сприяли поліпшенню туристичної привабливості та конкурентоспроможності міста.

Перелік заходів:

✓ *Тернопільське шоу.* Акробатичне шоу на воді, популярне у США, аналогів якому немає в Україні. Тернопільський став стане ідеальним місцем для проведення шоу.

✓ *2. Тематичні кафе.* Пропонується відкрити у місті 1-2 тематичних кафе «Тернопіль». Головне завдання закладів – познайомити відвідувачів з історією міста від дати заснування і до сьогодні.

✓ *3. Інтерактивна скульптура.* Пропонується для міста Тернопіль зробити сучасний пам'ятник глобусу, доповнити скульптуру можна невеликим фонтаном.

✓ *4. Фестиваль квітів.* Оскільки місто позиціонує себе як фестивальне, доречним буде проведення фестивалю квітів, адже у місті проводиться близько 30 фестивалів, а такий стане його візитівкою у місті.

Список літератури:

1. Anholt S. Competitive Identity: The New Brand Management for Nations, Cities and Regions. 1-st edition. London : Palgrave Macmillan, 2007. 160 p.

2. Соскін О.І. Брендинг міст: досвід країн Вишеградської групи для України. Київ : Вид-во «Інститут трансформації суспільства», 2011. 80 с.

3. Котова Н.О. Територіальний маркетинг, територіальний брендинг: визначення сутності та особливості. *Державне будівництво*. 2010. № 1. – С. 54 –60.

Специфіка сільського туризму на ринку послуг Івано-Франківської області

Важливою передумовою соціально-економічного розвитку регіону є зміна структури господарства: зменшення частки природоексплуатуючих галузей матеріального виробництва і прискорений розвиток сфери послуг (особливо рекреаційних) та інфраструктури. Як і всі проблемні регіони, гірські райони Українських Карпат – це території, які самостійно не зможуть розв'язати численні соціально-економічні та екологічні проблеми та реалізувати свій природно-ресурсний потенціал і тому вимагають активної підтримки з боку держави.

Вихід гірських районів Українських Карпат з депресивного стану можливий лише за умови трансформації господарства регіону в напрямку підвищення рівня економічної ефективності та екологічної безпеки, за допомогою стимулів розвитку зеленого туризму.

Розвиток туристично-рекреаційної галузі Івано-Франківської області за останні роки характеризується позитивною та сталою динамікою, внаслідок чого туристично-рекреаційна галузь відіграє дедалі вагомішу роль в соціально-економічному розвитку області. Виробництво послуг туризму в області має не тільки місцеве, а й всеукраїнське значення.

Основна мета розвитку рекреаційної індустрії в Івано-Франківській області, як і у Карпатському регіоні загалом, полягає в стимуляції сфери рекреаційних послуг. Це забезпечує основу соціально-економічного розвитку гірських територій та становлення рівноваги господарської діяльності.

В процесі засвоєння ринку туристичних послуг у Карпатському рекреаційно-туристичному регіоні підсилюється, загострюється конкуренція між підприємствами гостинності готельного класу та бізнесом малого підприємництва у секторі садиб сільського туризму.

Значна перевага власників сільських садіб у низькій собівартості продукту та, загалом, суттєво нижчій вартості послуг, на відміну від відповідних пропозицій готелів.

Оцінити загальну кількість суб'єктів, що надають послуги сільського зеленого туризму, складно. У Івано-Франківській області зареєстровано 638 садіб, господарі яких надають послуги туризму та рекреації. Згідно з деякими публікаціями, близько 85-90% садіб незареєстровані (напівлегальні). У 2016 році добровільну категоризацію пройшло 101 господарство у Івано-Франківській області [1]. Проте на туристичних сайтах свої послуги пропонує 851 сільська садиба.

Попит на сільський зелений туризм формують такі сегменти споживачів: люди з низьким та середнім рівнем доходу, мешканці великих міст, промислових центрів, поціновувачі народних традицій. Їх мотивації: харчування екологічно чистими продуктами (17%), інтерес до народної культури (15%), бюджетність послуги (12%), психоемоційна комфортність середовища відпочинку (38%), сімейні традиції (7%), поради лікарів (6%), специфічна екзотика присадибних робіт (5%) [3].

За деякими оцінками сумарна кількість доходів від послуг гостинності стабільно зростає на 6-8 % за останні 5 років. Сільські садиби заповнюють і вдосконалюють малобюджетні форми попиту, суттєво їх диверсифікують, залишаючи пропозиції VIP-відпочинку на великі готельні підприємства.

Список літератури

1. Державна служба статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. КАРПАТИ.INFO. Відпочинок в Карпатах :- URL: <https://www.karpaty.info/ua/>
3. Кудла Н. Є. Мотиви вибору відпочинку у селянському агротуристичному господарстві. *Науковий вістник Донецького інституту туристичного бізнесу*: Збірник наукових праць. Донецьк, 2013. Випуск 17. С. 283-289.

Особливості та тенденції розвитку індустрії дозвілля й розваг

Індустрія розваг є однією з наймолодших сфер культурного сектору економіки. До індустрії розваг належать підприємства, діяльність яких пов'язана з задоволенням потреб людини в розвагах, має яскраво виражений розважальний характер: цирки, зоопарки, атракціони, ігротеки, парки тощо. Процес розваг забезпечують різноманітні видовищні заклади, включно зі стаціонарними та пересувними театрами, кінотеатрами, концертними організаціями і творчими колективами. До розважальних можна віднести заняття у штучно створених водних басейнах, ковзанках, у спортивних залах і клубах, а також діяльність спортивно-видовищних підприємств. Відвідування бібліотек, музеїв, виставок також супроводжується розважальними або пізнавальними програмами [3].

Загалом, можна стверджувати, що український ринок розваг практично сформований, однак ще не всі сегменти досягли піку свого розвитку. На рівні державного регулювання цієї сфери потрібно запроваджувати способи мотивації підприємців, які повинні бути спрямовані на стійкий розвиток індустрії розваг.

Як правило, туристичним попитом користуються послуги тих розважальних закладів, які недоступні в місці постійного проживання споживачів турпродукту. Тому до числа таких закладів, насамперед, відносять музеї, виставкові центри, тематичні парки, зоопарки, а також казино, концертні організації та театри. З боку іноземних туристів використання закладів розважальної інфраструктури обмежується необхідністю досконало знати мову приймаючої сторони. Тому у в'їзному туризмі найбільше значення мають тематичні парки, казино, виставкові центри та музеї.

Послуги цієї індустрії дуже різноманітні та характеризуються комплексністю, тому що здатні задовольнити різні потреби людини і мають величезний емоційний вплив на людину, сприяють її особистісному розвитку. Отже, сучасна індустрія

розваг виступає як самостійна, відокремлена ланка економічної системи. Індустрія розваг має свої специфічні функції, виконуючи які, вона бере участь у відтворенні робочої сили, сприяє збільшенню людського капіталу [1].

Тематичні парки – порівняно нова концепція розважальних об'єктів, що динамічно розвивається. В основу роботи тематичного парку покладається захоплююча тема, підпорядковані усі вистави і атракціони, які пропонує парк.

Із закладів розважальної інфраструктури в Україні найбільше значення для розвитку туризму мають музеї як інституції, що зберігають, досліджують і популяризують предмети найрізноманітнішого призначення, виконуючи про цьому пізнавальну, розвиваючу та виховну функції [2].

Одним із факторів розвитку ділового туризму є розвиток виставкової діяльності, яка відіграє важливу роль у зміцненні міжнародних зв'язків, розвитку торгівлі, запровадженні нових технологій. Актуальною проблемою організації виставок та ярмарків залишається забезпечення виставковими площами та поліпшення інфраструктури виставкових центрів, зокрема туристичної.

В даний час основні тенденції розвитку українського ринку розважальних послуг полягають у такому:

- ❖ збільшується кількість розважальних центрів у великих містах і занепадають малі підприємства на місцевих ринках;
- ❖ зростає взаємодія роздрібною торгівлі та індустрії розваг;
- ❖ простежується тенденція інтеграції національних ринків розважальних послуг у глобальну систему організації дозвілля;
- ❖ відбувається інтеграція розваг, тобто створюються універсальні центри з багатофункціональною орієнтацією [3].

Список літератури

1. Мальська М. П., Антонюк Н. В., Ганич Н. М. Міжнародний туризм і сфера послуг: Підручник. Київ : Знання, 2008. 661 с.
2. Смик О. С. Індустрія дозвілля та розваг в туристичній сфері (на прикладі Чернівецької області). *Матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф.* Львів : ЛДУФК, 2018. С.25-27.
3. Цимбалюк Н. М. Дозвілля в Україні. Теоретичні та емпіричні аспекти. Монографія. Київ : ДАКККіМ, 2003. 224 с.

Марта Кіселюк

Науковий керівник – проф. Джаман В.О.

Субрегіональна система розселення Івано-Франківської області як функція природно-ресурсних можливостей території

Головним напрямком дослідження територіальної організації розселення є його територіально-системна організація.

Територіальна система розселення – соціально-економічна сукупність поселень, яка полягає у відносно інтенсивних зв'язках між утворюючими її елементами. В межах кожної соціально-економічної спільності обласного рівня сформувалася відповідна субрегіональна система розселення.

Субрегіональна система розселення включає системи розселення нижчих ієрархічних рівнів: локальні, міжрайонні, районні, кущові, первинні.

Сучасна геопросторова організація обласних систем розселення сформувалась в умовах обласних територіальних спільностей, які дуже відрізняються за величиною території, її географічним положенням, рівнем і видом господарського освоєння. Впродовж тривалого часу функціонування таких систем вони зазнали еволюції у своїй структурі, системоутворювальних зв'язках, тому й параметри обласних систем є дуже неоднаковими.

Івано-Франківська область у даному аспекті дослідження виступає як достатньо контрастний регіон, адже на її території зустрічаються рівнинні, передгірські та гірські ландшафти. Саме тому спостерігаються відмінності в людності поселень, їх густоті та розташуванні.

Природні умови і ресурси виступають вагомим фактором розселення населення Івано-Франківської області. Наявність достатніх запасів водних, земельних, лісових, мінеральних, біологічних ресурсів сприяє розвитку густої мережі людських поселень. З іншої сторони зростання чисельності систем поселень підсилюється і наявністю значного господарського комплексу, який включає різносторонні галузі виробництва і сфери послуг, а також високим рівнем економічного потенціалу.

У формуванні обласних систем розселення першочергове значення має ступінь розвитку обласного господарського комплексу та характер його компонентної і територіальної організації. До основних системоутворювальних зв'язків, що виникають у цих системах, належать виробничі, організаційно-господарські, культурно-побутові й трудові [1, с. 9]. Обласні зв'язки міських поселень визначаються і стандартним набором обласних закладів центру системи, і специфічними різновидами, які зумовлені різноманітністю природних ресурсів і, відповідно, структурою господарства. Розвиток та вдосконалення структури територіальних систем розселення сприятимуть підвищенню ефективності розселення та рівню життя населення.

Міське розселення відіграє головну роль у формуванні обласної системи розселення і територіальної організації продуктивних сил. Міська поселенська мережа є каркасом взаємопов'язаного міського та сільського розселення. В результаті економічної кризи економічна база розвитку міських поселень Івано-Франківщини була розбалансована, а їх соціальна інфраструктура зазнала негативних зрушень. Не меншу роль відіграє й процес дезурбанізації, що триває дотепер.

Сільське розселення – невід'ємна складова обласної системи розселення. Розвиток його залежав від особливостей природних умов, спеціалізації та розміщення сільськогосподарського виробництва. Для області характерна густа сільська поселенська мережа.

Щодо перспектив, то головна мета удосконалення розселення населення Івано-Франківської області і України в цілому полягає у створенні містобудівних умов для забезпечення рівної доступності кожного громадянина (незалежно від місця його проживання) до всіх видів культурних послуг та інших ресурсів, необхідних для повноцінного розвитку людини.

Отже, як би людина не намагалась підкорити природу у всіх значеннях цього слова, ми бачимо, що ми все одно залежимо від неї, так чи інакше вона є вагомим фактором впливу на все живе на Землі.

Список літератури:

1. Доценко А. І. Регіональне розселення: проблеми та перспективи. К. : Наук. думка, 1994. 194 с.

**Формування конфесійного простору поліетнічного регіону
(на матеріалах Чернівецької області)**

Однією з гострих проблем, що повстають перед сучасним суспільством, є міжетнічні та міжконфесійні відносини. Особливо актуальні суспільно-географічні дослідження конфесійного простору, бо тільки вони дозволяють чітко виділити територіальні відміни поширення громад різних напрямів та течій, простежити вплив релігії на суспільні процеси, зрозуміти причини зародження релігійних конфліктів та робити відповідні прогнози, розробляти стратегічні шляхи розвитку міждержавних та міжцерковних відносин, а також передбачати можливості залучення релігійних організацій до розв'язання суспільних проблем.

Досліджуючи конфесійний простір, ми з'ясували, що він формується внаслідок сукупного впливу таких груп чинників: історико-географічних, природно-географічних та суспільно-географічних.

Чернівецька область займає 5-те місце, поступаючись тільки м. Київ, Херсонській, Кіровоградській та Запорізькій областям за ступенем конфесійної мозаїчності, що виокремлює її як поліконфесійну, що досягається за рахунок високої питомої ваги в конфесійній структурі області православних, католицьких і протестантських організацій різних напрямів та течій.

Ретроспективно-хорологічний аналіз формування конфесійного простору області з кінця XVIII століття, а саме від поділу її території між Австро-Угорською та Російською імперіями до сьогодення дозволив встановити, що сучасна конфесійна структура області була в

основному сформована в період XIX – початку XX століття.

Сьогодні конфесійний простір Чернівецької області представлений 32 конфесіями, напрямками та течіям, які охоплюють понад 1120 громад.

Православний конфесійний підпростір представлений УПЦ (425 громад), УПЦ КП (170 громад), УАПЦ (9 громад), Російською православною старообрядницькою церквою (РПСЦ), 9 громад) та іншими конфесіями. Католицький підпростір формується двома гілками РКЦ (30 громад) та УГКЦ (26 громад). Протестантський конфесійний підпростір (448 громад) в основному формують Адвентисти сьомого дня (АСД, 92 громади), Євангельські Християни-Баптисти (146 громад), Християни Віри Євангельської – П'ятидесятники (104 громади), а також Свідки Іегови, харизматична церква «Нове Життя», незалежна релігійна організація «Блаженний світ», харизматична церква «Любов і Зцілення», "Назореняни" та багато інших конфесій, напрямів та течій. Нехристиянський підпростір (громади іудейського культу (12 громад), конфесії мусульман України, язичників – Рідної української національної віри, прихильників орієнталістського напрямку Свідомості Крішни та будистського напрямку, а саме школи карма Каг'ю (по 1 громаді) в області менш сформовані і до нього належить незначна кількість громад та прихильників.

Найбільше релігійних громад усіх конфесій зосереджено в місті Чернівці, що пояснюється його функціональним значенням – це обласний центр, значний за розмірами та кількістю жителів, а також різнобарвної національної структури.

Список літератури

1. Дані Відділу з питань охорони культурної спадщини, національностей та релігії Управління культури Чернівецької ОДА.
2. Kostaschuk Ivan. Confessional Spase and its Structure in the Context of Human Geography. *Часопис соціально-економічної географії*. Випуск 20 (1). Харків : Харківський нац. ун-т, 2016. С. 40-46.

Тетяна Кіф'як
Науковий керівник – доц. Дутчак М. В.

Особливості ландшафтної структури Борщівського району

У структурному відношенні Борщівський район розміщений на південно-західних околицях Східно-Європейської (Руської) платформи в межах Волино-Подільської плити. В геологічній будові району виділяють три структурні поверхи:

1. Складно-дислокований кристалічний фундамент, який залягає на глибині 700 – 800 м.

2. Товща верхньо-протерозой-палеозойських відкладів, які залягають на кристалічному фундаменті з моноклінальним незначним падінням на захід.

3. Горизонтальна товща мезокайнозойських відкладів [2].

Територія району займає західну частину Подільської височини, яку часто називають плато, оскільки вона відзначається рівнинністю поверхні та незначними абсолютними висотами. Середня висота району – 230,5 м [2]. Поверхня району невисока, слабохвиляста рівнинна, яка глибоко почленована долинами річок Серету, Нічлави, Циганки, Збруча та їх потічками-притоками на паралельні пасма.

Щодо регіональних утворень Західноукраїнського широколистяно-лісового краю домінантне є південно-східне спрямування, закладене глибинними тектонічними структурами. У сучасному рельєфі це спрямування передає долина Дністра. Переважають піднесені ландшафти із сірими лісовими ґрунтами.

Долини річок у межах Борщівського району врзані в плато на 120..200 метрів, мають скелясті, часто заліснені схили, вузькі заплави і тераси, які ширшають на внутрішніх вигинах меандрів. Поверхня в цілому має нахил з півночі на південь, цьому нахилу й підпорядковані річки, які течуть у межах району – ліві притоки Дністра.

Природні ландшафти Дністровсько-Дніпровського лісостепового краю сформувалися в умовах піднесеного

рельєфу на кристалічних породах Українського щита і достатнього зволоження. У найбільш підвищеній центральній частині провінції розвинені ландшафти із сірими лісовими ґрунтами, утвореними під широколистяними лісами [1].

У цілому, ландшафтну структуру території району можна охарактеризувати як смугасто-ступінчасту. Найнижчий рівень займають внутріканьйонні заплави та низькі (I і II) внутріканьйонні тераси долини Дністра. За ними, вище, піднімаються середні (III і IV) внутріканьйонні надзаплавні тераси. Заплави, низькі і середні тераси розвинуті не повсюдно. Вони найкраще виражаються на меандрових ділянках долини Дністра. На інших ділянках домінують корінні схили різної крутизни. Особливі ділянки з дуже крутими або стрімкими схилами, які мають назву – стінки. Вони являють собою суцільні виходи корінних порід.

Наступний рівень утворюють високі (V, VI і VII) надзаплавні надканьйонні тераси. Вище територію займають надвисокі (VIII і IX) надканьйонні тераси Дністра. Вверх над терасами піднімаються місцевості привододільних схилів долини Дністра.

Цю загальну структуру ландшафтних комплексів долини Дністра ускладнюють місцевості долин бокових приток Дністра та великих балок. Вони надають гратчасту структуру ландшафтним комплексам району. В структурі долин бокових приток і балок виділяють низку ландшафтних комплексів. Це місцевості заплав та низьких і середніх терас. В структурі долин бокових приток Дністра виділяють до трьох надзаплавних терас. Вище над ними піднімаються місцевості схилів різного кута нахилу.

Отже, в цілому, ландшафтна структура території Борщівського району зумовлена особливостями геологічної будови, рельєфу та особливостями гідрокліматичних чинників.

Список літератури

1. Дутчак М. В. Ландшафтні комплекси Середнього Придністер'я. Чернівці, 2013. 244 с.
2. Природа Тернопільської області / За редакцією Геренчука К. І. Львів : Видавниче об'єднання «Вища школа», 1979. 169 с.

Тенденції змін водності річок басейну Верхнього Пруту

У гірській частині басейну Пруту формується основна частина стоку цієї річки. Тому аналіз змін водності у басейні Верхнього Пруту та встановлення сучасних тенденцій цих змін важливий для оцінки водних ресурсів. Такий аналіз необхідний для того, щоб мати можливість спрогнозувати у майбутньому зміни водності, також він потрібний для загального вивчення циклічних коливань стоку та атмосферних опадів.

У сучасних дослідженнях проаналізовано зміни водності річок України і, зокрема, Пруту та Сірету. Встановлено, що зміни водності річок зумовлені як змінами клімату, так і антропогенними чинниками. Тенденції змін водності і їх межі, за різними оцінками, можуть бути сумірними з існуючими коливаннями або значно перевищувати їх. Доведено, що наслідки глобальних змін клімату проявляються у збільшенні частоти екстремумів, що підвищує ймовірність паводкових ризиків [1].

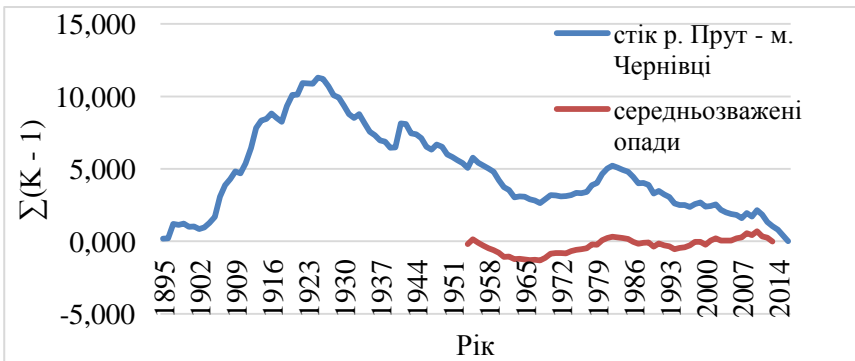

Рис. 1. Різницеві інтегральні криві по стоку р. Прут – м. Чернівці та середньозважених річних сумах опадів

Для аналізу тенденцій змін водності у басейні Верхнього Пруту був обраний метод побудови та аналізу різницевих інтегральних кривих [2]. Проаналізовані тенденції змін

середньозважених по басейну Пруту річних сум опадів та середньорічних витрат по створу р. Прут – м. Чернівці (рис. 1).

У багаторічному ході водності р. Прут виділено 4 характерні періоди (табл. 1).

Таблиця 1

Характерні періоди багаторічних коливань стоку р. Прут – м. Чернівці

Період (роки)	Кількість років	Середній модульний коефіцієнт
1895-1925	30	1,37
1926-1968	42	0,8
1969-1982	13	1,18
1983-2016	33	0,85

Перший, багатоводний, період тривав 30 років, водність була більшою за середнє значення на 37%. Другий – маловодний період тривав 42 роки, його водність була меншою за середню багаторічну на 21%. Наступний багатоводний період тривав 13 років, водність річки була більшою за середню майже на 18%. Сучасний маловодний період триває дотепер, водність річки протягом 1983-2016 років була меншою за багаторічну на 15%.

Наразі виявлено, що коливання стоку р. Прут спричинені змінами режиму зволоження. Річні суми опадів добре корелюють з середніми багаторічними витратами води річок басейну Пруту. Найбільш тісний зв'язок спостерігається між стоком р. Прут у створі м. Чернівці і середньозваженою по басейну річки сумою атмосферних опадів.

Список літератури

1. Сніжко С. І., Ободовський О. Г., Купріков І. В. Довгостроковий прогноз водного стоку річок басейнів Пруту і Сірету. *Науковий вісник Чернівецького університету* : збірник наукових праць. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2017. Вип. 785 : Географія. С. 27-34.

2. Клибашев К. П., Горошков И. Ф. Гидрологические расчеты. Ленинград : Гидрометеиздат, 1970. 458 с.

Тетяна Клімова

Науковий керівник – асист. Дарчук К. В.

Проблематика створення земельно-ресурсних атласів за допомогою ГІС-технологій (на прикладі Черкаської області)

Сьогодні неможливо уявити виконання будь-яких картографічних робіт без застосування сучасних ГІС-технологій. Створення атласів з допомогою сучасного програмного забезпечення розширює можливості щодо тематики виконання картографічного зображення та використання даних для його створення. Оскільки з'явилася можливість інтерактивного представлення опрацьованого матеріалу, то для виконання подібних робіт, звичайно ж, застосовуються новітні геоінформаційні технології.

Задля досягнення позитивного результату при складанні тематичних карт відповідних розділів атласу необхідно використовувати відповідну методикку, яка має спрощувати сам процес розв'язання поставленої задачі, бути зручною для виконавця, а потім відповідно і легкою для використання чи відображення користувачам.

Звісно при досягненні подібного проектування атласу існуватиме ряд проблемних питань щодо доцільності використання певного програмного забезпечення, доступності інформації при створенні бази даних (географічних, статистичних і т. ін.), використання основи для геоприв'язки, вибору масштабованості зображення та основної структури макету. При цьому необхідно також врахувати досвід виконавця при виконанні подібних робіт у різних програмних забезпеченнях, володіння певними навичками і компетентність у даній сфері.

Питання виконання відповідних картографічних робіт у ГІС-проекуванні ґрунтується на концептуальних засадах теорії й методології ГІС та картографічного моделювання, що відображені у фундаментальних працях таких вчених: О. М. Берлянт, Ю. С. Білич, О. С. Васмут, Е. Л. Бондаренко, Т. І. Козаченко, Д. М. Курлович та інших. Однак, щодо картографування земель на рівні адміністративного району слід відзначити праці А. В. Донцова, І.Ю.Левицького, В. П. Разова, І. П. Ковальчука [1].

Сама розробка подібних проектів створення земельно-ресурсних

атласів за допомогою ГІС-технологій актуальна в загальній структурі вивчення сучасного стану землекористування. Для досягнення поставленої мети розвиток геоматики дозволяє нам застосовувати автоматизовані ГІС у виконанні даного проектування: збір, моделювання, аналіз та управління даними, котрі мають геопросторову прив'язку; формування власних баз даних.

Мета даного проектування – створення ГІС-атласу земельних ресурсів на прикладі території Черкаської області, зокрема при використанні середовища ArcMap, що задовольняє за своїми функціональними можливостями виконання вдалого проекту. Водночас же час досвід використання ArcMap дозволяє вказати й на певні незручності та недоліки, деякі з яких частково усуваються використанням окремих утиліт або суміжним використанням інших програмних продуктів [2].

Було проаналізовано також методико-технологічний потенціал геоінформаційного картографування на основі його експериментального застосування для моделювання ГІС-атласу землекористування території Черкаської області. Вибір регіону дослідження зумовлений такими головними причинами: багатофункціональністю землекористування, притаманною регіону; специфікою екологічної ситуації, що є наслідком значного антропогенного перетворення ландшафтів регіону та нерационального використання його земельних ресурсів; нагальною необхідністю розробки шляхів оптимізації землекористування, що так чи інакше ґрунтуватимуться на використанні сучасних ГІС-технологій та глибокому аналізі геоданих; структурно-формуючих реформаційними тенденціями у землеустрої регіону тощо.

На нашу думку, на основі даного проектування можна виконувати відповідний аналіз, порівняння, прогнозування саме у галузі землеустрою. Ця розробка може бути в подальшому актуальною основою для виконання інших видів робіт, пов'язаних з науковою діяльністю.

Список літератури

1. Карпик А. П. Геодезична просторова інформаційна система для забезпечення розвитку територій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. техн. наук : спец. 05.24.01 «Геодезія». Новосибірськ, 2004. 10с.
2. Ішук О. О. Просторовий аналіз і моделювання в ГІС : автореф. дис. канд.. політ. наук : 23.00.2015. Київ, 2014. 20 с.

Характеристика окремих галузей соціальної інфраструктури Чернівецької області

Соціальна інфраструктура – це сукупність, або комплекс, галузей, призначенням яких у суспільному поділі праці є задоволення потреб населення у соціально-побутових і соціально-духовних послугах [1].

Дослідження стану, особливостей і територіальних відмінностей соціальної інфраструктури Чернівецької області необхідне для забезпечення її комплексно-пропорційного розвитку та оптимізації територіальної організації.

Впродовж 2000–2017 рр. у Чернівецькій області спостерігалася тенденція до збільшення забезпеченості населення житлом, причому як у міських поселеннях, так і в сільській місцевості. Найвища забезпеченість населення житлом в 2017 р. зафіксована в Кіцманському, Кельменецькому та Заставнівському районах.

Дошкільні навчальні заклади та кількість дітей у них розподілені по території області нерівномірно. Найбільша кількість дошкільних закладів сконцентрована у Чернівцях, Новоселицькому, Сторожинецькому, Заставнівському, Глибоцькому, Кіцманському та Хотинському районах.

На початок 2017/18 навчального року в загальноосвітніх навчальних закладах Чернівецької області навчалася 100 тис. осіб. В цей час на території Чернівецької області налічувалося 422 загальноосвітніх навчальних заклади, найбільша кількість припадає на м. Чернівці – 59 закладів, значна частина їх також у Сторожинецькому районі 47 закладів.

Для характеристики територіальної розосередженості закладів культури адміністративних районів Чернівецької області розраховано коефіцієнт локалізації та коефіцієнт територіальної концентрації, а також їх інтегральні показники [2].

Відповідно до розрахунків, у місті Новодністровськ, Заставнівському, Вижницькому та Сокирянському районах –

високий рівень локалізації закладів культури; в місті Чернівці, Глибоцькому, Кельменецькому та Путильському районах – середній рівень; у Герцаївському, Кіцманському, Новоселицькому, Сторожинецькому та Хотинському районах – низький рівень. Високий рівень територіальної концентрації закладів культури характерний для м. Новодністровськ та м. Чернівці. Оптимальний рівень концентрації в Глибоцькому, Заставнівському та Вижницькому районах. Решта районів мають низький рівень.

Бібліотечна мережа Чернівецької області в 2017 році нараховувала 396 бібліотек, серед яких 338 бібліотек функціонувало у сільській місцевості. Найбільша кількість бібліотек у Сторожинецькому (45), Кіцманському (39), Глибоцькому (37), Новоселицькому (37), Хотинському (37) та Вижницькому (35) районах. Забезпеченість населення книжковим фондом на 100 осіб у середньому по області становить 604 примірники. Найвищі показники забезпеченості у Заставнівському, Хотинському та Путильському районах – 907, 879 та 859 примірників відповідно.

Культурно-мистецьку діяльність у Чернівецькій області здійснюють 387 закладів клубного типу загальною місткістю 98 тис. місць, серед яких 350 закладів у сільській місцевості (86 тис. місць).

Рівень розвитку культурної складової в Чернівецькій області загалом досить високий, однак у розрізі адміністративних районів спостерігаються суттєві відмінності, що спричинене географічним положенням, особливостями системи розселення, демографічною ситуацією тощо [2].

Список літератури

1. Круш П. В., Кожемяченко О. О. Національна економіка: регіональний та муніципальний рівень : Підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 320 с.

2. Заячук О. Сучасний стан та особливості територіальної організації закладів культури Чернівецької області URL: https://collectedpapers.com.ua/wp-content/uploads/2013/12/672_673_023_Zayachuk.pdf

Катерина Копитова

Науковий керівник – доц. Чубрей О. С.

**Аналіз чинників, які впливають на результати
навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів
в Україні**

Актуальність теми дослідження зумовлена змінами та чинниками, що стосуються рівня навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів, особливостей проведення підсумкового контролю пов'язаних із впровадженням зовнішнього незалежного оцінювання.

Якість освіти залежить від кількох складових: рівня знань учнів, якості методів навчання, контролю та перевірки засвоєних учнями знань, умінь і навичок. Остання складова є головною для оцінки навчального процесу, а її інструментом у сучасній освіті виступає зовнішнє незалежне оцінювання.

Зовнішнє незалежне оцінювання – комплекс організаційних процедур, спрямованих на визначення рівня досягнень випускників середніх навчальних закладів при їхньому вступі до ВНЗ.

Результати зовнішнього незалежного оцінювання викликані певними чинниками, які впливають на рівень навчання учнів.

Першим вагомим чинником, що впливає на якість знань учнів, є соціально-економічне середовище. За результатами зовнішнього незалежного оцінювання середній бал з усіх предметів у проміжку 180-200 отримали 12,6% випускників міських загальноосвітніх навчальних закладів, тоді як цей показник у селах становить лише 3,5% [1].

Опитування проведене Українським центром оцінювання якості освіти підтвердило зв'язок рівня освіти батьків з рівнем навчальних результатів дитини. Середній бал зовнішнього незалежного оцінювання з усіх предметів, які склали респонденти, у дітей, чії батьки мають вищу освіту або науковий ступінь, на 22,6 балів вищий, ніж у тих, чії батьки мають середню освіту [2].

Другим чинником у підготовці учнів виступає матеріально-технічна база навчального закладу. Наслідком нерівності у забезпеченні шкіл є значна різниця між балами зовнішнього

незалежного тестування випускників міських та сільських шкіл, що ставить школярів та майбутніх абітурієнтів у нерівне положення.

Третій чинник, що впливає на результати навчання учнів – педагогічний склад. Вчитель здійснює вагомий вплив на учня як на особистість, сприяє розвитку його здібностей та має пряме відношення до успішності результатів учня. Особливий вплив на учня вчитель здійснює через його професіоналізм, вміння донести матеріал, використання різних методів і засобів навчання.

Аналізуючи статистичні дані українського центру якості освіти, було встановлено, що найгірші показники за середнім балом зовнішнього незалежного оцінювання продемонстрували випускники загальноосвітніх навчальних закладів Чернівецької області (137 балів), найкращі показники були зафіксовані у м. Київ (157 балів) [3]. Це спричинено тим, що вчителі м. Києва здебільшого мають вищу категорію, школи мають кращу матеріально-технічну базу, також значний вплив на результати має рівень освіченості та забезпеченості батьків.

Отже, результати зовнішнього незалежного оцінювання учнів загальноосвітніх навчальних закладів тісно пов'язані із соціально-економічним середовищем випускника, матеріально-технічним забезпеченням та професіоналізмом вчителів.

Список літератури

1. Вплив соціально-економічного середовища на результати навчання учнів (вихованців) загальноосвітніх навчальних закладів 2016. URL: http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2017/01/zvit_oputyv_2016.pdf
2. Самохін І. Соціально-економічні фактори у нерівності результатів навчання у середній школі 2017. URL: <https://cedos.org.ua/uk/osvita/sotsialno-ekonomichni-factory-u-nerivnosti-rezultativ-navchannia-u-serednii-shkoli>
3. Результати ЗНО - 2017: тенденції та висновки 2017. URL: <http://pedpresa.ua/185573-rezultaty-zno-2017-tendentsiyi-ta-vysnovky.html>

Ольга Кравчук

Науковий керівник – доц. Заячук М. Д.

Зміни в освітньому просторі Маневицького району Волинської області

Реформа освітньої галузі надзвичайно важлива. Саме навчання молодого покоління визначає майбутнє держави. Тому останніми роками ведуться активні перетворення у галузі освіти, які торкнулись і територіальної організації освітнього простору. Для того, щоб з'ясувати як саме змінився освітній простір Маневицького району, необхідно простежити динаміку функціонування закладів освіти за останні десятиліття.

У 1990-х рр. найбільших втрат зазнала дошкільна освіта. Кількість садків скоротилась за перші 13 років незалежності на 39%, а чисельність дітей – на 56%. Отже, далася взнаки демографічна криза. Ще однією з причин зменшення кількості дошкільних навчальних закладів було те, що місцева влада прагнула заробити кошти шляхом надання приміщень дитсадків під оренду, а територій – під забудову. Лише з початку 2000-х рр. район, як і вся країна, став виходити з демографічної ями, а частка дітей, охоплених дошкільною освітою, припинила скорочуватися. Середня освіта таких сильних втрат, як дошкільна, не зазнала. Більше того, у 1990-х рр. кількість закладів навіть збільшилась за рахунок добудови шкіл і відкриття приватних навчальних закладів.

Суттєві зміни розпочалися у 2015 році з оптимізації навчальних закладів. Зокрема, малокомплектні школи закривали, а дітей шкільними автобусами довозили у великі школи з повноцінною матеріально-технічною базою. Окрім цього, Маневицький район став першим серед районів Волинської області, в якому створили 4 опорних заклади, серед яких є найбільший в області [2]. Згідно з рішенням райради, першими закладами такого типу стали загальноосвітні школи I-III ступенів села Цміни та села Троянівка, які почали своє функціонування з 2016-2017 навчального року. Разом із створенням даних закладів, передбачалося створення філій «Загальноосвітньої школи I-III ступенів с. Цміни» в селах

Велика Ведмежка, Козлиничі, Хряськ, Нові Підцаревичі, також філії «загальноосвітньої школи I-III ступенів с. Троянівка», у селах Нова Руда, Бережниця, Черськ, Майдан, Градиськ. У цьому ж навчальному році створено опорний заклад навчально-виховний комплекс "Колківська загальноосвітня школа I-III ступенів-ліцей" у смт Колки, з філіями у 5-ти населених пунктах [1]. Підвіз учнів із філій до опорних шкіл здійснювало 4 шкільні автобуси.

У 2017-2018 році в районі почала функціонувати ще одна опорна школа в селі Прилісне, з філіями в селах Серхів, Галузія, Городок, Карасин, Замостя, Лишнівка [1]. Отже, довіз учнів до опорних шкіл наразі здійснює 9 шкільних автобусів, 3 з яких належать опорному закладу в смт Колки та по 2 автобуси припадає на опорні заклади у селах Цміни, Троянівка та Прилісне. Загалом, ці автобуси забезпечують щоденний підвіз 316-ти учнів із навколишніх сіл.

Якщо порівнювати кількість учнів, які проживають у населеному пункті, де функціонує опорна школа, з кількістю учнів, які щоденно довозяться, то, безперечно, перевага буде на боці перших. Наприклад, до опорного закладу в с. Прилісне, де загальна кількість учнів становить 632, підвозиться всього 44 дитини. Найбільша ж кількість учнів підвозиться до опорного закладу в смт. Колки і становить 146 осіб, у самому ж населеному пункті проживає 627 учнів даної школи.

Отже, останніми роками у Маневицькому районі оптимізується мережа навчальних закладів. Внаслідок цього суттєво вирівнялась освітня мережа району та відбулося забезпечення рівного доступу до якісної освіти.

Список літератури

1. Волинська область. ІСУО: інформаційна система управління освітою. URL: Режим доступу: <https://vl.isuo.org/ru/koatuu/preschools-list/id/723600000>.

2. Реалізація освітньої реформи: досвід Маневицького району. URL: <https://voladm.gov.ua/new/realizaciya-osvitnoyi-reformi-dosvid-manevickogo-rayonu>.

Владислав Кривохижа

Науковий керівник – доц. Косташук І. І.

Суспільно-географічні аспекти формування статевो-вікової структури населення Сторожинецького району

Статевो-вікова структура населення – один із важливих демографічних показників. Він дозволяє зробити певні висновки щодо демографічних тенденцій та визначити можливі зміни динаміки чисельності населення в майбутньому. Сама ж статевो-вікова структура населення є результатом особливостей народжуваності й смертності населення в конкретних історичних умовах відтворення [1].

У статевій структурі Сторожинецького району переважають жінки. Їх чисельність становить 51 592 особи, а чоловіків – 49060, що вказує на те, що на тисячу жінок припадає майже 951 чоловік. Це пояснюється величезною перевагою жінок у віковій частці населення від 55-ти років (4025 осіб), при перевазі у всіх інших категоріях населення віком до 54 років чоловіків.

У Сторожинецькому районі серед дітей до 5 років переважають хлопці (1038 хлопців на 1000 дівчат), із 6 до 17 років – 1052 хлопчики на 1000 дівчаток, у віці 18-34 років – 1045 хлопців на 1000 дівчат. Така картина зберігається з 35 до 54 років, а потім тенденція змінюється. Від 60 років і старше вже сильно переважає жіноча стать, на 1000 жінок припадають лише 636 чоловіків. Причина цього – більша середня тривалість життя жінок у районі.

Перевага чисельності жінок над чоловіками пояснюється насамперед нижчою смертністю жінок, з одного боку, та війнами, міграцією за межі держави, низькою середньою тривалістю життя чоловіків, шкідливими звичками тощо – з іншого.

У статево-віковій структурі населення Сторожинецького району, на відміну від всієї Чернівецької області та України загалом, простежується регресивний тип статево-вікової піраміди. Стагнаційний тип відповідає населенню, в якому врівноважуються частки дітей та прабатьків через поступове скорочення смертності та збільшення тривалості життя, а саме: діти – 27%, батьки – 50%, прабатьки – 23% [2], що можна простежити й на статево-віковій піраміді Сторожинецького району (рис.1).

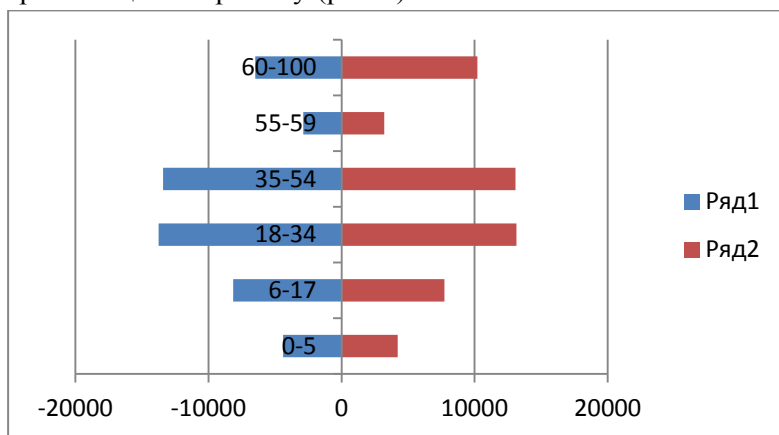

Рис.1. Статево-вікова структура населення Сторожинецького району

Сторожинецький район сміло переходить на прогресивну статево-вікову структуру. З його величезним природним приростом в +9,6 можна це констатувати. Події 2014-го року допомогли жіночому населенню закріпитися в лідируючих позиціях статевої структури району, хоч до того часу була тенденція збільшення чоловічої верстви населення.

Список літератури

1. Розміщення продуктивних сил України: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / С. І. Дорогунцов, Ю. І. Пітюренко, Я. Б. Олійник та ін. Київ : КНЕУ, 2000. 364 с.
2. Демографический словарь. Москва, 1985. 750 с.

Вікторія Кролікова

Науковий керівник – асист. Гуцул Т. В.

**Сучасні гаджети й девайси як технологічні засоби
обробки геоданих та вирішення прикладних завдань у
сфері геодезії, картографії та землеустрою**

Стрімкий розвиток сучасних інформаційних технологій з зростання їхнього потенціалу створюють передумови комплексних просторових досліджень. Дедалі частіше відбувається заміна традиційних пристроїв збору, обробки та візуалізації інформації на користь мобільних. Однак питання впливу зовнішніх умов на одержання даних у встановлених діапазонах точності залишаються не розглянутими.

Мета даного дослідження – у з'ясуванні точності одержуваних мобільними додатками вимірів та обґрунтуванні сфер їх подальшого використання. В результаті, розшириться кількість розв'язуваних прикладних задач з використанням мобільних засобів.

Актуальність дослідження полягає у тому, що сфера агрегації даних мобільними пристроями стрімко розвивається через свою доступність та легкість у користуванні, а кількість подібних додатків з кожним днем зростає через потребу в них.

Новітні технології та швидкі темпи розвитку сучасних мобільних пристроїв – основні причини, через які з ринку товарів витісняється продукція традиційного картографування (паперові карти, путівники, довідкова картографічна продукція та ін.). Мобільні телефони практичні, універсальні й стають повсякденно "життєво необхідним" гаджетом.

Сучасні смартфони дозволяють використовувати безліч додатків, які і є придатною платформою для проведення різних емпіричних досліджень. Обчислювальні потужності сучасних мобільних засобів часто переважають настільні комп'ютери.

Широка розповсюдженість та доступність мереж інтернет-покриття, поява новітніх стандартів швидкості передачі даних, відносно невисокі тарифи на означені послуги – все це комплексно сприяло проникненню сервісів веб-картографії в повсякденне життя [1].

Тенденція до розширення сфери застосування мобільних телефонів і навігаційних рішень – одна з особливостей сучасності.

Поступово мобільні телефони, особливо з функцією навігації, перетворюються на багатофункціональні пристрої. Провідні виробники телефонів разом з GPS пропонують своїм споживачам готовий набір послуг з визначення місцеположення (Location based services). До цього набору входять, як правило, картографічна основа, функції прокладання і корекції маршруту, путівники, очікування громадського транспорту, прокладення маршруту під час прогулянки та голосовий супровід, навігація в незнайомому місті стала повсякденними.

Кожен, хто коли-небудь мав справу з просторовими даними, прямо чи опосередковано стикався зі збором даних у польових умовах. Традиційно збір такого роду інформації відбувався з використанням паперових бланків, мап, теодолітів, компасів, бусолів та ін. На сьогоднішній день набуває актуальності те, що ми можемо скористатися GPS-навігаторами, а також замінити паперові бланки цифровими формами у мобільних пристроях. Геодані, переважно, являють собою точки, що супроводжуються конкретною атрибутивною інформацією [2].

Певною проблемою в Україні є те, що практично не розроблено методик застосування мобільних додатків. Хоча вилучення інформації з мобільних засобів вже успішно використовується для з'ясування чисельності населення великих міст, процесів маятникових міграцій, транспортних оптимізацій і т. ін. Не можна забувати і про такі фактори впливу на результат, як умови виконання робіт, досвід виконавця, моделі мобільних засобів. Ці факти вказують на ймовірність отримання різних за точністю результатів.

Перспектива даного дослідження полягає в розширенні модельного ряду мобільних засобів та здійсненні його структуризації за діапазонами точності вимірів та сферами застосування геоданих.

Список літератури

1. Беспалов Д. Применение данных сотовых операторов для анализа маятниковой миграции Киевской агломерации. Блог. 2017. URL : <https://bespalov.me/2017/01/05>
2. Карпінський Ю., Лазоренко-Гевель Н. Методи збирання геопросторових даних для топографічного картографування. *Львівська політехніка*. 2018.

Мар'ян Кушнірюк

Науковий керівник – проф. Кілінська К. Й.

Топонімічний аналіз походження назв водних об'єктів Чернівецької області

Свої територіальні топонімічні системи має кожна мова. Під час заселення різними народами території Чернівецької області постійно відбувалася мовна взаємодія між населенням (фракійсько-скіфська, слов'яно-романська, українсько-молдовська, українсько-німецька, українсько-російська (східнослов'янська), українсько-польська), що впливало на створювані ойконіми. Також на цей процес вплинули такі народи, як, вірмени, греки, серби, словаки і цигани.

Гідроніми, як і інші топонімічні назви, є іменами предметів, тобто мають форму іменників. Але найчастіше вони вказують на ознаки цих предметів, тобто мають форму прикметників. Якщо гідронім є прикметником, до нього додається або домислюється загальний термін типу «річка», «потік», «вершадь» (частіше «вершіть») «гірський потік», «долина», «яр» тощо: а) Чорний потік, Білий потік, Кривий потік, Букова вершідь, Глибока вершідь, Дідьчова вершідь; б) Гнила, Каменистий, Крива, Кривий, Саднистий, Студений, Сухий, Трепетникувата, Явориста. У словотворчій перебудові історичних прикметникових назв річок важливу роль відіграють гідронімічні суфікси, що утворюють: а) назви приток від назв річок: Міходерка (ліва притока Міхідри), Ропочівка (права притока Ропочева), Кобилорка (потік басейну Кобилори); б) назви потоків від назв поселень, через які ці потоки протікають: Бабинка, Валявка, Жадівка, Рестевка, Сокирянка – від назв населених пунктів Бабин, Валява, Жадова, Рестев (тепер с. Дністрівка), Сокиряни; в) оформляє гідроніми, що давніше були прикметниками, уживані варіанти Путилів і Путилівка (права притока Черемошу), Мігова і Мігівка чи Міговка (права притока Сірегу), Волочана і Волочанка (права притока Черемошу, протікає біля с. Волока). Такі варіанти дозволяють припускати, що переважна більшість гідронімів з суфіксом *-ка* і прикметниковим коренем утворювалися не від прикметників загального вжитку, а від прикметників, що набули гідронімічних функцій. У випадках, коли назва меншої річки утворена від назви більшої, суфікс *-ка* має

зменшувальне значення подібно до суфікса *-ик*, який також утворює назви малих річок: а) від гідронімів – Зварашик (притока р. Звараш), Славчик (притока р. Славець); б) від назв поселень – Вовчинчик (у с. Вовчинець, Вижницького району), Черемошу), Вільхівець – дві річки, Грушовець, Калиновець, Яблоновець (басейн Пруту).

В області простежується збільшення назв, що походять від географічних термінів, у напрямку зі сходу на південний захід. Гідронімія сіл Кадубівці, Веренчанка (Заставнівський район), Шипинці (Кіцманський район), Мигове (Вижницький район) характеризується значною перевагою географічних термінів. Реально простежується також залежність генези гідроніма від класу природного об'єкта. Характерно, що від ойконімів походять переважно назви ставків, а від антропонімів – назви криниць, копанок, колодязів. Назви озер, боліт, мочарів у більшості випадків походять від географічних номенклатурних слів, які позначають ознаки або особливості гідрооб'єкта.

У населених пунктах Турятка (Глибоцький район), Оршівці (Кіцманський район), Мілієво (Вижницький район), Путила (Путильський район) у назвах переважають *культурно-історичні процеси*. Виділяємо гідроніми а) що походять від географічних термінів; б) які походять від орографічної термінології; в) що позначають орографічні об'єкти, вказують на елементи рельєфу досліджуваної території; г) які містять вказівку на територіальну приналежність об'єкта, наприклад: став Заводський, Шкільний, Циганський, Райкомівський, криниця Залізнична, Німецька, Солдатська, Бригадна, Турецька, озеро Кацапське, болото Татарське та ін.

Гідроніми як назви *природних* і *ойконіми* як назви *створених людиною географічних об'єктів* характеризуються великою стійкістю й інформативністю. Вони є наслідком багатьох етапів номінації, а нерідко і співіснування різних онімних систем. Тому одні й другі, хоч і давні, та все ж підпорядковуються закономірностям тієї мови, на ґрунті якої вони виникли.

Список літератури

1. Карпенко Ю. О. Топонімія Буковини. Київ : Наукова думка, 1973. 237 с.

Наталя Лазарєва

Науковий керівник – асист. Ємчук Т. В.

Мирон Кордуба в системі географічних наук

Мирона Кордубу вважають одним із найталановитіших учнів М. Грушевського, одним із найвизначніших істориків Східної і Центральної Європи, видатним дослідником географії українських земель, визначним громадським і політичним діячем.

Досліджуючи біографію Мирона Кордуби можна виділи три найбільш значимі періоди його життя: Львівський (1891–1895 рр.), Австрійський (1895 – 1900 рр.), Чернівецький (1900 – 1918 рр.).

Велика частина у творчій спадщині науковця стосується написання рецензій та критико-аналітичних публікацій.

Не залишились поза увагою вченого питання історичної антропології та історичної географії, пов'язані з процесом етногенезу слов'ян. Він розглядав загальні проблеми і дослідження історії окремих українських регіонів.

Одним із головних напрямків наукового пошуку М. Кордуби була історична географія.

У 1912 р. М. Кордуба підготував «Географічний атлас», який складався з 24 «головних» карт і 11 «побічних». Це був перший географічний атлас українською мовою, де подано окремо Україну в її етнографічних межах (масштаб 1:5 000 000).

У своїй праці «Північно-Західна Україна» учений порахував територію Північно-Західної України в 79 312 кв. км., де мешкало 4 383 400 осіб, 64,79% з яких були українцями [1].

1918 р. була опублікована праця М. Кордуби «Територія і населення України», яка стала спробою визначення території, заселеної українським народом, і встановлення точної кількості українців на ній [2].

На основі переписів населення 1897 р. (для українських земель у складі Росії) та 1910 р. (у складі Австро-Угорщини) та на основі перепису 1914 року він здійснив скрупульозний науковий аналіз етнічних груп різних земель, показав їх історичне формування, розселення української та інших національностей, їх кількісне співвідношення на територіях, де

українське населення повністю переважало і де воно перемижувалося з поселеннями інших національностей.

У «чернівецький період» М. Кордуба став збирачем і дослідником української топонімії. Вчений розробив свою методику збирання топонімів.

Перші результати своїх досліджень слов'янських топонімів Буковини М. Кордуба виклав у статті «Найдавніші оселі на Буковині».

У 1924 р. М. Кордуба опублікував статтю «Земля свідком минулого. Географічні назви як історичне джерело».

За допомогою аналізу географічних назв учений показав територію, які захоплювала волоська (румунська) міграція, визначив межі первісної української колонізації суміжних з Польщею та Словаччиною територій, відшукав населені пункти, що зустрічалися в літописах, давніх грамотах чи судових актах, встановив за назвами поселень хронологію заселення [3].

У 1938 р. він опублікував першу в українській науковій літературі загальну розвідку з топографічної ономастики «Що кажуть нам назви осель?».

Учений розробив класифікацію топонімів за семантикою їх твірних основ.

М. Кордуба посів одне з чільних місць в українській науці. Тематичний аналіз його наукових праць й історично-географічні праці ученого стали помітним явищем у розвитку новітньої української історіографії. Велике значення М. Кордуба надавав вивченню топонімів, вважаючи їх важливими свідками минулого.

Список літератури

1. Кордуба М. Північно-Західна Україна. Відень : Накладом Союза Визволення України, 1917. 90 с.

2. Кордуба М. Територія і населення України. Відень, 1918. 24 с. (Видання «Вістника політики, літератури й життя»).

3. Кордуба М. Де лежав старовинний город Хмелів? *Ювілейний збірник на пошану академіка Михайла Сергійовича Грушевського з нагоди шістьдесятої річниці життя та сорокових роковин наукової діяльності*. Київ, 1928. Т.І. С.153-155. (Українська Академія Наук, Історико-філологічний відділ, зб. № 76).

Юлія Ласківська

Науковий керівник – доц. Пасічник М. Д.

Зарегульованість стоку малих річок

Заставнівського району

Заставнівський карстовий степовий район займає вододільне положення з абсолютними висотами близько 300 м (коливання від 240 до 300 м), що створює спокійний хвилястий рельєф. Найбільш характерним видом природних комплексів у цьому районі – місцевості лощинно-западинних закарстованих місцевостей, які займають понад 70% площі району. Їм властиві опідзолені чорноземи. Другим природним комплексом є місцевості давніх (пліоценових) долин, для яких характерні глибокі та неглибокі чорноземи. Саме в цих місцевостях починаються в мочарах витoki і верхів'я лівих притоків Пруту. Плоскі лощиноподібні долини верхів'їв річок зручні для будівництва ставків, яких досить багато у цьому районі. Збільшувати їх кількість можна лише за умови ґрунтової гідрогеологічної розвідки [1].

До річок Заставнівського району належать:

- Гуків – річка в межах Заставнівського (верхів'я) та Новоселицького районів. Ліва притока Пруту. Довжина 29 км, площа водозбірного басейну 112 км². Долина порівняно вузька і глибока, в пониззі стає дещо ширшою. Річище слабозвивисте. Заплава в деяких місцях однобічна. Споруджено кілька ставків.

- Задубрівка – ліва притока Шубранця. Задубрівка бере початок у північній частині села Малий Кучурів, серед пагорбів західної частини Хотинської височини. Довжина 20 км, площа водозбірного басейну 50,7 км². Долина у верхів'ях порівняно глибока і вузька, в пониззі широка (в межах Чернівців невиразна). Річище слабозвивисте, у пониззі більш звивисте. Заплава переважно двобічна. Споруджено кілька ставків.

- Мошків – річка в межах Заставнівського та Новоселицького районів. Ліва притока Шубранця. Річка Мошків бере початок на північний захід від села Чорнівка, серед південно-східний схилів гори Берди – найвищої точки Хотинської височини. Довжина 22 км, площа водозбірного басейну 95,9 км². Долина порівняно глибока і вузька. Річище

слабозвивисте, у пониззі більш звивисте. Заплава переважно двобічна. Споруджено стави (у верхній течії).

- Онут – річка в межах Хотинського та Заставнівського районів. Довжина 16 км, площа водозбору 171 км². Бере початок на південь від села Ржавинці, в лісовому масиві, що розташований у Чернівецькому регіональному ландшафтному парку. Долина вузька і глибока, в пониззі місцями каньйоноподібна. Річище слабозвивисте. Заплава в деяких місцях однобічна [2].

- Совіця – річка у межах Заставнівського та Кіцманського районів. Довжина річки 37 км, площа басейну 266 км². Річка бере початок на північний захід від села Веренчанки. Тече переважно на південний схід. Долина завширшки до 2,2 км. Заплава двобічна, її пересічна ширина - 200 м. Річище помірно звивисте. Похил річки 3,8 м/км. Споруджено ставки; рибицтво.

- Чорний Потік – річка в межах Заставнівського району. Ліва притока Онуту. Чорний Потік бере початок біля південної околиці села Юрківці. Довжина 14 км, площа водозбірного басейну 48,1 км². Долина переважно глибока і вузька, у пониззі каньйоноподібна. Річище слабозвивисте. Заплава місцями однобічна. Споруджено декілька ставків.

- Шубранець – ліва притока річки Прут. Довжина 25 км, площа водозбірного басейну 205 км². Похил річки 3,4 м/км. Річкова долина завширшки 1,7 км. Заплава двостороння. Річище помірно звивисте, завширшки до 10 м. Використовується на водопостачання, зрошування. У верхній та середній течії є кілька ставків [3].

Список літератури

1. Природа Чернівецької області / За ред. Геренчука К. І. Львів : Видавництво ЛДУ, 1978. 157 с.
2. Костишин М. Д., Юсько О. В., Лосік І. І. Водний фонд Чернівецької області. Чернівці, 2006. 64 с.
3. Малі річки України / За ред. Яцика А. В.. – Київ : Урожай, 1991. 296 с.
4. Кліматичні і гідрологічні умови Чернівецької області. *Край Освіта* -2001-17 листопада. С. 10-17.

Софія Літва

Науковий керівник – доц. Холявчук Д. І.

Екстремальні прояви атмосферного зволоження Буковини у XIX-XX ст.

Опади – одна з визначальних характеристик клімату помірного поясу та його мінливості. Передгірські та низькогірні ландшафти Буковини вирізняються значною мінливістю зволоження з року в рік. Зокрема, характерні відхилення як в аридному, так і в гумідному напрямку [1]. З'ясування таких особливостей, що істотно впливають на різні галузі господарювання, складає актуальність досліджень.

Через відсутність довгих репрезентативних рядів інструментальних метеорологічних спостережень, виявлення певних закономірностей у мінливості залишається складним завданням. Тому для аналізу обраний транскордонний історико-географічний край Буковини, де упродовж XIX – першої половини XX ст. діяла спільна метеорологічна мережа. Окрім того, проаналізовані історичні джерела, що можуть доповнити чи підтвердити хід зволоження.

На території регіону опади, зазвичай фронтального походження. Найчастіше опади зумовлені фронтами, що переміщуються з північного заходу на південний схід (до 45% усіх випадків), та з циклонами, які проходять із заходу на схід як по північних районах Європи, так і по лінії Балтійського моря [3]. Вони ж, зазвичай, у теплий період року пов'язані з екстремально високими значеннями кількості опадів та їхньою значною інтенсивністю.

Так, найбільша інтенсивність опадів за квітень-вересень зафіксована біля міста Чернівці (0,57 мм/хв 29.05.1958) [3]. Дощовими були такі періоди – 1803 - 1807, 1808 (весна-літо), 1815 (травень-серпень), 1821 (літо), 1833, 1843 (наслідком цих злив був повінь на річці Прут), 1844, 1852 (літо-осінь), 1853 (весна), 1854 (серпень-вересень), 1867, 1893, 1907 (червень-липень), 1911, 1938, 1949. Аналізуючи кількість днів з великою кількістю опадів, можна виділити такі роки: 1895, 1899, 1903, 1907, 1909, 1949 [3,4].

Виявлено, що бездошові періоди значної тривалості є закономірним продовженням фронтальних серій опадів у розрізі місяців та років. Бездошові періоди на Буковині нерідко є зтяжними і тривалими. Повторюваність і тривалість бездошового

періоду на території Буковини визначається циркуляційними процесами місцевості та умовами рельєфу регіону. Пересічно у регіоні виявлено 3-9 бездошових періодів різної тривалості. Засушливі періоди наступають одразу після тривалих бездошових періодів. Визначено, що на території Буковини переважно було 38-40 засушливих днів [1].

Засухи – типове, хоч і не часте явище для Буковини. Так, початок ХІХ століття відзначився небувалими засухами. В період з осені 1821 по літо 1931 також були зафіксовані екстремальні засухи на території Буковини. Згадується, що посухи 1823 року згубно відобразилися на розвитку всіх посівних площ. Також засухами відзначилися такі періоди: літо 1800 рік, літо 1834, 1835, весна 1838, 1839, 1854(травень-серпень), 1864, 1868, 1873, 1882, 1883, 1889,1891,1893, 1894, 1896, 1900, 1907, 1909, 1922, 1950 роки [2,3].

Узагальнюючи попередні результати, визначено, що історичні описові архіви природних подій та метеорологічні спостереження свідчать про наявність екстремально сухих та екстремально вологих епізодів у кожному десятилітті, їхню підвищену активність на зламі століть. Зважаючи на теплові сезонні характеристики, ці події найчастіші в теплий період року, хоча часто має місце чергування років із сухим та вологими теплим періодом. Присутність екстремальних проявів у режимі атмосферного зволоження є типовою характерною рисою мінливості клімату регіону. Водночас попередній висновок про їхнє почастищення в кінці ХХ на початку ХХІ століття потребує подальшого довгострокового аналізу.

Список літератури

1. Киналь О. В. Холявчук Д. І. Бездошові періоди у регіоні Буковинського Передкарпаття (на прикладі Чернівців). *Фізична географія та геоморфологія*. Науковий збірник. Випуск 2 (90). Частина 1. Київ, 2018. С. 103-107.
2. Метеорологические данные за отдельные годы. Випуск 10а. Часть 11б. Атмосферные осадки. Том 1/ За редакцией Е. С. Розова. ИАН УССР, Киев, 1956. 630 с.
3. Тысячелетняя летопись необычайных явлений природы / За ред. Е. П. Борисенкова, В. М. Пасецького. Москва : «Мысли», 1988. 522 с.
4. Conrad V. Klimatographie der Bukowina. Wien : Gerold, 1917. 42 p.

Іван Лодба

Науковий керівник – асист. Мельник А. А.

Особливості актуалізації даних веб-картографування геопорталу OpenStreetMap для території Чагорської ОТГ

Web-картографія – прогресивний інформаційний напрямок, що розвивається надзвичайно швидкими темпами та має тенденції регулярного зростання його актуальності для суспільства. З появою численних картографічних сервісів виникла потреба їх наповнення геопросторовими даними, а також їх актуалізації з плином часу. Сучасні інформаційні технології дозволяють формувати та оновлювати в режимі онлайн бази даних, додаючи до них, в тому числі і різноманітну геопросторову інформацію. Прикладом веб-геопорталу є відкритий міжнародний проект OpenStreetMap, дані якого можна вільно використовувати та розповсюджувати для будь-яких цілей.

Теперішній стан картографування населених пунктів можна охарактеризувати як незадовільний. Невеликі населені пункти, які не мають статусу районних центрів, зазвичай картографовані у веб-сервісах доволі поверхнево. Переважно зображуються лише ключові елементи ситуації – головні дороги, деякі об'єкти інфраструктури. Старіння, а часто й відсутність традиційних паперових планових матеріалів гальмують розвиток величезних територій по всій країні.

Чагорська сільська територіальна громада (площею 50,25 км² та населенням 10155 осіб згідно з даними офіційних ресурсів) об'єднує в собі села Чагор, Молодію, Луковицю та Кут, інвестиційно та туристично приваблива, з огляду на зручне географічне положення (розташування в приміській зоні зі зручною транспортною доступністю), динаміку змін територій. Комплекс зазначених факторів зумовлює зростання попиту на земельні ділянки і стрімкі темпи зростання промислового та комерційного будівництва.

Стан картографованої ситуації до початку дослідження фіксувався. Помічено, що нанесеним у сервісі об'єктам властиві значні неточності як у просторовій конфігурації, так і в атрибутивному наповненні. Основна причина неточностей, які спричинили погіршення якості інформації – просторові зміщення аерофотознімків, а також відсутність (топонімічної) інформації щодо об'єктів на місцевості. Таким чином,

експериментально встановлено, що растрова підложка з аерофотознімків DigitalGlobe Premium, що безпосередньо доступна в OSM більш відповідна реальному розташуванню об'єктів, а тому й застосовувалася для подальшого картографування. Використовуючи додаток OSMTracker for Android, записано декілька GPS треків, за допомогою яких вдалось трансформувати знімки. Далі розпочався процес векторизації та коригування наявних об'єктів у веб-редакторі OSM ID та в додатку JOSM. При виїзді на місцевість використовувався додаток Vespucci для Android, що дозволяло вносити правки дистанційно та оперативно. Для заповнення атрибутів об'єктів залучено відомості органів місцевого самоврядування [1].

Наявність вулично-дорожньої мережі разом з об'єктами капітального будівництва, насамперед, розв'язання задачі навігації та пошуку об'єктів на території громади. З іншого боку, кожному об'єкту, крім звичної адресної інформації, може бути присвоєно і інші корисні атрибути. Приміром, кількість мешканців, кількість осіб працездатного віку і т. ін. Усе це дозволить ефективніше організувати не тільки об'єкти сервісу, а й локалізацію нових виробничих потужностей. Окремою категорією можна організувати об'єкти власності громади з переліком усіх характеристик, на збір яких зазвичай витрачається значна кількість ресурсів та часу зацікавлених осіб. Це має сприяти реалізації принципу прозорості та конкурентності. Наявність шарів із результатами ГІС-аналізу може зацікавити й місцевих мешканців до різних корисних ініціатив – підприємницьких, волонтерських і т. ін.

Список літератури

1. Зверев И. А. Открытые данные дистанционного зондирования и их использование в OpenStreetMap. *Земля из космоса*. 2011. №11. С. 26–30.

Надія Людвіковська

Науковий керівник – доц. Николаєв А. М.

Комфортність клімату міста Чернівці

Пріоритетним напрямком розвитку економіки Чернівецької області є туризм і рекреація. Планування заходів з розвитку туристичної сфери неможливе без використання інформації про клімат, важлива складова якої – оцінка його комфортності.

У цілому клімат Чернівецької області досить комфортний, періоди екстремальних температур є незначними, проте уточнення границь періоду комфортної і некомфортної погоди, поєднання чинників, які визначають комфортність клімату на регіональному рівні, потребує продовження досліджень.

Комфортність (дисконфортність) кліматичних умов визначається як набір умов, сприятливих (несприятливих) для життя і господарської діяльності людей. Кожна людина звикає жити в будь-яких кліматичних умовах. Існує загальне поняття комфортності клімату як поєднання найбільш сприятливих для організму температури і вологості. Насправді, людина звикає до тих кліматичних умов, в яких вона живе, навіть якщо вони не дуже сприятливі [1].

Діапазон значень метеорологічних факторів навколишнього середовища, при яких людина почуває себе добре називають зоною комфорту, а їх верхню та нижню межі, при яких зберігається оптимальний тепловий баланс людського тіла – межею комфорту. Коли значення метеорологічних елементів знаходяться за межею комфорту, в людини виникає відчуття дискомфорту [2].

На базі даних метеорологічної станції Чернівці – Університет на прикладі 2016 р. був проведений аналіз комфортної і некомфортної погоди в Чернівцях. Побудовані два графіки, на першому з них аналізувався річний хід середніх добових температур повітря. По ньому були визначені границі кліматичних сезонів. Зимовий сезон розпочався 29 грудня 2015 року, проте він був нестійким. Період похолодання тривав до 11 січня 2016 року і знову розпочався 14 січня, він закінчився 24

січня. Весняний сезон наступив 26 січня, температури в цей період коливалися від +2-3 до +8-12 °С. Стійке потепління почалось 25 березня. Весняний сезон був досить м'яким і теплим. Початок літнього кліматичного сезону настав 13 червня. Літо в цілому було жарким. Середньодобові температури змінювалися в межах +17-18 до +25-26 °С. У кінці літа спостерігався десятиденний період похолодання, коли температура повітря знизилась до +10 °С. Осінній сезон характеризувався поступовим зниженням температури. Теплий сезон захопив і початок осені, коли спостерігалось м'яка температура (бабине літо). За допомогою другого, комплексного, графіку проаналізовано річний хід температури, вологості повітря і швидкості вітру в Чернівцях у 2016 році. Зимовий сезон характеризувався невеликими швидкостями вітру, вологість повітря становила 70-80 %. Поєднання низьких температур у січні з великою вологістю і значними швидкостями вітру в окремі періоди зимового сезону створювало некомфортні природні умови. Весняний сезон характеризувався достатньо комфортними погодними умовами. Вологість повітря була меншою і становила 60-65 %. В окремі періоди сезону комфортність погіршувалася більшими швидкостями вітру при циклональній погоді. Літній сезон був досить комфортним за винятком періодів, коли високі температури повітря спостерігались при малих швидкостях вітру, в кінці червня і серпня. Вологість повітря не була дуже високою. Початок осені був досить комфортним, особливо вересень місяць при м'якій антициклональній погоді. Кінець осені був дещо менш комфортним. Він характеризувався зниженням температури повітря і збільшенням вологості (85 %) і швидкості вітру. В цілому місцевий клімат характеризується як теплий і вологий.

Список літератури

1. Балалла О. А. Определение интенсивности духоты воздуха и некоторые соображения её физической сущности. *Метеорология, климатология и гидрология*, 1968. Вып. 4. С. 24-38.
2. Вплив погоди та клімату на самопочуття людини. URL: <http://blog.od.ua/vliv-pogodi-ta-klimatu-na-samopochuttya-lyudini/>

Христина Мала

Науковий керівник – асист. Кирилюк С. М.

Топоніми Меркурія

Уся поверхня Меркурія умовно розділена на 15 регіонів: 1. Рівнина Бореаліс; 2. Уступ Вікторія; 3. Кратер Шекспір; 4. Кратер Ратідладі; 5. Кратер Хокусай; 6. Кратер Койпер; 7. Кратер Бетховен; 8. Кратер Толстой; 9. Кратер Емінеску; 10. Кратер Дерен; 11. Уступ Діскавері; 12. Кратер Мікеланджело; 13. Кратер Неруда; 14. Кратер Дебюссі; 15. Кратер Бах [1].

Типовими формами рельєфу цих регіонів є катени – ланцюжки кратерів (*Catena/Catenaе*); кратери (*Crater/Crateres*); пасма – лінійні височини неправильної форми (*Dorsum/Dorsa*); невеликі яскраві області – ідентифікуються не лише у видимому спектрі, а також в інфрачервоному та радарному альbedo (*Facula/Faculae*); борозни – лінійні, неглибокі депресії (*Fossa/Fossae*); гори – височини та їх комплекси (*Mons/Monies*); рівнини – рівнинні області (*Planitia/Planitiaе*); плато – височини з переважаючою плоскою поверхнею (*Planum/Plana*); уступи – урвища планетарного масштабу (*Rupes/Rupes*); долини – звивисті улоговини вулканічного походження (*Vallis/Valles*).

Упродовж 1974-75 рр. Міжнародним астрономічним союзом (МОС) інтенсивно обговорювалися питання стосовно обрання системи категорій назв щодо присвоєння власних найменувань численним кратерам Меркурія, а також іншим елементам його поверхні, які виявлені завдяки успішної роботи АМС Маринер 10. МОС у результаті довготривалих дискусій вирішено називати меркуріанські кратери на честь видатних діячів гуманітарного напрямку (письменників, поетів, художників, скульпторів, композиторів, музикантів тощо). Назви почали присвоювати всім кратерам, діаметром понад 100 км і вибірково – дрібнішим, якщо їхня кільцева структура виділяється чіткістю обрисів і має променеву систему. Таке рішення прогнозоване, оскільки подібні системи найменувань кратерів на Місяці та Марсі пов'язані з іменами видатних астрономів і вчених інших спеціальностей. Що ж стосується імен представників

гуманітарних напрямів, то в номенклатурі цих планет вони не використовувалися.

Найменування елементів поверхні Меркурія були введені, насамперед, для забезпечення короткого і чіткого позначення кожного з них, який має чітке розташування у конкретному місці поверхні планети. Є ще одна важлива функція назв – меморіальна, її виконують кратери. Тоді ж були розроблені й основні положення щодо номенклатурних елементів поверхні Меркурія. Серед них виділено такі головні деталі рельєфу поверхні: кратери, рівнини, долини, уступи, гори та пасма.

На честь учених, які зробили значний внесок у вивчення Меркурія, члени МОС дали не більше шести назв. Це було зроблено цілеспрямовано, щоб звести до мінімуму повторення імен, уже присвоєних елементам поверхні на Марсі та Місяці.

Для уступів запропоновано присвоювати назви дослідницьких суден, оскільки бог Гермес вважався покровителем подорожніх, мандрівників і купців. Меркуріанські катени отримали назви на честь радіообсерваторій. Цим жестом Міжнародного астрономічного союзу відзначалася величезна роль радіолокації під час дослідження поверхні Меркурія. Рівнини на планеті отримали варіації назви планети Меркурій на різних мовах та імена богів, які відігравали в античних міфологіях роль, подібну до ролі Меркурія у римлян. Слід зазначити, що спеціальної категорії найменувань гір і пасем не виділено. Меркуріанські долини отримують назви на честь древніх міст і поселень, яких уже не існує.

У 1976 році на Генеральній асамблеї Міжнародного астрономічного союзу в Греноблі (Франція) був прийнятий список назв, куди ввійшли 138 кратерів, 7 рівнин, 16 уступів, 4 долини, 2 пасма та 1 гірський хребет. Надалі нові назви присвоювалися тільки кратерам.

Список літератури

1. International Astronomical Union, 1977. Working Group for Planetary System Nomenclature. *16th General Assembly, Grenoble, International Astronomical Union Transactions*. Vol. 16B. Pp. 330-333, 351-355.

Зона впливу м. Чернівці в умовах проведення адміністративно-територіальної реформи

Система розселення населення у ХХІ ст. характеризується збільшенням ролі великих міст як центрів концентрування людських та фінансових ресурсів. Проте міста також виступають фокусами взаємодії соціальних, економічних та інших проблем. Так активно формується приміська зона. Сьогодні приміська зона є невід'ємною частиною міста. У результаті адміністративної реформи в Україні приміська зона Чернівців зазнає значних змін. Тому здійснення геопросторового аналізу об'єднаних територіальних громад у межах зони впливу та їх співвідношення вкрай необхідні.

У зв'язку з адміністративною реформою в Україні з 2015 року проводиться децентралізація влади, що полягає у наданні більших повноважень органам місцевого самоврядування і зміні адміністративно-територіального поділу. Згідно зі схваленим Кабміном перспективним планом децентралізації, в Чернівецькій області передбачено створення 42 об'єднаних територіальних громад (ОТГ) [2]. Реформа включає відміну одинадцятьох районів області, що, ймовірно, будуть замінені чотирма новими. На даний час громади мають можливість добровільно об'єднуватися між собою, проте вже до кінця 2019 року об'єднання перейде до етапу адміністративного створення громад, тобто набуде примусового характеру [1].

Серед областей України Чернівецька область є однією з лідерів по проведенню адміністративної реформи і знаходиться на сьомій позиції в загальноукраїнському рейтингу щодо процесів децентралізації влади за низкою показників. Станом на січень 2019 року в межах області вже створилися 33 ОТГ, в які об'єдналися 118 населених пунктів. Створені громади охоплюють 43% території Чернівецької області, на якій проживає 36% або 330,5 тисячі мешканців області [2].

За допомогою методу математико-картографічного моделювання, в основі якого лежить розрахунок показника

напруги демографічного впливу, ми попередньо визначили приміську зону міста Чернівців. В результаті виділено три зони впливу міста на навколишні населені пункти із високою, середньою та низькою напругою.

У межах визначеної зони впливу міста Чернівці на сьогоднішній день сформувалося шість об'єднаних територіальних громад: Мамаївська, Магальська, Острицька, Чагорська, Волоківська та Великокучурівська. Згідно з перспективним планом розвитку Чернівецької області, до Чернівецької міської ради планується доєднати шість сіл: Коровію Глибоцького району, Задубрівку, Горішні Шерівці, Шубранець Заставнівського району та Чорнівку і Топорівці Новоселицького району [3].

Проаналізувавши просторове розміщення об'єднаних територіальних громад із зонами різної напруги демографічного впливу міста Чернівці, можна простежити їх невідповідність. Навпаки, громади, наче промені, простягаються від міста, перетинаючи поля високої, середньої і низької напруг та виходячи за межі приміської зони.

Варто зазначити, що жодне із сіл, які увійшли до поля високої напруги демографічного впливу, а саме, Біла, Заволока, Годилів, Чагор і Новий Киселів, не виявили бажання приєднатися до Чернівецької міської ради, а три останніх уже належать до трьох різних сформованих ОТГ. Натомість села Топорівці, Чорнівка і Шубранець, які розташовані поза межами найбільш інтенсивної зони впливу, виявили бажання приєднатися до Чернівців.

Список літератури

1. Добровільний етап завершився. ОТГ будуть створювати в примусовому порядку. 2018. URL: <https://acc.cv.ua/news/chernivtsi/dobrovolniy-etpa-zavershivsyia-otg-budut-stvoryuvati-v-primusovomu-poryadku-38016>.
2. Настав час адміністративного об'єднання громад, - Тетяна Татарчук, директор Чернівецького ЦРМС. 2019. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/10433>.
3. Почався процес об'єднання Чернівців з Топорівцями і Чорнівкою. 2019. URL: <https://acc.cv.ua/news/chernivtsi/pochavsya-proces-obednannya-chernivciv-z-toporivcyami-i-chornivkoyu-37309>

Зсувні процеси і явища на території м. Чернівці

Місто Чернівці надзвичайно вражене різними видами геологічних процесів, серед яких найнебезпечніші й значно розповсюджені є зсувні. Причинами розвитку зсувів на даній території є, насамперед, горбиста місцевість і суглинково-глинисті відклади, що мають властивість накопичувати вологу та, як наслідок, стають нестійкими під дією гравітації [1, 2].

Починаючи з кінця 90-х рр. двадцятого століття кількість зареєстрованих зсувних процесів і явищ різного виду складності тільки зростає, попри будівництво інженерно-укріплювальних споруд та зміцнення схилів. Причинами цього може бути: збільшення поверхні ковзання зсувного тіла внаслідок освоєння схилів господарською діяльністю; застаріла система фільтросвердловин, побудована ще в 70-х роках минулого століття; некомпетентна діяльність місцевої влади щодо загрози активізації зсувних процесів на зсувонебезпечних ділянках міста.

У Чернівцях налічується 69 зсувів, площа яких становить майже дві тисячі гектарів. Із них активно діючих – 23, частково діючих – 28, стабілізованих – 18. Загалом від зсувів потерпають майже усі мікрорайони міста – Роша, Калічанка, Кемпінг, Гарячий Урбан, Клокучка [3].

На даний час, після інтенсивного зволоження порід на більшості зсувонебезпечних схилів виникли потенційно ослаблені ділянки в межах зони ковзання древніх зсувів, які, по-перше, створили сприятливі умови для блокового зміщення верхньої частини схилів, а по-друге, призвели до потужних зміщень середньої та нижньої частини схилів, які були надлишково зволожені (зона транзиту та акумуляції підземних вод).

Причиною неефективності дренажної галереї, що розташована в межах 3-4 тераси долини Пруту і закінчується архітектурно-будівельним комплексом залізничного вокзалу, є її забруднення солями кальцію, які відкладаються на стінках труб і забивають їх. Насамперед, необхідно оновити та побудувати дренажну систему на таких ділянках - район вул. Нахімова; між вулицями Сінагоги та Одеською; у районі вул. Корсунської; між вулицями Капеланів та вул. Гагаріна; район вул. Синявського та 28 червня та на інших зсувонебезпечних ділянках [3].

Нині можна відзначити такі види протизсувних робіт, що позитивно впливають на зменшення зсувних процесів – періодична очистка русел та берегів малих річок від сміття, замулу. Ці роботи забезпечують пропуск льодоходу у весняний період та уникнення повеней у період інтенсивних злив. Це сприяє стійкості зсувонебезпечних схилів. Крім цього, постійно ведуться періодичні інженерно-геологічні обстеження численних зсувонебезпечних ділянок на схилах долин річок міста.

Для виключення катастрофічного прояву зсувних процесів у межах території м. Чернівці необхідно розробити попередні прогностичні моделі найбільш небезпечних зсувних ділянок, організувати режимні спостереження та провести інженерно-геологічну розвідку в межах найбільш зсувонебезпечних ділянок.

Список літератури

1. Природа Чернівецької області / За ред. К. І. Геренчука. Львів : Вища шк., 1978. 160 с.
2. Ландшафти міста Чернівці: Монографія / За редакцією В. М. Гуцуляка. Чернівці : Рута, 2006. 168 с.
3. Полевський В. І. «Інженерно-геологічні розвідування протизсувних споруд по вул. Одеській – Барбюса в м. Чернівці». 2004. 60 с.

Теоретичні засади розселення населення

Розселення населення – це процес розподілу і перерозподілу населення на певній території. Як правило, у результаті цього процесу формуються певні мережі та системи населених пунктів. Воно формує середовище життя людей і становить сукупну соціальну та технічну інфраструктуру виробництва.

Системою розселення називають територіальне поєднання поселень, між якими існує визначений розподіл функцій (взаємний обмін функціями), виробничі і соціальні зв'язки. Система не охоплює окремих автономних поселень, а інтенсивність зв'язків є основним критерієм визначення її меж і розвиненості [1].

Формування системи розселення на території України відбувається протягом тривалого історичного періоду і є динамічним процесом. Система розселення розвивається під впливом багатьох чинників, зокрема природних, історичних та суспільно-економічних. Перші з них відзначаються достатньою стабільністю, другі можуть змінюватися у процесі історичного розвитку.

В Україні виділяють регіональні (міжобласні та обласні) та локальні системи розселення. Усі поселення України (міські та сільські) об'єднані в єдину систему розселення, її центром є столиця України – Київ, головний адміністративно-політичний та культурний центр, великий промисловий і транспортний вузол.

Міжобласні системи формуються зазвичай навколо значного міста-центру, значення якого виходить за межі однієї адміністративної області. В Україні існують 6 міжобласних регіональних систем розселення та 25 обласних.

Одним з основних понять у дослідженні геопросторової організації систем розселення є опорний каркас. Він являє собою поєднання великих центрів економічного, політичного та культурного життя (регіону) і з'єднує їх у певний спосіб.

Ідею опорного каркаса території висловив М. Баранський. На його думку, в економічній географії основний малюнок країни

чи району утворюють дороги і міста. Ідею, поняття і концепцію опорного каркаса розвинув російський учений Г. Лаппо. За його словами, вузли і лінії опорного каркаса творять вершини і хребти економічного рельєфу території [2].

Першу наукову монографію, присвячену цій категорії, опублікував П. М. Полян. У своїй праці вчений довів, що опорний каркас розселення відображає найважливіші географічні особливості країни, причому особливості не тільки розміщення продуктивних сил, а й фізико-географічних умов, зокрема орографії, гідрографічної мережі, конфігурації території і т.д.

У системах розселення неоднакова кількість вузлових та лінійних елементів, які власне утворюють вигляд опорного каркасу (взаємозумовлене поєднання центрів розселення і шляхів між ними). За конфігурацією опорного каркасу розселення виділяють такі його види: радіально-кільцевий, прямокутно-регулярний, лінійно-вузловий, приморський і багатоядерний (за Г. Лаппо).

Опорний каркас розселення виконує функцію поєднання всіх складових частин країни, тобто функцію інтеграції країни в цілісну систему.

На сьогоднішній день виникає необхідність вивчення структури територіальних систем розселення різних рівнів, виявлення змін, що відбуваються в них. Це спричинено, насамперед, необхідністю наукового підґрунтя для проведення в Україні адміністративно-територіальної реформи, поліпшення рівня і якості життя населення, економічного зближення різних частин країни, яке відбувається завдяки концентрації господарських функцій та зв'язків.

Отже, можна стверджувати, що дослідження процесу розселення населення і його результату – мережі поселень тісно пов'язані з історичним розвитком території та посідають важливе місце у суспільній географії.

Список літератури

1. Посацький Б. С. Основи урбаністики. Львів : Національний ун-т "Львівська політехніка", 2001.
2. Країнознавство. Підручник / За ред. Мальська М. П., Антонюк Н. В., Занько Ю. С., Ганич Н. М. Київ : Центр учбової літератури, 2012.

Олександра Мацевко
Науковий керівник – доц. Данілова О. М.

Динаміка функціонування послуг роздрібно́ї торгівлі у Тернопільській області

Роздрібна торгівля є важливою галуззю економіки нашої країни. Вона створює всі необхідні умови для товарного виробництва забезпечуючи населення товарами і послугами, стимулює зайнятість та сприяє економічному розвитку регіонів. Як завершальна ланка суспільного виробництва вона забезпечує просування товарів від виробника до споживача.

Зі здобуттям Україною незалежності у функціонуванні послуг роздрібно́ї торгівлі відбулися значні структурно-функціональні та територіальні зміни, які актуалізували необхідність суспільно-географічних досліджень структурних зрушень як на національному, так і на регіональному рівнях.

У Тернопільській області у 2017 році роздрібна торговельна мережа включала 801 об'єкт, що на 53,6% менше порівняно з 2005 роком (1495 одиниць) [1]. Різке зменшення кількості об'єктів роздрібно́ї торгівлі, що зафіксоване з 2005 по 2010 рік та з 2016 по 2017 рік зумовлено несприятливою податковою політикою, зменшенням платоспроможності населення, яке в свою чергу є результатом складної економічної ситуації в країні. Така негативна тенденція спостерігалася як у містах, так і у сільській місцевості. Зокрема, кількість магазинів у сільській місцевості скоротилася на 34%, а у міській місцевості – на 54%, кількість напівстаціонарних підприємств (кіоски, автозаправні станції) зменшилися на 201 од. (54,7% від загальної кількості). Проте, площа об'єктів роздрібно́ї торгівлі збільшилася. Станом на 1 січня 2018р., торгова площа магазинів збільшилася, порівняно з 2005 роком, на 7% і склала 97,5 тис.м². Так, вона збільшилась в містах та поселеннях міського типу – на 32% і склала 85,2 тис.м², в сільській місцевості, навпаки, зменшилася – на 53,7% і становила 12,3 тис.м². Зазначена тенденція характерна для України в цілому, що пояснюється низкою конкурентоспроможністю невеличких крамничок, поряд

із більшими за площею магазинами поліпшеного сервісного обслуговування.

Якщо у 2005 році 54,3% від загальної кількості магазинів (1128од.) були розташовані в містах, то у 2017 році, при загальному зменшенні кількості, частка магазинів у містах збільшилась і склала 63,3%.

Забезпеченість населення об'єктами роздрібною торгівлі у розрахунку на 10000 осіб у порівнянні з 2005 роком зменшилася з 13 до 8 об'єктів (на 38%).

Найбільша кількість об'єктів роздрібною торгівлі Тернопільської області в м. Тернопіль, м. Кременець, м. Чортків.

У 2017 році оборот роздрібною торгівлі порівняно з 2005 роком зріс у 4,3 разу. Таке збільшення, насамперед, пов'язане зі збільшенням споживчої вартості товарів.

Упродовж досліджуваного періоду (2005-2017 р.р) змінювалася частка продовольчих і непродовольчих товарів у структурі роздрібного товарообороту, що зумовлено зміною кількості підприємств, які займаються продажем товарів. Так, у 2017 році співвідношення частки продовольчих донепродовольчих товарів у структурі товарообороту склало відповідно 32,1:67,9. Із 2005 року частка продовольчих товарів знизилася на 13,8% (з 45,9%), а частка непродовольчих товарів відповідно збільшилася з 54,1% до 67,9% [1].

Змінилася частка роздрібною торгівлі Тернопільської області в роздрібному товарообороті України. Якщо у 2005 році вона складала 1,54%, то у 2017 році - 1,06%.

Серед причин, що уповільнюють розвиток торговельної сфери досліджуваного регіону, такі: ріст цін на основні групи товарів у зв'язку із зниженням гривні по відношенню до доларового еквіваленту; зниження попиту на окремі групи товарів у зв'язку зі зниженням платоспроможності населення; досить складна в торгівлі проблема оптимізації асортиментної структури товарів та ін.

Список літератури

1. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2017 рік / за ред. А. А. Чорного. Тернопіль : Головне управління статистики у Тернопільській області, 2018. С. 326-355.

Назар Мацинський
Науковий керівник – доц. Білокриницький С. М.

Геодезичне забезпечення Заліщицького району

Сьогодні на території України функціонує Державна Геодезична Мережа (ДГМ), яка є складовою частиною Державної Геодезичної Мережі ЄСРЄ, побудованої протягом 50–90-х років. Основні принципи побудови геодезичної мережі викладенні в 1961 р. в «Основних положеннях про побудову Державної Геодезичної Мережі ЄСРЄ» [1].

Геодезична мережа поділялася на чотири класи. Для підтримки їх у робочому стані були здійснені матеріально-технічні, науково-виробничі і фінансові заходи. В наш час пункти ДГМ прийшли в упадок, через відсутність робіт з їх відновленням і недостатнє фінансування було втрачено багато геодезичних пунктів.

Територія Заліщицького району розташована на півдні Тернопільської області. Територія району займає 683,91 кв. км, або 4,9% території області. В межах району є 55 населених пунктів, з них: місто Заліщики, селище міського типу Товсте та 53 сільських населених пунктів, які адміністративно підпорядковані міській, селищній та 35 сільським радам.

Місто Заліщики з трьох сторін оточене річкою Дністер з її стрімкими, майже 200-метрової висоти, берегами. Територія Заліщицького району розташована у Західно-Українській лісостеповій фізикогеографічній зоні. Клімат району помірно-континентальний, характеризується теплим літом і прохолодною, з частими відлигами, зимою. Середньорічна температура повітря становить +7,2 °С, тривалість безморозного періоду – становить 130-180 днів. Сума річних опадів складає 570-620 мм. Район належить до вологої помірно-теплої агрокліматичної зони, а місто Заліщики – єдине місце у західних областях України з

кліматом, близьким до середземноморського. У геоморфологічному відношенні територія району належить до Західного Поділля, яке займає південну частину Волино-Подільської плити.

Геодезична мережа Заліщицького району побудована в період 1955-1980 рр. У різний період часу було виконано ряд робіт, таких, як триангуляція 1–4-го класів. Роботи виконані з точністю, відповідно до вимог «Положень 1954-1961 рр.»

8 червня 1998 р. постановою Кабінету Міністрів України був виданий наказ про оновлення Державної Геодезичної Мережі України, у зв'язку з науково-технічним прогресом, який відбувається в країні, і новими вимогами, які ставлять перед геодезичною галуззю України.

1999 р. Головним Управлінням Геодезії Картографії та Кадастру України видана «Інструкція з топографічного знімання у масштабах 1:5000, 1:2000, 1:1000, 1:500».

На території Заліщицького району знаходиться така кількість геодезичних пунктів: 1-го класу – 1; 2-го класу – 15; 3-го класу – 24; 4-го класу – 10. Кількість пунктів нівелювання 1-го класу – 34. Середня щільність пунктів ДГМ – 1 пункт на 17 км².

Геодезичне забезпечення Заліщицького району не відповідає сучасним вимогам до Державної Геодезичної Мережі. Зважаючи на тенденцію втрати геодезичних знаків і центрів можна стверджувати, що геодезичну мережу Заліщицького району необхідно згущувати до стандартів ДГМ шляхом відновлення попередньо встановлених пунктів ДГМ і встановлення нових. Для попередження знищення пунктів ДГМ потрібно своєчасно робити обстежування та оновлення пунктів.

Список літератури

1. Білокриницький С. М. До проблеми геодезичного забезпечення землевпорядних робіт. *Наукові записки Тернопільського педагогічного університету*. 2000. № 2. Географія.

Материкові геолого-геоморфологічні комплекси Нектарійського періоду на Місяці

Інтерпретацію поверхневих відмін у межах Нектарійського періоду проводили шляхом зіставлення та ретельного аналізу численних знімків поверхні Місяця, топофотопланів та геологічних інтерпретацій окремих регіонів супутника [1].

Серед поверхонь цього періоду виділяємо такі відміни:

1. **pIt** – горбисті, суцільні материкові комплекси. В рельєфі представлені як хаотичні місцевості – хребти, пагорби, плато. Альbedo середнє. До блоку включаємо й значно вищі гірські утворення, чії гострі піки мають значно вище альbedo. Комплекси досить часто знаходяться під покривами вулканічних матеріалів та викидами з молодших басейнів.

2. **pIts** – перехідні комплекси від материкових регіонів до морських. Характеризуються значною похованістю під молодшими утвореннями. За характером поверхні дуже схожі на імбрійські рівнини, крім їх пізніших частин. І тому більшою мірою кратеровані та змінені тектонічними подіями.

3. **pIts, pIth, pItr** – материкові комплекси. Здебільшого це комплекси гірських місцевостей, що характеризуються численними дрібними кратерами; **pIts** – материкові комплекси з достатньо гладкою поверхнею; **pIth** – материкові комплекси з горбисто-хвилястою поверхнею; **pItr** – материкові комплекси із складним малюнком поверхні.

4. **pIst** – гладкі материкові комплекси. Подібні до хребтоподібних материкових комплексів. Ребристі поверхні, локально відсутні, більшість гребенів, мають пологі схили. Райони між хребтами рівні та гладкі, з добре збереженими валами. Гладкі поверхні інтерпретуються як імбрійські материкові рівнини. Композитне об'єднання проводимо за рахунок часткового затоплення блоку **pIrt** нектарійськими виливами, низьким рельєфом, що повністю похований та найвищими хребтами й виступами над затопленою поверхнею.

5. **pIrh** – комплекси гладких хребтів і гір. Гладкість проявляється у тих частинах комплексів, де на поверхні знаходиться матеріал з проміжним альbedo. Поширені на відносно великих ізольованих блоках 500 – 1000 метрів над рівнем навколишньої місцевості. Їх форма від еліптичної до сильно витягнутої, 5 км і довше. Круті схили понад 10°. Основою їх формування, очевидно, є басейн *Humorum*.

6. **pIt2** – однорідні материкові комплекси. Переважно це масивні гірські блоки з прямолінійними контурами. Характеризуються високим альbedo. Ймовірно, більшість із них являє собою басейновий матеріал, піднятий або накопичений під час формування басейну Нектар.

7. **pIhc** – материкові горбисті комплекси. Форми близько розташованих рівнорозмірних горбів коливаються від 200 до 600 метрів у висоту та від 3 до 5 км у діаметрі. Окремі схили сягають понад 10°, а переважна більшість знаходиться у межах 5°. Частина пагорбів комплексів мають відносно круті вершини. Формування комплексів пов'язане з багатьма морськими басейнами. Деякі із них, ймовірно, є направленими блоками корінних порід, а інші можуть бути ефузивними вулканами.

8. **pIph** – комплекси материкових горбистих рівнин. У поверхні проявляються як злегка ребристі поверхні. В межах комплексу прокреслюються днища нектарійських кратерів, можливо, й давніших – ерозії було недостатньо, щоб повністю поховати існуючий на той час рельєф.

9. **pId** – материкові купольні комплекси та горбисті поверхні сателіти. Утворюють пагорби? що проектується вище переробленого матеріалу материкових рівнин і є подовженими пагорбами, що перетинають стіну *Zagut* і покривають давніші кратерні кластери. Пагорби цього комплексу вулканічного походження і сформувалися під час нектарійського періоду.

Список літератури

1. Stuart-Alexander, D. E., Wilhelms, D. E., 1975. The Nectarian system: A new lunar time-stratigraphic unit. *J. Res. US Geol. Surv.* Vol. 3 (1). P. 53-58.

Іван Молдован
Науковий керівник – доц. Чернега П. І.

Джерела надходження енергії в ландшафтне середовище

Функціонування геосистем супроводжується поглинанням, перетворенням, накопиченням і вивільненням енергії. Завдяки наявності енергії, в ландшафтному середовищі виникають певні рухи, які є основною характеристикою функціонування, динаміки і розвитку ландшафтів. Отже, повноцінне розкриття цих процесів можливе лише в результаті змістовних досліджень джерел надходження та процесів трансформації енергії в ландшафтному середовищі.

На поверхню Землі енергія потрапляє з Сонця (і в цілому з Космосу) та із земних надр. Невелика частина енергії виділяється при гравітаційній взаємодії Землі з космічними тілами, зокрема з Місяцем і Сонцем. У самій оболонці відбувається трансформація енергії первинного походження в інші форми: довгохвильове випромінювання, енергію хімічних зв'язків, механічну енергію хвиль, вітру, річкової води, океанічних течій і рухомих мас твердої речовини, в тому числі – блоків земної кори [1, с. 128].

Енергію, яка надходить до Землі ззовні, можна назвати екзогенною. Вона займає близько 99% всієї енергії, яку отримує ландшафтне середовище. Найбільшу частку тут становить електромагнітне випромінювання Сонця. Воно дорівнює близько 1382 Дж/(м²с). Ця величина прийнята як міжнародний стандарт. Сонячна радіація – майже єдине джерело енергії для всіх природних процесів у географічній оболонці. Надходження сонячної енергії здійснюється циклічно. Розрізняють добовий, місячний, річний та багаторічний цикли. До того, як потрапити на земну поверхню, електромагнітне випромінювання проходить через атмосферу, фізичні властивості якої в подальшому відображаються на енергетиці ландшафтів.

До екзогенних джерел надходження енергії на Землю також відносять корпускулярні потоки з Космосу. Вони

характеризуються мізерними показниками вільної енергії та значною мінливістю.

Ендогенна енергія, тобто та, що надходить із надр Землі, займає незначну частку в сукупній формулі, але відіграє важливу роль. Велика частина внутрішньої енергії потрапляє в ландшафтне середовище у вигляді теплового потоку. За сучасними оцінками тепловий потік складає близько $0,06 \text{ Вт/м}^2$. Найбільш активний він у рухомих областях нашої планети, у таких районах земної кулі потужність теплового потоку може зростати в сотні разів [2, с.193].

Частина енергії надходить на поверхню Землі у вигляді радіогенного тепла, яке пов'язане із розпадом радіоактивних хімічних елементів. До ендегенних джерел надходження енергії відносять гравітаційну диференціацію речовини, яка зароджується після розігріву в ядрі, та енергію приливного тертя. Дані джерела енергії відіграють невелику роль у динаміці ландшафтних середовищ, але їх не варто ігнорувати.

У ландшафтних комплексах також присутня енергія, яка надійшла завдяки іншим процесам, але, внаслідок її мізерної кількості, про такі джерела інколи забувають. Це енергія сучасних тектонічних рухів та механічна енергія, яка накопичується за рахунок первинного надходження енергії на Землю і подальшої трансформації в ландшафтному середовищі.

Дослідження енергетичних властивостей ландшафту на сьогоднішній день мають велике теоретичне та практичне значення. Виявлення і дослідження потоків енергії дуже важливі, оскільки дозволяє певною мірою зрозуміти функціонування ландшафтів та спрогнозувати їх поведінку, виявити процеси, що в них формуються.

Список літератури

1. Геренчук К. И., Боков В. А., Черванёв А. И. Общее землеведение: Учеб. для географ. спец. ун-тов. Москва : Высш. шк., 1984. 255 с.
2. Исаченко А. Г. Ландшафтоведение и физико-географическое районирование: Учебн. изд. Москва : Высш. шк., 1991. 366 с.

Анна Морарь

Науковий керівник – проф. Джаман В. О.

Географічні аспекти мовної ситуації в Чернівецькій та Івано-Франківській областях

Мовна ситуація – це стан мовного складу населення, етномовних процесів і геопросторова організація мовних груп населення у конкретний період часу на певній території [1].

Мовна ситуація у досліджуваному регіоні має певні особливості, адже межі вивчення охоплюють територію двох областей, які за етнічними і мовними характеристиками досить відмінні і своєрідні.

Структури етнічних груп населення Чернівецької та Івано-Франківської областей значно відрізняються, незважаючи на те що ці території сусідні. Населення Івано-Франківської області моноетнічне, найчисельніші представники 5 національних груп населення: українці (97,5%), росіяни (1,8%), поляки (0,1%), білоруси (0,1%), молдовани (0,04%). Населення Чернівецької області поліетнічне, найчисельніші представники 7 національних груп населення: українці (75%), румуни (12,7%), молдовани (7,3%), росіяни (4,1%), поляки (0,3%), білоруси (0,2%), євреї (0,2%). Зумовлена така ситуація історико-географічними процесами, що відбувалися на цих територіях впродовж тривалого часу.

Для визначення мовної ситуації кожної з національних груп регіону за основу взято рідну мову, оскільки її вважають однією з головних ознак етнічної належності. За значенням вона поступається тільки етнічній самосвідомості.

Переважаючою мовою в регіоні є українська мова. Частка української національної групи в Чернівецькій області, яка вважає рідною мовою мову своєї національності (тобто українську), перевищує 98,6%. Винятком є обласний центр – м. Чернівці, де українську мову визнають як рідну 95,6% українського населення і Герцаївський район – 92,1%. Частка української національної групи, що проживає на території Івано-Франківської області і вважає рідною мовою українську, складає більше 99,9%. Це пояснюється тим, що Івано-Франківська область (як і вся Галицька етномовна область) зберігала значний потенціал для асиміляції населення іншого етнічного походження.

Частка росіян на території Чернівецької області, які вважають рідною мовою мову своєї національності, коливається від 80% до 95%. Досить велика частка росіян вважає як рідну – українську мову. А невелика кількість росіян, що проживають на території Герцаївського, Сторожинецького і Глибоцького районів, вважають рідною румунську мову. Частка російського населення в Івано-Франківській області, що вважають рідною російську мову значно менша, ніж у Чернівецькій області. Вона коливається у межах від 70,9% до 88,8%. Це пояснюється тим, що на Франківщині росіяни зазнають мовної асиміляції.

Румунська мова є другою за переважанням у Чернівецькій області (в Івано-Франківській області майже відсутня), частка румунського населення, що вважають рідною румунську мову, тут складає 91,9 %. Переважають румунські мовні середовища у Герцівському етномовному і Сторожинецько-Глибоцькому районах Чернівецької етномовної області. У міжетнічних відносинах румунських поселень домінує румунська мова. Рівень мовної українізації румунської національної групи на території Чернівецької області доволі низька. А в прикордонних із Румунією районах дещо посилюватимуться позиції румунської мови.

Молдовська і польська мови у даному регіоні незначні. Серед представників польської національної групи досить велика частка тих, які вважають рідною для себе українську мову. Серед представників молдовської національної групи найбільша частка молдован, які назвали рідною мовою – мову своєї національності, спостерігається на території Новоселицького (94,5%) і Хотинського (97,4%) районів. Невелика частка молдован, що проживає на території Герцаївського району, вважає для себе рідною румунську мову, що пов'язано з проблемою румунсько-молдовської етнічної ідентичності.

Список літератури

1. Лозинський Р. М. Мовна ситуація в Україні (суспільно-географічний погляд): Монографія. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 502 с.

Аліна Нестерюк

Науковий керівник – проф. Сухий П. О

**Аналіз нормативно-грошової оцінки населених пунктів
(на прикладі с. Сергії Путильського району
Чернівецької області)**

Оцінка земель населених пунктів займає особливе місце серед напрямів нормативно грошової оцінки. Саме в населених пунктах зосереджений основний виробничий і соціальний потенціал нашої держави, більшість земельних та майнових операцій відбувається саме на земельних ділянках, які розташовані в населених пунктах.

Вивчення закономірностей здійснення грошової оцінки земель населених пунктів має велике теоретичне та практичне значення і є актуальним. Оцінку земель населених пунктів застосовують для визначення розміру земельного податку, орендної плати за земельні ділянки державно та комунальної власності, справляння державного мита і в інших випадках, встановлених законодавством [1].

Нормативно-правовою базою для здійснення грошової оцінки земель є такі нормативні документи: Земельний кодекс України, Закон України «Про оцінку земель», «Методика нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів» та «Порядок нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів».

Відповідно до «Порядку нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів», грошова оцінка 1м² земельної ділянки визначається за формулою

$$Цн = \frac{В \times Нп}{Нк} \times Кф \times Км. \quad (1)$$

Значення коефіцієнта Км, який характеризує місце розташування земельної ділянки, зумовлюється інтегрованою дією регіональних, зональних та локальних груп факторів, а значення коефіцієнта функціонального призначення земель (Кф) зазначено в методиці грошової оцінки. Базова вартість 1м² земель населеного пункту в залежності від рівня освоєння

та облаштування його території, а також його місця в системах виробництва визначається за формулою

$$Ц_{нм} = \frac{V \times Н_{п}}{N_{к}} \times К_{м1} \quad (2)$$

Село Сергії є адміністративно-територіальним центром Сергіївської сільської ради, його площа становить 525,3800 га. За природним сільськогосподарським районуванням Чернівецької області територія сільської ради належить до 5-го земельно-оціночного району. Після проведення економіко-планувального зонування в селі Сергії виділено 4 зони.

Розрахувавши витрати на освоєння та облаштування 1 м² території для населеного пункту Сергії, які пересічно становлять пересічно 18,01 грн/м² і враховуючи те, що значення коефіцієнта К_м = 2 ми згідно з «Порядком нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів», обчислили середню вартість 1м² земель села Сергії, вона становить 36,02 грн/м².

Нами також здійснено грошову оцінку земель комерційного призначення, які розташовані у с. Сергії у межах I економіко-планувальної зони.

Згідно з схемою прояву дії різних чинників, які впливають на оцінку земель, видно, що територія комерційного призначення знаходиться в зоні пішохідної доступності до громадських центрів та внутрішнього і зовнішнього пасажирського транспорту. Враховуючи це, ми визначили значення коефіцієнтів впливу регіональних К_{м1}=1,25, зональних К_{м2}=1,20 і локальних К_{м3}=1,15 чинників і встановили, що значення коефіцієнта К_м дорівнюватиме 1,38.

Як ми вже зазначали те, що ділянка належить до категорії «Землі комерційного використання», тому, згідно з нормативними документів значення коефіцієнта функціонального призначення К_ф = 2,5.

За формулою (1) розраховуємо грошову ціну 1 м², з врахуванням значень коефіцієнтів. Вона становить 155,32 грн/м².

Список літератури

1. Дехтяренко Ю. Ф., Лихогруд М. Г., Манцевич Ю. М., Палеха Ю. М. Методичні основи грошової оцінки земель в Україні: Навчальний посібник. Київ : Профі, 2007. 624 с.

Нечипорук Володимир

Науковий керівник – асист. Дарчук К. В.

Складання та оновлення топографічної карти 1: 10 000

(на прикладі території смт. Козова)

Оновлення топографічних карт здійснюється з метою приведення їх змісту у відповідність до сучасного стану місцевості. Актуальність дослідження підтверджується значним старінням картографічних матеріалів, зміст котрих відповідає стану на 1963-1981 рр., що не відповідає сучасним реаліям та умовам. Топографічні карти можуть оновлюються за матеріалами нових аерокосмічних знімачів або за сучасними картографічними матеріалами. У даному дослідженні ми розглянули основні принципи оновлення картографічних матеріалів масштабу 1:10 000, використовуючи сучасні космічні знімки.

Для прикладу, розглянемо територію селища Козова, Тернопільської області, яка покривається одним номенклатурним аркушем топографічної карти масштабу 1:10 000 (X-40-46-A-6-1) і відзначається відображенням значної кількості елементів як природничого так і антропогенного характеру.

Щоб якісно вирішити поставлені завдання нам перш за все необхідно чітко прив'язати даний картографічний твір, оскільки він повинен надавати чіткі координати розміщених на ньому об'єктів. Для самої векторизації й подальшого оновлення всіх відображених елементів, що не генералізуються при складанні карти ми обрали програмний продукт ArcMap 10.5, що дозволяє виконати всі необхідні дії для створення даного матеріалу.

Насамперед, ми почали оновлення даного картографічного матеріалу з його прив'язки до базового шару самої програми. Першими об'єктами, що підлягали оновленню та векторизації були будівлі та споруди. Зазначимо, що при генералізації дрібні споруди повністю вилучаються, тоді як при скупченні будівель і їх відносно близькому розташуванню одна відносно одної, ми їх об'єднуємо. Дані маніпуляції проводяться через те, що розмір даної території досить великий і можливість нанести значну кількість об'єктів з високою деталізацією просто неможливо. Під час зображення населених пунктів, а також з урахуванням ступеня генералізації, ми вирішили відобразити зовнішній контур населених пунктів та

підходи до них, форму кварталів та їх орієнтацію.

Також важливий компонентом населених пунктів дорожня мережа. У нашому дослідженні ми чітко відобразили густоту та якісну характеристику дорожньої мережі. Було віддешифровано дороги з удосконаленим покриттям, без покриття, залізниці, ґрунтові дороги, польові та путівці.

Не менш важливий елемент будь-якого картографічного твору гідромережа. Тому з урахуванням всіх правил ми чітко відобразили берегову лінію водосховищ, форму островів, систему водотоків та водойм. Також дигітизували всі річки та струмки, оскільки на картах масштабу 1: 10 000 – 1: 25 000 вони наносяться всі, незалежно від їх довжини. Крім того, було проведено генералізацію деяких водних ставків, через неможливість зобразити їх окремо один від одного.

Рельєф на топографічних картах зображується горизонталями, його зображення також доповнюється позначками висот характерних точок місцевості. Горизонталі на нашому картографічному творі проводяться через кожен 1 м, оскільки дана територія є пласкорівнинною із схилами місцевості до 2 градусів. Для кращого відображення форм рельєфу, стрімкості схилів та окремих його деталей на картах застосовувалися додаткові горизонталі.

Достатньо детально відобразили межі поширення рослинного покриву на даній території. Хоча вона не дуже багата на ліси, тому що більша її частина зайнята під сільськогосподарськими угіддями, але було ідентифіковано усі лісопосадки, засаджені території та чагарники.

Завершальним етапом складання топографічного твору стало формування макету топографічної карти із відображенням математичної основи. Відбувається даний процес за допомогою функціональних можливостей програми ArcMap 10.5.

Список літератури :

1. Загородній В. В., Матусевич М. К. Основи топографії і картографії: посіб. для вчителів. Вид. «Радянська школа». Київ, 1977. 66 с.
2. Основні положення створення та оновлення топографічних карт масштабів 1:10000, 1:25000, 1:50000, 1:100000, 1:200000, 1:500000, 1:1 000 000.

Петро Осташек
Науковий керівник – проф. Ющенко Ю. С.

Гідроморфологічні дослідження річки Черемош та її долини в умовах виходу з гір на передгірну рівнину

Подібною тематикою займалися і продовжують дослідження багато вчених: М. С. Кожуріна, Я. С. Кравчук, К. І. Геренчук та інші. Гідроморфологічні дослідження річок Передкарпаття важливі як у теоретичному, так і у практичному відношенні. При переході від гірських умов функціонування систем потік-русло річок до передгірних проявляється важливі закономірності руслоформування. Ці ділянки здебільшого значно освоєні людиною.

Сучасна долина Черемошу сягає 8-12 км і має добре виражені в рельєфі заплаву і п'ять надзаплавних терас. Середні висоти терас над урізом річки сягають I – 5, II – 8, III – 30, IV – 110, V – 135 м. Перша, друга і третя тераси – акумулятивні, четверта та п'ята – ерозійно-акумулятивні [1].

Тому виникає необхідність розуміння понять про однорідні ділянки долини (ОДД), однорідні ділянки днища (ОДд), однорідні ділянки русла і заплави (ОДРЗ).

Першою закономірністю будови русла і заплави р. Черемош на досліджуваній частині течії є об'єктивне виділення ділянок, однорідних за умовами руслоформування, функціонування СПР – однорідних ділянок русла та заплави (ОДРЗ). Межі між ними називаються рубежами [2].

Для того, щоб провести дослідження, нами використано карти різного періоду, сучасний космоснімок, на яких відображено контури річки. За допомогою програми Flash 5 обведено контури річки Черемош. Також за допомогою цієї програми була зівставлена Тюдівська окрема ділянка русла і заплави (ОДРЗ) за ці роки (рис. 1) та верхня частина Вишницько-Міліївської ОДРЗ (рис. 2).

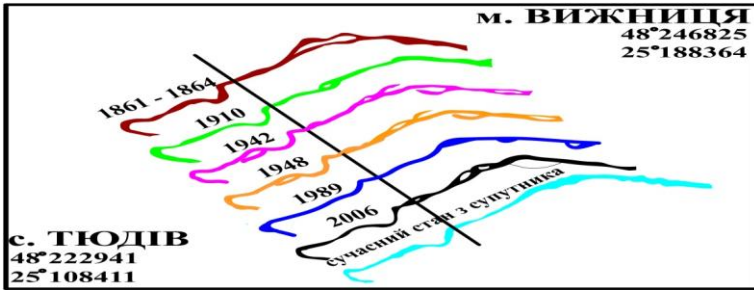

Рис. 1. Досліджувана ділянка русла р. Черемош від села Тюдів до міста Вишніця (Тюдівська ОДРЗ)

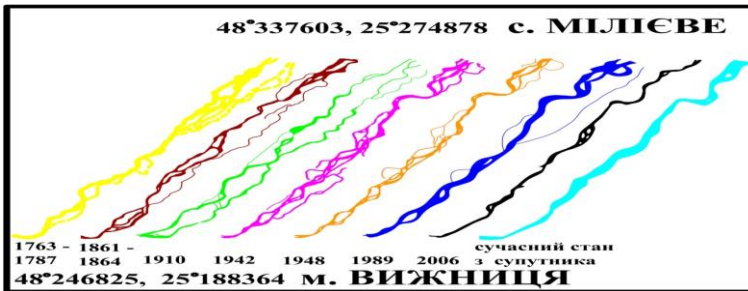

Рис. 2. Досліджувана ділянка русла р. Черемош від міста Вишніця до села Мілієве (Вишніцько-Міліївська ОДРЗ)

У межах першої ділянки зароджується алювіальне середовище функціонування СПР. Русловий процес характеризується як боковинно-осередкований. В межах другої ділянки алювіальне середовище вже значно розвинуте. Річкою сформована прямолінійно витягнута відносно плоска нахилена ділянка підгірна алювіальна рівнина, основну частину якої займає розгалужене русло.

Список літератури

1. Кожуріна М. С. Деякі питання геоморфології долини ріки Черемош. *Наукові записки ЧДУ. Серія географічна*. Чернівці, 1955. Том XIII, вип.1. С.60-69.
2. Пасічник М. Д. Геогідроморфологічний аналіз територіальної структури дніщ долин основних річок Чернівецької області: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук : спец. 11.00.07 «Гідрологія суші, водні ресурси, гідрохімія». Чернівці, 2012. 20 с.

Тетяна Пастернак

Науковий керівник – проф. Кілінська К. Й.

Інвестиційний клімат в Івано-Франківській області

В Івано-Франківській області інвестиційний клімат сьогодні формують спортивні або наближені до них профілем заклади. В основному це басейни, ковзанки та гірськолижний комплекс «Буковель». Оголошуються конкурси на кращі інвестиційні проекти, реалізуються міжнародні проекти. Так, міжнародний проект «Діалог влади – бізнесу – громади для розвитку туризму Івано-Франківської області» втілений у життя за підтримки відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні. Основна мета проекту – створення сприятливого середовища для реформування управління туристичної галузі. Реалізатором заходів проекту став Туристичний інформаційний центр Івано-Франківської області. Участь у подібних проєктах не тільки стимулює розвиватися окремі види туризму, а й допомагає розв'язанню соціальних і екологічних проблем.

У 2007-2009 рр. в області профінансовані проекти «Запровадження моделі використання наявних унікальних природних ресурсів і багатой історичної спадщини як інноваційний розвиток громади села Тячів Тисменицького району Івано-Франківської області», «Прутсько-Черемошська рекреаційна зона Івано-Франківської області як пріоритетний чинник розвитку туризму на Покутті», «Екскурсійне намисто Івано-Франківщини (розробка та запровадження новітніх форм управління й організації екскурсійної діяльності в Івано-Франківській області)», «Відновлення історичної пам'яті задля сталого розвитку на прикладі сільських громад Снятинського району», «Народні традиції та історико-культурна спадщина с. Тишківці Городенківського району Івано-Франківської області».

Кошти на часткове фінансування проєктів закладалися до державного бюджету і після його впровадження, як цільова субвенція, спрямовувалися до відповідної місцевої ради. Партнерами подібних проєктів часто виступали представники місцевого бізнесу, релігійні організації, що є рідкісним для України проявом громадсько-приватного партнерства.

Нідерланди профінансували 2 проєкти в Українських

Карпатах: «Залучення молоді місцевих громад і волонтерів до вирішення проблеми забруднення Івано-Франківської частини Дністровського каньйону і проведення збору сміття у найзабрудненіших місцях» і «Реалізація транскордонного екологічного зв'язку в Українських Карпатах». Проектами передбачено встановлення 2 місць зупинок для відпочинку туристів на берегах р. Дністра, виготовлення інформаційних матеріалів про можливості відпочинку на Дністрі. Ще один проект фінансується урядом Нідерландів.

Соціальне спрямування має проект «Відкритий туризм: доступність відпочинку на Івано-Франківщині для осіб з особливими потребами», що реалізується за підтримки Управління зовнішніх економічних зв'язків і туризму в Івано-Франківській області і Фонду Східна Європа та компанії *Telenor Group* в Україні у рамках спільної програми «Світ без обмежень: вільний доступ для людей з особливими потребами». Сучасна інвестиційна модель розвитку туризму забезпечується єдністю п'яти складових: економічний розвиток, благополуччя місцевих мешканців, розвиток культури, дотримання екологічних норм і стандартів, задоволення потреб туристів.

Регулюючі механізми дають змогу зменшити вплив на дестинацій туристичної діяльності шляхом моніторингу пропускнуго потенціалу території, встановлення лімітів і границь діяльності підприємств, що надають послуги туристам, обов'язкове проведення оцінки впливів на природне середовище туристичної діяльності, екологічної експертизи об'єктів туристичної інфраструктури і діяльності, моніторингу рекреаційного середовища та, загалом, моніторингу індикаторів сталого розвитку та моніторингу.

Список літератури

1. Коробейникова Я.С., Довжинський І. М. Еколого-економічні аспекти розвитку збалансованого туризму в Україні. *Науковий вісник Івано-Франківського нац. техн. ун-ту нафти і газу*. 2008. №1 (17). С. 171-174.
2. Kilinska K., Andrusyak N. Investing in Ukraine: the advantages and disadvantages, ways to enhance the investment attractiveness. *Main Theme of 27th International Scientific Conf. on „The Effect of Innovation on the Development of Enterprises and Economy in Spatial Systems”*. Cracow - Warsaw, 2011. P. 43.

Марія Пенц
Науковий керівник – асп. Білоус Ю. О.

Територіальні особливості функціонування освітнього комплексу Борщівського району Тернопільської області

На сучасному етапі розвитку людства освіта посідає одне з провідних місць. Важко заперечити важливе значення освіти й науки в розвитку суспільства. Усе, що оточує нас (речі, техніка, предмети повсякденного вжитку) – є результатом наукових винаходів, сумлінної праці й натхнення багатьох людей. Немає жодної сторони людського життя, яка б не базувалася на раніше набутих, а тепер старанно збережених знаннях.

В умовах глибоких суспільних перетворень в Україні освіта постає важливим чинником людського розвитку й економічного зростання.

Освіта – це послідовне та передбачуване формування таких якостей людини, що визначають ефективність її професійної діяльності [1].

Вітчизняний соціальний інститут освіти охоплює, насамперед, постійні дошкільні, загальноосвітні, професійно-технічні та вищі навчальні заклади різних рівнів акредитації, підготовку аспірантів та докторантів [1].

Освітній комплекс Борщівського району охоплює 62 загальноосвітні школи, 43 дитячих дошкільних закладів, 9 закладів позашкільної освіти та 1 вищий навчальний заклад I-II рівня акредитації [2].

На початок 2019 навчального року у Борщівському районі діяли 34 дошкільних навчальних закладів та 9 навчально-виховних комплекси. Дошкільною освітою охоплено 1283 дитини. Виховання дітей здійснювали 409 вихователів.

Найбільша кількість дітей відвідувала дошкільні навчальні заклади у місті Борщів – 335 дітей, найменша кількість дітей спостерігалась у селах віддалених від міста.

Важливим показником, що характеризує дошкільний комплекс є пересічна наповнюваність груп. Середній

показник по району становить 18,5 дітей у групі. Найбільша наповнюваність груп у ДНЗ "Веселка" с. Більче-Золоте (34) та Дзвиняцькому дитячому садку "Сонечко" (33). Важливим чинником, є кількість дітей у розрахунку на одного вихователя. Найбільший показник спостерігається у селі Дзвинячка (6,6) та селі Білівці (7,5). Найнижчий цей показник у селі Збручанськ та Окопи і становить менше 2 дітей у розрахунку на 1 вихователя.

Що стосується загальноосвітніх навчальних закладів, то на початок 2019 навчального року в Борщівському районі діяли 46 загальноосвітніх навчальних заклади. Серед них 40 закладів загальної середньої освіти, 3 музичні школи, 2 ліцеї, 1 вечірня школа (Мельниця-Подільський ЗНЗ I-III ст.).

Важливим чинником, що впливає на особливості функціонування освітнього комплексу, є кількість учнів у розрахунку на одного вчителя. Найбільший даний показник у місті Борщів та селі Дзвинячка, і становить 6,9 та 6,3 відповідно. Найнижчий він у селах Більче-Золоте та Трубчин, і становить менше 2 учнів у розрахунку на 1 вчителя.

На початок 2019 навчального року у Борщівському районі тільки один заклад – коледж у місті Борщів – мав наповнюваність 91%. Серед них 720 студентів, 125 викладачів, та 15 майстрів виробничого навчання.

На формування та функціонування освітнього комплексу Борщівського району впливають різноманітні чинники – соціально-економічні (соціально-демографічні, економіко-географічні), історико-географічні та природно-географічні. Провідне місце серед них займають соціально-економічні чинники, які визначають особливості розвитку освітнього комплексу даного району та специфіку його функціонування.

Список літератури

1. Закон України "Про освіту". *Законодавство України про освіту* : зб. законів. Київ : Парламентське вид-во, 2016. С. 254.
2. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2018 рік / Головне управління статистики у Тернопільській області / За ред. А. А. Чорного. Тернопіль, 2019. 442 с.

Розвиток Кам'янець-Подільської міжрайонної системи розселення в контексті впровадження адміністративно-територіальної реформи

Первинні системи розселення є низовою ланкою ієрархічної класифікації національної системи розселення, які раніше називалися внутрішньогосподарськими. А. І. Доценко вважає цей термін невдалим, тому що розселенські системи – не господарські, а соціальні структури [2]. У віддалених від районного центру частинах адміністративного району формуються кушові внутрірайонні локальні системи розселення, центрами яких виступають селища міського типу або великі села. Особливо чітко це проявляється у районах, адміністративні центри яких розміщені ексцентрично.

В межах досліджуваної Кам'янець-Подільської системи розселення міжрайонного рівня функціонують 10 кушових систем розселення, які сформувалися навколо значущих поселень як за людністю так і за функціональним значенням. У Чемеровецькому районі існують три кушових системи розселення: це Закупнянська, Вишнівчицька та Зарічанська. Всі вони є досить важливими населеними пунктами для району. Кам'янець-Подільський район також містить три кушових системи розселення, їхні центри знаходяться в с. Нігині, с. Ориніні та смт. Стара Ушиця. Дунаєвецький район об'єднав у собі три кушові системи розселення: с. Маків, с. Великий Жванчик та с. Дунаївці. У Новоушицькому районі виділяється лише одна кушова система розселення, центром якої є с. Куча.

На сьогодні у нашій державі триває адміністративно-територіальна реформа, що передбачає утворення ОТГ. На умови їх утворення активно звертається увага науковців різних напрямів наукових досліджень. Доцільно зауважити, що вони значною мірою ототожнюються з умовами розвитку систем розселення кушового рівня.

На території Кам'янець-Подільської міжрайонної системи розселення станом на 1 січня 2018 року було створено 12 громад. На території Чемеровецького району утворились 2 територіальних громади: Чемеровецька і Гуківська. На території Дунаєвецького району – 4: Дунаєвецька (міська), Дунаєвецька (селищна), Маківська сільська та Смотрицька селищна. На території Кам'янець-Подільського району утворилося 5 територіальних громад: Гуменецька Колибаївська, Слобідко-Кульчіївецька, Староушицька, Жванецька та Китайгородська. І на території Новоушицького району було утворено лише 1 територіальна громада – Новоушицька. Адміністративним центром об'єднаної територіальної громади визначається населений пункт, який має розвинуту інфраструктуру і, як правило, розташований найближче до географічного центру території об'єднаної територіальної громади.

Ми порівняли декілька збігаються межі об'єднаних територіальних громад із кущовими системами розселення досліджуваної території. В результаті, однакові центри із кущовими системами розселення мають лише 4 громади (Дунаєвецька, Маківська, Смотрицька та Староушицька), а межі збігаються лише у трьох останніх. Таку ситуацію можна пояснити безвідповідальним та необгрунтованим підходом місцевого керівництва до формування ОТГ. Адже у більшості випадків ОТГ формуються за принципом «як вийшло».

Тому в подальших дослідженнях актуальне визначення, як будуть змінюватися зони впливу центр МСР внаслідок об'єднання громад та які населенні пункти будуть виконувати роль головних.

Список літератури

1. Джаман В. О. Регіональні системи розселення: демографічні аспекти: монографія. – Чернівці : Рута, 2003. 392 с.
2. Доценко А. І., Зінич В. Т., Великохатко О. Т. та інші. Регіональне розселення в Україні: стан і прогноз. – Київ : РВПС України НАН України, Видавництво «Фенікс», 2007. 376 с.
3. Доценко А. І. Територіальна організація розселення (теорія та практика). – Київ : РВПС України НАН України, Видавництво «Фенікс», 2010. 536 с.

Чинники формування туристичної привабливості Кельменецького району

На формування туристичної привабливості Кельменецького району впливає низка чинників найважливішими, серед яких природно-рекреаційні, історико-архітектурні, археологічні, етнографічні.

На території Кельменецького району знаходяться 6 природно-заповідних об'єктів місцевого значення [2]:

- іхтіологічний заказник місцевого значення «Бернівський острів»;

- геологічна пам'ятка природи місцевого значення «Бабинський карст» на території якої є виходи вапнякових порід, яким приблизно 7 мільйонів років;

- геологічний заказник місцевого значення «Шишкові горби», що представляє собою ланцюжок горбів конічної форми 15 – 20 м., які схожі на шишки та утворені з ракушечника;

- Грушівецький парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення;

- ландшафтний заказник місцевого значення «Бабинська стінка», на території якого росте багато рослин, занесених до Червоної книги України;

- ландшафтний заказник місцевого значення «Поливаний яр» - поєднання різновидних степових ландшафтів із лісовою рослинністю.

Кельменецький район знаходиться в кліматично найкомфортнішій частині помірного поясу Європи який у поєднанні з мальовничою річковою мережею р. Дністер створює комфортні умови для літнього відпочинку.

У межах Кельменеччини знаходиться 18 пам'яток археології, окремі з яких належать до цінних та навіть унікальних. Серед них заслуговують на увагу ранньослов'янські земляні укріплення уздовж берега Дністра між селами Вороновиця і Грушівці, давньоруські городища поблизу сіл Ленківці, Нагоряни, Бабин, Бузовиця, поселення трипільської культури поблизу Новоселиці та черняхівської культури

поблизу села Комарів та групи курганів різних часів в районі Кельменців, Вартиківців, Ленківців, Мошанця, Берківців, Оселівки, Вороновиці, Вартиківців, Зеленої.

Цікаві висновки зроблені під час розкопок черняхівського поселення біля села Комарів Кельменецького району проведених експедицією Інституту суспільних наук АН УРСР під керівництвом М. Ю. Смішка. На території селища, крім звичайних для черняхівської культури наземних житлових та господарських споруд, знайдено склоробну майстерню, матеріали розкопок якої дають можливість по-новому підійти до висвітлення історії скляного виробництва у Південно-Східній Європі першої половини I тис. н. е.

Цікаві також знахідки трипільського поселення поблизу с. Коновка Кельменецького району в урочищі Пуцита, на схилі мисоподібного виступу плато, обмеженого з півночі й півдня неглибокими балками. Мис зникається на сході з основним масивом плато, а із західної сторони переходить у заплаву струмка, який впадає в Дністер. Зайнята поселенням місцевість знижується в напрямі заплави. Площа пам'ятки складає близько 10 га [1].

Привабливе для туристів святкування Маланки в селі Бабин, що має свої місцеві традиції та автентичність і було надзвичайно популярним у кінці XIX - початку XX століття. Традиції передавались від покоління до покоління та були відроджені і популяризовані місцевими мешканцями у 1989 році, коли у селі знову відбулася справжня Маланка.

Список літератури

1. Добровольська С. Я. Дністерський каньйон: межі, територія, поселенський склад. *Наук. записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Географія*. Тернопіль : Тайп, 2010. 95 с.
2. Паспорт Кельменецького району. URL: <http://gromady.cv.ua/kl/passport>
3. Стеценко Т. О. Аналіз регіональної економіки: Навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2002. 116 с.

Ірина Сакаль

Науковий керівник – асист. Дарчук К. В.

**Особливості здійснення топографічних зніманих
при спелеологічних дослідженнях**

Спелеологія останнім часом стає досить поширеною наукою. Зважаючи на те, що на карті світу не залишилось «білих плям», спелеологічні дослідження, серед всіх сучасних географічних, є одними з найрезультативніших та найцікавіших при вивченні земельних надр.

Топозйомка печери – невід’ємна частина будь-яких спелеологічних робіт. При цьому всі дії зводяться до компромісу між точністю і затратами часу стосовно до морфології конкретних печер. Так, підземний простір природних печер відрізняється різноманітністю химерних форм, розміщених найчастіше на різних рівнях. Якщо сюди ще додати вологість, холод, темряву і багато перешкод, то стає зрозумілим неможливість застосування звичних у польовій топографії методів знімання. Досвід, методи і прилади, які застосовуються в маркшейдерській справі годяться тільки для зйомок спрощених сухих горизонтальних гірських виробок, шахт та інших рукотворних підземних споруд [1].

Головне завдання топографічних робіт полягає у визначенні конфігурації підземних ходів, з’ясуванні їх взаємоположення і взаємозв’язків та отримання морфометричних характеристик печери. Вона здійснюється способом обходу – прокладенням знімального ходу, лінії якого приблизно збігаються зі знімальним контуром порожнини, прив’язуючи цей хід до точок планового обґрунтування (пікетів, тимчасових реперів). Пікети при цьому по можливості розташовують в середині ходу. Зйомку великих залів знімають додатково одним із трьох способів (обходом вздовж стін, виміром поперечних перерізів мірним шнуром або радіально від центрального пікету на всі боки його контуру).

Наразі все більше, і більше речей стають автоматизованими, але все ще залишається те, що доводиться робити традиційними методами. При дослідженні способів ми зрозуміли, що яким би досконалим не був спосіб виконання топографічної зйомки,

саме виконавці є головною причиною всіх неточностей. Цю проблему частково вирішили сучасні прогресивні інструменти виконання топографічного знімання. З'явилися інтегровані електронні пристрої для вимірювання азимута, нахилу і відстані, які можуть використовуватися в печерному середовищі.

У результаті дослідження ми опиралися на цифрові методи знімання печер, зокрема з використанням наземних сканерних систем компанії «Leica» та кишенькових персональних комп'ютерів марки «HP». Так, DistoX – єдиний пристрій, який отримав поширення у всьому світі і революціонував геодезичні дослідження на практиці в печерах, як і програмний продукт PocketToro для КПК, який працює з DistoX, здійснюючи вимірювання результати зображуються на екрані КПК за лічені секунди. В PocketToro було використане застосування елементів ГІС у відображенні. Результати були перенесені на ПК на основі печерних геодезичних додатків і графічних редакторів. Ці інструменти революціонували відображення печери.

В даному дослідженні кінцевий етап здійснювався за допомогою програмного забезпечення для проектування типу CAD. PocketToro пропонує експорт у форматі .dxf (формат CAD), який працює відносно добре, але має проблеми з геореферуванням. При дослідженні було вибрано інший шлях експортування даних. Файл PocketToro відкрити в Thegion (програмне забезпечення створення для обстеження печер), потім експортувати в .shp, який потім легко експортується в .dxf і використовується в середовищі CAD.

У результаті використання інтегрованих інструментів для проведення топографічного знімання в спелеологічних дослідженнях вдалось дійти до більш точної побудови карти печер. Звичайно, DistoX та КПК не можуть замінити геодезичну станцію у високій точності, проте такі інструменти не обмежені факторами навколишнього середовища печери.

У перспективі дані топографічних зніманих і спелеологічних зніманих можна використати для навігації по печері. Їх подальша обробка може бути здійснена для перетворення в 3D-моделі печери.

Список літератури

1. Суховей Л. Н., Суховей А. Д. Топографічна зйомка печер. Навчальний посібник для спелеологів. Львів, 2013. 40 с.

Анастасія Свиріденко

Науковий керівник – доц. Явкін В. Г.

Сучасні особливості міжнародних туристичних потоків

У процесах загального значення, які стосуються глобалізації світу, відбуваються і процеси інтенсифікації міжнародних туристичних потоків. Індустрія туризму постійно збільшує свій відсоток у доходах світової економіки.

Статистика туристичних прибуттів містить кількісний опис туристичних потоків у світі. Статистичні джерела вміщують дані про прибуття за програмними цілями подорожі, видами використаного транспорту, місцями заїздів, регіонами і країнами походження туристів. Кількість прибуттів служить основним показником, що характеризує туристичний рух.

Статистика туризму разом зі статистикою туристичних потоків включає другий, не менш важливий розділ статистичних туристичних доходів та витрат. Він містить вартісні оцінки туризму необхідні при вивченні його впливу на національну економіку, зокрема платіжний баланс країни, а також характеристики секторів, які беруть участь у власне індустрії туризму.

Сучасний туристичний бізнес одночасно є і стимулом, і ознакою розвитку глобальної та регіональних економік, охоплює чимраз більшу кількість нових напрямків. Ця динаміка перетворила туризм в ключову рушійну силу соціально-економічного процесу. Цьому є прямий доказ: внесок індустрії туризму у ВВП світу складає USD 8,27 трлн, станом на 2017 рік. Про це повідомляє Всесвітній банк.

Щорічне зростання прибуттів від міжнародного туризму становить 5%, незважаючи на складнощі та проблеми з

безпекою. Люди в соціальних мережах діляться своїми переживаннями, враженнями та емоціями, у такий спосіб розвивають рекламу туризму навіть без участі працівників у цій сфері. Якість обслуговування, рекреаційні та екскурсійні ресурси особливості розташування тощо формують доходи наступних ТОП 5 країн лідерів за міжнародними туристичними прибуттями у світі. Серед них: перше місце посіла Франція (у 2017 році подорожі та туризм вклали у ВВП Франції 82,7 млрд. євро [1]), друге місце – Іспанія (у 2017 році туризм вклав у ВВП країни 62,4 млрд євро [2]), третє – США (у 2017 році подорожі та туризм вклали у ВВП даної країни 1,5 трлн, а це на 100 млрд менше, ніж у 2016 році [3]), четверте місце – КНР та п'яте місце в Італії.

Проаналізувавши ТОП 5 країн лідерів з міжнародних туристичних прибуттів, ми зробили висновок, що ситуація між країнами-лідерами може змінюватись. Основним фактором зміни туристичних міжнародних туристичних прибуттів, між країнами досліджуваними нами виступає політичний фактор. У 2017 році це простежується у США. Але незважаючи на всі негативні фактори, які впливають на міжнародні туристичні потоки, індустрія туризму у світі швидко розвивається та постійно зростає.

Список літератури

1. Travel and tourism in France. Всесвітній банк. 2017. URL: <https://www.statista.com/topics/3768/travel-and-tourism-in-france/>.
2. Travel and tourism in Spain. Всесвітній банк. 2017. URL: <https://www.statista.com/topics/3867/travel-and-tourism-in-spain/>.
3. Contribution of travel and tourism to gdp in us time series. Всесвітній банк. 2017. URL: <https://www.statista.com/statistics/292518/contribution-of-travel-and-tourism-to-gdp-in-us-time-series/>.

Юлія Сендзік

Науковий керівник – доц. Дутчак С. В.

Аналіз проблем картографічного забезпечення сільських територій для потреб процесу децентралізації

Процеси формування об'єднаних територіальних громад в нашій державі продовжують набирати обертів. На даному етапі вже почали окреслюватися як успішні кроки у їх розвитку, так і ряд проблем. Серед останніх, важливе місце займає питання картографічного забезпечення нових ОТГ. Можливість використання карт території громади та швидко їх наповнювати новою інформацією, моніторити певні процеси стає сьогодні вагомим частиною успішності нової адміністративної одиниці. Сільські території у великій мірі відрізняються від інших за видами господарської діяльності, способом формування житлової забудови, використанням водних ресурсів тощо.

Серед проблем, які найчастіше виникають в процесі утворення ОТГ, виділяють: невизначеність меж території ОТГ; недоотримання надходжень до місцевого бюджету від плати за землю; неможливість спланувати діяльність через брак інформації про земельні ресурси [1, 2, 3]. Тому в наших дослідженнях ми поставили за мету виявити потреби сільських населених пунктів в основній картографічній продукції, проаналізувати вид та форму карт, можливість оновлення та доповнення інформації, а також моделювання та прогнозування розвитку села та громади загалом.

Сільська рада с. Торське включає села Глушка та Якубівка. Аналізуючи існуючі карти сільської ради села Торське, було виявлено, що вони давно застаріли і не несуть ніякої сучасної та корисної інформації. Це – типове явище як для переважної кількості сільських рад, так і для новостворених ОТГ. При розв'язанні поставленої проблеми доцільно сформулювати основні вимоги до карт та узагальнити яку саме інформацію на них зображувати. Відповідно до цього формувати бази даних для цифрових карт.

Першим кроком нашого дослідження є аналіз території Тореської сільської ради. Слід зазначити, що інформація про природні умови (рельєф, кліматичні особливості, забезпечення водними ресурсами, ґрунтовий покрив тощо) визначальна як

при аналізі господарської діяльності населення, так і при плануванні розвитку нових видів господарювання .

Отже, наші дослідження відбуваються за такими напрямками: 1) *аналіз господарської діяльності* - основними видами господарювання є сільськогосподарське виробництво, тому планується уточнення карт ґрунтів та рекомендовано по можливості провести аналіз їх стану і вже на основі цього оновити ґрунтові карти; 2) *оновлення топографічної основи* з використанням супутникових знімків та аналізу стану геодезичної мережі; 3) *аналіз використання земельного фонду* та уточнення власників чи орендарів земельних ділянок, уточнення відповідності цільового призначення земель; 4) *аналіз природних ресурсів* та земель природо-охоронного значення; 5) на базі програмного продукту *QSIC створення картографічної основи*, а в подальшому і сучасних карт.

У межах нашого дослідження по першому напрямку – виявлено, що обстеження ґрунтового покриву не проводилося з кінця 60-х років минулого століття. Крім цього, на нових картах слід уточнити стан сучасної дорожно-транспортної інфраструктури, зміни меж територій сіл, зміну цільового призначення земель тощо; привести у відповідність кадастрову карту. Систематизація такого роду інформації та укладання відповідних електронних карт дасть змогу органам управління раціонально використовувати земельні ресурси, розбудовувати дорожню інфраструктуру та розвивати, відповідно до спеціалізації регіону, певне виробництво.

Список літератури

1. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 04.09.2015 № 157-19. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19>, <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>

3. Бабій В. В., Скоробагатько А.В. Основні проблеми об'єднаних територіальних громад. URL: <http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/33238/1>

2. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 № 2768-III

Наталія Сіщук

Науковий керівник – асист. Ємчук Т. В

Рекреаційний потенціал Івано-Франківської області

Україна, зокрема й Івано-Франківська область, має великі рекреаційні ресурси, які можна поділити на три типи: природно-рекреаційні, історико-культурні, соціально-економічні. Саме наявність реакційних ресурсів є основою формування рекреаційного потенціалу області.

Рекреаційний потенціал – це система природних, історико-культурних об'єктів та їхніх властивостей, які використовують (або які можна використовувати) у рекреаційній діяльності. Він постає функціональною основою рекреації [1, с. 444].

Поняття природно-рекреаційний потенціал (за В. П. Руденком) – це система природних і суспільних об'єктів, їх властивостей і відношень, які можуть використовуватись або використовуються для цілей оздоровлення чи відновлення, поповнення, розширення чи нагромадження (акумуляції) духовних і фізичних сил людини у вільний від основного виду її діяльності час [2, с. 260].

Івано-Франківська область розташована на заході України, у передгірній і гірській частинах Українських Карпат. Завдяки своїм природним умовам та розташуванню вона входить у перелік найбільш привабливих і популярних туристичних регіонів України.

В Івано-Франківській області налічується 366 територій і об'єктів природно-заповідного фонду. До визначних природних рекреаційних фондів Івано-Франківщини можна віднести Карпатський гірський масив, численні заповідники та заказники, серед яких особливо виділяються Національний природний парк „Гуцульщина”, Княздвірський тисовий заповідник, природні комплекси Чорногори та Горгани, які входять до складу Карпатського національного природного парку, ботанічний заказник “Скит Манявський”, однією з найвідоміших серед туристів пам'яток природи є “Скелі Довбуша”[3, с. 298].

Івано-Франківська область – місце з ідеальними умовами для розвитку гірськолижного відпочинку. Завдяки цьому в Карпатах розташований курорт «Буковель», який обслуговує туристів, які

захоплюються гірськими лижами та іншими видами зимового відпочинку. Однак «Буковель» також і влітку пропонує багато різноманітних послуг, які забезпечують гарний відпочинок та оздоровлення.

Дуже важливо врахувати й те, що на території Івано-Франківської області розташована велика кількість історико-культурних пам'яток, серед яких – численні замки, культові споруди, історія яких датується XII ст., численні музеї. В даний час в області під охороною держави знаходиться 1360 пам'яток архітектури, в тому числі 87 пам'яток національного значення. До найбільш значимих пам'яток можна віднести церкву Святого Пантелеймона, Костел кармелітів у Більшівцях, Успенський Собор, церкву Різдва Христового [4, с. 460].

На даний момент в області функціонують понад 500 туристично-рекреаційних закладів на 20 тис. місць, послуги розміщення надають близько 800 садиб сільського зеленого туризму. Зареєстровано більше 200 туристичних фірм. Працює 6 центрів туристичної інформації. Минулого року область відвідали 2,4 млн осіб. Туристичний збір становив 3,0 млн. грн. Існуюча база рекреаційних закладів усіх форм власності дає можливість нарощувати лікувально-оздоровчі, туристичні, спортивні послуги, в тому числі й для іноземних туристів [5].

Отже, завдяки своєму розташуванню Івано-Франківська область має надзвичайно високий рекреаційно-туристичний потенціал, багато умов та перспектив, що надає області значні можливості для розвитку туризму. Цьому сприяють як і різноманітність природних чинників, так і наявність численних пам'яток історії та культури.

Список літератури

1. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії. Львів : ВЦ Львів. ун-ту ім. І. Франка, 2003.
2. Явкін В.Г., Руденко В.П., Король О.Д. та ін. Проблеми географії та менеджменту туризму: Монографія. Чернівці: Рута.
3. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. Чернівці : Книги-XXI, 2003.
4. Бурдуланюк В. Б. Пам'ятки культури Івано-Франківщини. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2001.
5. Івано-Франківська обласна адміністрація. URL: <http://www.gov.if.ua/>

Кліматичні умови міста Кам'янця-Подільського

Дослідження природної основи міських ландшафтів актуальне в контексті збереження ландшафтного різноманіття в умовах зростання ролі антропогенних чинників ландшафтогенезу. Особливості природних умов міста Кам'янця-Подільського, зокрема такого динамічного та важливого ландшафтного компонента як клімат, в наукових джерелах узагальнені та недостатньо вивчені на локальному рівні.

За схемою кліматичного районування Б. П. Алісова, Поділля належить до помірно-континентального сектору атлантично-континентальної кліматичної області помірного поясу Східної Європи. Однак територія міста Кам'янця-Подільського має власні, індивідуальні кліматичні особливості, які підкреслюються кількісними показниками, відмінними від решти Хмельниччини та є істотними факторами розвитку ландшафту міста.

Незалежно від пори року район Кам'янця-Подільського виділяється підвищеними температурами повітря: взимку на $0,6^{\circ}$, весною, влітку та восени – аж на $1,3^{\circ}$ [3]. Літо тепле (середня температура липня $18-21^{\circ}\text{C}$), зима прохолодна (середня температура січня коливається від -4°C до -8°C), а річна сума опадів змінюється з західних околиць міста до східних від 700 мм до 500 мм. Щодо опадів, інтенсивність та розподіл у часі яких найбільше характеризує кількість днів із цим метеоявищем, то у Кам'янці-Подільському в середньому 151 день з опадами [2].

За останні більш як 35 років спостерігаються зміни клімату в бік потепління, формування ще контрастніших вологого і сухого періодів, а також посушливих умов. Зростають середні температури найтеплішого (від $+19,5^{\circ}\text{C}$ у 1981 р. до $+23,3^{\circ}\text{C}$ у 2013 р. та $+20,3^{\circ}\text{C}$ у 2017 і 2018 р.р.) та найхолоднішого місяців (від -5°C у 1981 р. до $-4,4^{\circ}\text{C}$ у 2013 р. та $-0,3^{\circ}\text{C}$ у 2015 р.). Спостерігається і зменшення кількості опадів та нерівномірне випадання їх протягом сезонів, від 672 мм/рік (у 2010 р.) до 326 мм (у 2015 р.) [4].

Формування своєрідного мезоклімату Смотрицького каньйону відбувається під впливом його геоморфологічних особливостей: висоти стінок (до 40 - 50 м) та меандрового вузла. Вплив на клімат також має річка Смотрич, адже влітку річкова прохолода сприяє зниженню температури та збільшенню вологості повітря, що проходить над водною поверхнею, посиленню вітрів [1].

Днище та найнижчі частини схилів каньйону відзначаються сильними мезокліматичними контрастами відносно рівнинної поверхні міста. Під час сонячної погоди процес нагрівання протікає найбільш інтенсивно у днищі. Влітку, ополудні, при інтенсивній дії сонця та швидкості вітру менше 1 м/с, кожного разу тут фіксували вищу температуру повітря, ніж над каньйоном, приблизно на висоті 35 м, амплітуда досягала 2,1° [3]. Теплові контрасти для цього виду місцевості щоденні. Після полудня, з моменту, коли дно каньйону починає покривати тінь, темпи зниження температури зростають. У результаті температура повітря між аналізованими поверхнями вирівнюється, а згодом починає зростати з висотою [3]. Відбувається інверсійна стратифікація повітря.

Клімат є одним із провідних компонентів кожного ландшафту, тому встановлення кліматичних особливостей – важлива ланкою для подальшого вивчення урболандшафту міста Кам'янець-Подільський.

Список літератури

1. Природа Украинской ССР: Климат / За ред. В. Н. Бабиченко, М. Б. Барабаш. К. Т. Логвинов и др. Киев : Наук. думка, 1984. 232 с.
2. Природа Хмельницької області / За ред. проф. К. І. Геренчука Львів : Вища школа, 1981. 128 с.
3. Kamieniec Podolski. Studia z dziejow miasta i regionu. T.2 / Pod redakcja Feliksa Kiryka. Krakow : Wydawnictwo naukowe akademii pedagogicznej, 2005. 444 с.
4. Архів_погоди_в_Камянець-Подільському URL: гр 5. ua.

Гра Ставчанська

Науковий керівник – доц. Чернега П. І.

Використання краєзнавчого матеріалу на уроках географії в школі

Краєзнавчий матеріал – невід’ємна складова навчальних програм з курсу шкільної географії, які вміщують матеріал сучасної географічної науки та різноманітні завдання, які пов’язують процеси навчання й виховання. Саме за навчальною програмою з географії передбачено організацію систематичних спостережень за різними природними об’єктами, процесами та явищами.

Використання краєзнавчого матеріалу полегшує засвоєння учнями наукових понять і закономірностей, є важливим засобом виховання і могутнім джерелом знань. Багатогранне і різноманітне життя рідного краю дає невичерпний цікавий наочний матеріал для навчання і виховання дітей, допомагає у здійсненні краєзнавчого принципу навчання та виховання.

Краєзнавчий матеріал з програмним пов’язується різноманітними методами та прийомами залежно від складності курсу та теми. Методи і прийоми, які заохочують учнів, досить ефективний у вивченні географічного матеріалу. На уроках географії застосовується матеріал, який знайомий дітям, одержаний під час екскурсії, спостережень та досліджень, чим більше школярі мають засвоєного матеріалу про рідний край, тим краще вони засвоять програмний матеріал.

Обов’язкове використання у викладанні набутих краєзнавчих знань – головне призначення навчального краєзнавства. На основі живого спостереження об’єктів і явищ здійснюється сприйняття, розкриваються закономірності, проводяться узагальнення, робляться висновки і в підсумку формуються знання, необхідні для використання у практичній діяльності. Краєзнавчий матеріал, добутий методом учнівських спостережень і самостійних робіт, поживляє процес сприйняття на уроках, робить його цікавим, сприяє глибокому розумінню наукових понять, розширює розуміння навколишньої дійсності, вчить активно впливати на неї. Використання краєзнавчого матеріалу – це засіб зв’язку навчання географії з життям, трудовою

діяльністю населення рідного краю, засіб активізації пізнавальної діяльності учнів у процесі навчання і підвищення його виховного значення. Саме краєзнавчий підхід дає можливість школярам якнайкраще пізнати свою «малу батьківщину» як невід'ємну складову частину незалежної України, одержати знання про природні й культурні багатства краю, формує любов до своєї місцевості, допомагає виховувати і зміцнювати відчуття патріотизму та національної єдності.

Шкільне краєзнавство – це всебічне, поглиблене вивчення свого краю учнями під керівництвом учителя, яке здійснюється з навчальною і виховною метою. Саме поняття «свій край» точного територіального визначення не має, але зазвичай мається на увазі, що територія, яку ми вивчаємо, є основною складовою і невід'ємною частинкою нашої Батьківщини. Це вбачається в різних випадках. В одних – це околиці школи, в інших – рідне село, місто, район, область. Географічне краєзнавство вивчає взаємозв'язки рідного краю, як природних, так і соціальних явищ з навчальною, науковою, виховною і практичною метою. Особливо велике значення краєзнавство відіграє у вихованні. Воно сприяє формуванню національного характеру, патріотизму, прищеплює учням кращі моральні якості, привчає самостійно набувати знання та долати труднощі.

Отже, шкільне краєзнавство сприяє всебічному вивченню учнями території свого краю за різними джерелами, переважно на основі попередніх спостережень під керівництвом вчителя. Саме тому правильна організація краєзнавства в школі забезпечує тісний зв'язок навчальних занять з усією краєзнавчою роботою.

Список літератури

1. Костриця М. Початки географічного краєзнавства в Україні (18-50 роки XIX ст.). *Географія та основи економіки в школі*. 2001. № 1. С. 44-45; № 3. С. 35-37.
2. Корнєєв В. П. Методи навчання географії в школі. *Український географічний журнал*. 1997. №4.
3. Петринка Л. В. Шкільне краєзнавство - ефективний засіб активізації навчально-виховного процесу. *Географія та економіка в сучасній школі*. 2012. № 2. С. 43-47.

Володимир Третяк

Науковий керівник – асист. Дарчук К. В.

**Розробка програми складання web-атласу на
території Чернівецької області**

У процесі управління регіоном або певною територією доводиться оперувати величезними обсягами даних, розв'язуючи проблеми вибору стратегії розвитку (економічного, соціально-демографічного, екологічного тощо), раціонального природо- і землекористування тощо. Оскільки просторова інформація найчастіше вирішальна для забезпечення соціально-економічного розвитку, планування і управління територіями, а геоінформаційні технології забезпечують однакову (просторову) уніфікацію такої інформації та її спільне використання, сучасні геоінформаційні системи визнані одним з універсальних інтегрованих інформаційно-технологічних засобів вирішення різноманітних регіональних питань, зокрема картографічного забезпечення регіону. На цьому етапі необхідні комплексні й синтетичні характеристики соціальної, екологічної, виробничої та аграрної сфер, електронні атласи, комп'ютерні навчальні системи, демонстраційні наочні посібники, стінні освітні карти для середньої школи, тематичні карти регіонального рівня для вищої школи (наприклад, топонімічні, економічні, що відбивають сучасні соціально-економічні реалії), методичні посібники для вчителів і науковців, а також розроблення сценаріїв розвитку територіальних утворень, які дають змогу не тільки проводити моніторинг сучасного стану регіону, але й здійснювати прогноз перспектив його розвитку [1].

Необхідна також технологія доведення актуальної і достовірної інформації до осіб, що приймають рішення, фахівців та інвесторів, які працюють із цією інформацією, та різноманітних користувачів – від школяра до вченого. Оперативність і актуальність надходження інформації має першочергове значення. ГІС є ідеальним засобом для розв'язання зазначених задач, тому що технології цих систем найпридатніші для операцій з просторовою інформацією і дозволяють інтегрувати роботу з базами даних, процедури математичного аналізу і методи образно-картографічного

подання різноманітної просторово розподіленої (геопросторової) інформації. Вони забезпечують широкий набір функцій аналізу, які дають користувачам можливість виконувати різноманітні перетворення просторових даних і на їх базі отримувати нові знання.

Процес створення web-атласу можна поділити на 3 етапи: 1) *підготовчий* – на даному етапі вивчається наявні картографічні твори, збираються та аналізуються дані, зокрема, для даної роботи були використанні такі дані: Державної служби статистики – «Чисельність наявного населення України на 1 січня 2017 року»; Головного управління Держгеокадастру у Чернівецькій області – «Структура, динаміка та розподіл земельного фонду Чернівецької області (станом на 01.01.2016)»; Державного агентства водних ресурсів – векторні шари з інтерактивної карти водних ресурсів; Порталу відкритих даних – «Інформація щодо якісного стану поверхневих вод України у I півріччі 2018 року»; Геопорталу адміністративно-територіального устрою України – векторні шари меж адміністративно-територіальних одиниць; 2) *обробка інформації* – етап передбачає вибір та обробку необхідних даних з подальшим їх зв'язуванням з векторними шарами; 3) *публікація* – розміщення серії карт на web-сторінці.

При повноцінному наповненні, створений за допомогою геоінформаційних технологій web-атлас можна розглядати як ефективну інформаційну базу для розв'язання наукових і прикладних задач, пов'язаних з вибором пріоритетних напрямів сталого розвитку регіону: обґрунтування концепцій і програм соціально-економічного розвитку; вироблення напрямів регіональної політики; розроблення прогнозів екологічного стану навколишнього середовища і конструктивно-географічних основ раціонального природокористування; отримання довідкової інформації, необхідної для підтримки управлінських рішень органів державного управління усіх рівнів, впровадження інвестиційних проектів тощо.

Список літератури

1. Cartwright W., Peterson M., Gartner G. Multimedia Cartography. Springer Science & Business Media, 2013. 343 p.

Мар'яна Федашук

Науковий керівник – асист. Гуцул Т. В.

**Особливості планування топографо-геодезичних
вишукувань з використанням ЦММ на території
Рахівського району Закарпатської області**

Головним джерелом даних про земну поверхню і надалі залишаються топографічні карти, але в останні два десятиліття інтенсивно впроваджуються методи, пов'язані з цифровим представленням земної поверхні та динамікою її змін. Сучасні методи комп'ютерного опрацювання інформації базуються на створенні цифрових моделей рельєфу (ЦМР), які слугують основою для ГІС і є пріоритетними для виконання цілої низки наукових та народногосподарських завдань. Наприклад, інтерактивні методи проектування інженерних споруд, аналіз просторових даних, управління територіями вимагають подання інформації про місцевість у цифровій формі. У більшості задач власне ЦМР є незамінною формою подання інформації про Землю або її частин від глобального до субрегіонального рівнів.

Забезпеченість топографічними продуктами безпосередньо залежить від компонента геодезичної основи, який з різних причин перебуває в незадовільному стані. Наявна кількість пунктів Державної геодезичної мережі на території Рахівського району, як і в цілому по Україні не забезпечує можливість їх повноцінного використання при створенні знімальних основ великих масштабів. Враховуючи особливості пересіченої гірської місцевості з значною лісистістю, проектування нових пунктів не може обійтися без моделювання з використанням ЦММ [1].

Існує безліч літературних джерел, що стосуються побудови цифрової моделі місцевості. Теоретичні і практичні аспекти цифрового моделювання рельєфу висвітлені у працях О. М. Лобанова, В. Я. Фінковського, О. Л. Дорожинського. Детальному аналізу точності цифрових моделей рельєфу, створених картометричним і фотограмметричним методом, присвятила свої праці Х. В. Бурштинська. Алгоритми цифрового моделювання для растрових і векторних моделей рельєфу розробили К. Краус, Р. Фінстервальдер та ін. Н. Маркус успішно вирішив практичні задачі цифрового моделювання рельєфу.

Теоретичний опис та використання цифрових моделей рельєфу для ГС-систем виконав Б. І. Суховірський.

Реконструкція ЦМР з горизонталей визнається одним з найбільш поширених способів отримання ЦМР. При цьому, для моделювання зон видимості та зон взаємної видимості між точками варто додатково наносити та інші об'єкти на топографічній поверхні (рослинний покрив, забудову і т. ін.) з відповідними висотними значеннями. Суттєво спрощується ситуація шляхом залучення даних радіолокаційних знімань ASTER GDEM та SRTM. Оскільки для карпатського регіону притаманні стихійні суцільні вирубки рослинного покриву, то будь-які побудовані дані поверхонь додатково порівнювалися з актуальною ситуацією по ДЗЗ (Sentinel Online ESA).

Географічні координати пунктів Державної геодезичної мережі вилучалися з відповідного геопорталу та наносилися на топографічну поверхню. Беручи до уваги нормативні вимоги щодо геодезичного забезпечення топографічної зйомки різних масштабів (1:2000, 1:5000, 1:10000, 1:25000), розраховувалася кількість необхідних (проеКТованих) пунктів мережі ДГМ.

Оскільки між суміжними пунктами планово-геодезичної мережі, яка будується методом триангуляції повинна забезпечуватися видимість, то на ЦММ розглядалися різноманітні варіанти для закладення майбутніх пунктів. Варто зауважити, що у випадку, якщо таку умову не вдається досягнути, то на пунктах повинні споруджуватися знаки у вигляді сигналів або пірамід. Усе це зробить процес розвитку мережі дороговартісним та сповільнить його запровадження.

Можливість вилучення у середовищі ГС картометричних показників у вигляді значень довжин, периметрів, координат точок дозволяла одержувати параметри для розрахунку кошторисної вартості робіт у кожному конкретному випадку. Розрахунок опирався на «Збірник укрупнених кошторисних розцінок на топографо-геодезичні роботи» з урахуванням коефіцієнтів індексації. В результаті, просторове розміщення кожного із проєКТованих пунктів ДГМ обґрунтовувалося не тільки природними умовами місцевості, а й економічними показниками.

Список літератури

1. Global Forest Watch. URL: www.globalforestwatch.org

Ольга Федорчак
Науковий керівник – доц. Заячук М. Д.

Територіальні відміни національної кампанії з обрання сімейного лікаря громадянами в межах Західного госпітального округу

Медична реформа є важливою складовою децентралізації влади. Стара модель функціонування медзакладів, особливо в селах та районах, вкрай неефективна. Тому потребує реорганізації шляхом ухвалення відповідних рішень громадами на місцях [1]. Саме для цього була впроваджена медична реформа, яка передбачає створення госпітальних округів та можливість обрання пацієнтами свого сімейного лікаря. Критерії формування округу затверджує уряд. Вони суто технічні: округ повинен мати такі межі і такий набір закладів, щоб у перспективі на його основі можна було створити ефективну й сучасну медичну мережу.

Трансформація системи охорони здоров'я стосується кожного. Її мета – забезпечити всім громадянам України рівний доступ до якісних медичних послуг та перебудувати систему охорони здоров'я так, щоб у її центрі був пацієнт. На зміну командно-адміністративній моделі відносин має прийти контрактна. Це означає, що відносини регулюватимуться договорами про медичне обслуговування населення з чітко визначеними параметрами фінансування результату [2]. Відповідно до медичної реформи кожен громадянин України повинен обрати сімейного лікаря та укласти з ним договір. Чинники які впливають на цей вибір – рекомендації з різних джерел, компетентність лікаря, захворюваність населення, довіра до лікаря, прив'язка пацієнта до місця роботи та зручність розташування відносно місця проживання.

Станом на 29.01.2019 року у Чернівецькій області зареєструвалися в електронній системі охорони здоров'я 668 лікарів (що складає – 98,5 % від загальної кількості), кількість закладів підключених до електронної системи охорони здоров'я становить 50 (складає 87,7% від загалу), кількість пацієнтів, які

уклали з лікарем декларації від початку кампанії – 585 968 осіб (64,9%) [3].

Найменш активно реєстрація проходить у Путильському районі через обмежену транспортну доступність і дисперсність розташування населених пунктів. Натомість, Сторожинецький район увійшов у дев'ятку лідерів серед закладів ПМСД України за активністю підписування електронних декларацій громадян із сімейними лікарями. Наприклад, за даними департаменту охорони здоров'я Чернівецької ОДА, уже 16 квітня тільки з лікарями Сторожинецького районного центру ПМСД підписано 2800 декларацій.

Як і в інших регіонах України, проблемним залишається питання укомплектування медичних закладів комп'ютерною технікою та підключення до мережі Інтернет. Саме тому органами місцевого самоврядування звертається увага на проблему, пов'язану з укомплектуванням санітарним транспортом, особливо важкодоступні гірські райони. Місцеві бюджети такі витрати самостійно понести не можуть [4].

У межах Західного госпітального округу є істотні диспропорції розвитку сфери охорони здоров'я та значні територіальні відміни у можливостях надання першої медико-санітарної допомоги. Найперше – це погана транспортна доступність до медзакладів у гірських регіонах, а також недостатнє фінансування медичної сфери, що прямо залежить від результатів децентралізації влади.

Список літератури

1. Прес-центр Міністерства охорони здоров'я України. URL: <http://moz.gov.ua/article/news/medichna-reforma—skladova-reformi-decentralizaciji>
2. Реформа системи охорони здоров'я. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/reformi/reforma-sistemi-ohoroni-zdorovya>
3. Довідка про впровадження реформи закладів охорони здоров'я в Чернівецькій області. URL: <https://www.apteka.ua/article/453466>

Використання сучасних технологій на уроках географії

Останнім часом значно впав інтерес до географії як до предмета. Географія ж - це унікальний шкільний предмет, в якому інтегровані знання з області фізики і хімії, літератури та історії, математики та біології. Підвищити інтерес до предмету, активізувати діяльність учнів на уроках – завдання кожного вчителя географії.

Введення інформаційно-комунікаційних технологій при вивченні географії дозволить раціонально організувати та активізувати навчально-пізнавальну діяльність школярів на уроках географії та забезпечити створення оптимального розвиваючого середовища для учнів, що відкриває можливості для повноцінної самореалізації особистості учня. Це підвищить навчально-пізнавальну мотивацію учнів і забезпечить якісну освіту школяра з географії.

Будь-яка *педагогічна технологія* – це інформаційна технологія, оскільки основу технологічного процесу навчання складає отримання і перетворення інформації. Більш вдалим терміном для технологій навчання, що використовують комп'ютер, є *комп'ютерна технологія*.

У більшості учнів підліткового віку спостерігається нейтральний, а в ряді випадків негативний пізнавальний інтерес до навчання. Показниками цього є несформованість умінь працювати з інформацією, розміщеною в різних джерелах.

В курсі географії важливу роль відіграють технічні засоби навчання та наочність. Тут можливості комп'ютера просто не обмежені. Комп'ютеризація шкільної географічної освіти є однією з актуальних проблем. На думку ряду дослідників, немає кращого способу вивчити поведінку географічного об'єкта або явища, ніж експериментувати з його комп'ютерною моделлю. Ефективне використання ілюстрацій разом з підказками. Підказка може бути корисною і при роботі з географічними картами. Деякі явища практично неможливо описати словами (наприклад, водоспад або вогонь, рух

літосферних плит), їх можна тільки показати. Перевага відеокліпів полягає в тому, що вони дозволяють змінювати масштаб часу і демонструвати явища в прискореному або сповільненому темпі, а також використовувати вибірку зйомку.

За допомогою Інтернету сьогодні забезпечується доступ до карт, до аеро- і космічних знімків, до електронних каталогів, підручників та бібліотек. Особливу значущість для географії можуть мати не тільки електронні енциклопедії та довідники, а й геозображення, атласні інформаційні системи, наявні в Інтернеті. В останні роки велика увага приділяється навчально-віртуальним, тобто, так би мовити, неіснуючим атласам, які, по суті, являють собою особливо організовані, призначені для користувача, графічні інтерфейси.

Для активізації пізнавальної діяльності на уроках та підвищення мотивації учнів потрібно використовувати форми, методи і прийоми навчання, які дозволяють підвищити ефективність засвоєння географічних знань, допомагають розпізнати в кожного школяра його індивідуальні особливості і на цій основі виховувати у нього прагнення до пізнання географії. Потрібно активно і цілеспрямовано направити діяльність на розвиток пізнавальних інтересів учнів на уроках географії через використання ІКТ (інформаційно-комунікаційні технології) та інших сучасних освітніх технологій, що можливо тільки при цілісному підході до навчальної діяльності.

Список літератури

1. Барінова І. В. Контроль знань і вмінь школярів з географії. *Географія в школі*. 1990.
2. Висоцький І. Р. Комп'ютер в освіті. *Інформатика й освіта*. 2000.
3. Іванов Ю. П. Розвиток творчої діяльності в шкільних курсах географії при традиційних та інноваційних системах навчання. *Географія в школі*. 2000.
4. Роберт І. В. Сучасні інформаційні технології в освіті. Миколаїв : Школа-ПРЕСС, 1994.
5. Шейніс А. І. Навчання через Інтернет: механізми ефективного пошуку географічної інформації. *Географія в школі*. 1994.

Освітній туризм: сучасний стан і перспективи розвитку

В Україні освітній туризм перебуває у стадії реформування та розвитку. Наявні туристичні ресурси використовуються неповністю, проте динаміка туристичного ринку України свідчить про тенденції до зростання кількості освітніх туристів узагалі. Аналіз принципів організації туристичної галузі країн, що мають розвинуту індустрію туризму, доводить необхідність надання державної підтримки розвитку освітнього туризму в Україні, зокрема у сфері інформаційно-рекламної діяльності.

Розвиток освітнього туризму в Україні істотно впливає на такі сектори економіки, як транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів широкого вжитку і є одним із найбільш перспективних напрямів структурної перебудови економіки. У свою чергу важливими факторами розвитку туристичної галузі є природно-рекреаційний та історико-освітній потенціал країни [3].

Більшість туристичних компаній, які організують поїздки за кордон з метою освіти, підносять свої послуги як консалтингові: допомагають вибрати школу, програму, пройти тест, рекомендують ті або інші авіарейси і місця проживання. Формально вся поїздка – від дороги, місця проживання до освітньої програми – оформляється самим клієнтом. Однак в умовах, коли все робиться з підказки менеджера фірми, цей процес є не чим іншим, як формуванням індивідуального туру. Це прерогатива туроператорів, які зобов'язані мати фінансову гарантію і номер у реєстрі. На даний момент, наявність реєстрового номера і є гарантією безпеки поїздки [2].

Наразі на вітчизняному ринку освітнього туризму найгостріша конкуренція – серед агентств, які займаються так званими мовними програмами. Це зрозуміло: такі поїздки найбільш «прості у виконанні», та й мовні школи легше йдуть на контакт, ніж, наприклад, приватні школи. У цілому, пропонувані мовні програми можна розділити на три групи:

➤ Up-market - найдорожчі літні курси в добре обладнаних мовних чи приватних школах. Як правило, такі школи ретельно дотримують баланс національностей. Турфірми з такими школами, як правило, не працюють - занадто дорого.

➤ Middle-market - середній ціновий діапазон. Тут можна знайти все що завгодно, від добротних англійських навчальних закладів до навчання в «народних школах» Фінляндії.

➤ Low-market - відносно дешеві програми. У цьому сегменті потрібно бути особливо обережним: турагентства часом пропонують школи, що не мають акредитації в міжнародних організаціях, або розселення і заняття в російськомовних групах [3].

Окрему нішу займають поїздки на навчання в школу чи університет. Це складніший процес, тому що вимагає ретельного планування відповідно до того, як бачить своє майбутнє клієнт, в який інститут збирається вступати, де працювати.

Освітній туризм розвивається нерівномірно не лише в окремих регіонах, а й у межах певного регіону планети, що зумовлено ступенем розвитку туристичної інфраструктури, віддаленістю території та іншими чинниками [1].

Розвиток освітнього туризму є одним із пріоритетних завдань державної політики, спрямованої на економічне зростання та духовне удосконалення суспільства. Його необхідно розглядати не лише як соціальний інститут, що включає в себе широкий інформаційний простір, але як культурне явище, складову культурного розвитку України, яка володіє неоціненним історико-культурним ресурсом.

Список літератури

1. Морозова І.В. Взаємодія культур і освітній туризм. URL: http://tourlib.net/statti_tourism.

2. Ткачук Л. М. Освітній туризм у світі й в Україні. *Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: економіка, право, політологія, туризм*. 2010. № 2. С. 147-153.

3. Чичкина С.В. Освітній туризм як і раніше в моді. *Туризм*. 2006. № 10. С. 60–61.

Яна Храпко

Науковий керівник – доц. Дутчак М. В.

**Сучасний стан осушувальних меліоративних
геосистем днища долини річки Прут в межах
Чернівецької області**

Долина річки Прут у межах Чернівецької області має досить своєрідну геоморфологічну будову. Вона асиметрична: правий борт долини високий і крутий, а лівий пологий і плоский. На правому борті тераси зустрічаються у вигляді вузьких смуг, або останців, а на лівому вини добре розвинуті і їх ширина може сягати навіть декількох кілометрів.

На днищі долини на лівобережжі добре виражені заплава та низькі надзаплавні тераси. Вони мають дуже слабкий нахил в сторону русла і майже непомітно переходять одна в одну.

В долині річки Прут за рік випадає від 700 мм на заході, до 650 мм на сході, атмосферних опадів. Вони часто випадають у вигляді злив або зatoryжних дощів, що зумовлює різке підняття рівня води в Пруті та його бокових притоках, а також затоплення значних ділянок днища долин. Це в свою чергу приводить до різкого підняття рівня ґрунтових вод на днищі долини. Вода на долинні комплекси надходить і зі схилів долини, як за рахунок поверхневого, так і за рахунок підземного стоку. Усі ці води заповнюють алювіальну товщу і піднімаються у нижні шари ґрунтового покриву, а на понижених ділянках вони можуть навіть виходити на денну поверхню.

Такі землі мало ефективні для використання в сільському господарстві, хіба що для сінокосів та пасовищ. Для їх використання необхідно проводити осушувальні меліорації

Перші вишукувальні і меліоративні роботи з осушення перезвожених земель відкритою мережею каналів проводились ще в середині ХІХ століття. Пізніше, для осушення перезвожених земель почали застосовувати більш прогресивний метод осушення – гончарний дренаж.

Друга хвиля осушувальних робіт почалася в післявоєнний час. На значних територіях було проведено осушувальну меліорацію закритим дренажем.

В результаті довготривалих осушувальних меліорацій в долині річки Прут на території Кіцманського, Заставнівського та Новоселицького районів сформувалися своєрідні антропогенні меліоративні геосистеми. Вони представлені мережею дренажних каналів, які можна розділити на діючі, по яких і зараз стікають води та запуснені, які замулені та зарослі болотною рослинністю та кущами. Вздовж окремих каналів зустрічаються насипні вали, які утворилися внаслідок висипання ґрунту при їх копанні та розчищенні. На територіях, які зазнали меліорації, сформувалися сільськогосподарські угіддя, що використовуються для вирощування різних культур.

До діючих осушувальних систем території днища долини річки Прут ми можемо віднести такі системи, як: закрита дренажна система, зокрема гончарний дренаж; відкриті осушувальні канали. В переважній більшості на території прокладений гончарний дренаж за типовою схемою, а збирачами надлишкових вод виступають відкриті канали.

На деяких територіях уже зникає потреба використання цих осушувальних систем, адже за період їх роботи землі були достатньою мірою осушені. Потреба виникає лише у випадках, коли на території випадають зливові дощі, що в свою чергу супроводжуються паводками.

Серед уже недіючих осушувальних систем зустрічаються ті, які не можуть здійснювати свої функції через зарослі болотною рослинністю канали та пошкоджені старістю дрени. Насипні земляні вали зустрічаються рідше самих осушувальних каналів, адже зазвичай землю, яка викопувалась, вивозили з території, або ця земля рівномірно розподілялась по території.

Список літератури

1. Географія Чернівецької області: навчальний посібник / За ред. проф. Жупанського Я. І. Чернівці, 1992. 191 с.
2. Гриневецький В. Т. Меліоративно-територіальний комплекс. *Географічна енциклопедія України*. Київ : УРЕ, 1990. Т-2. С. 339.
3. Природа Чернівецької області / За ред. К. І. Геренчука. Львів : Вища шк., 1978. 60 с.

Внутрішні дворики як об'єкти тематичних екскурсій

Актуальність даної теми сьогодні безперечна, оскільки дворики як феномен екскурсійної туристичної діяльності не приділений тою увагою, на яку заслуговує. Більше того, дворики як об'єкт дослідження розробників туристичного продукту має нерозкритий потенціал в сучасних умовах ринку туристичних послуг.

Перш за все, щоб розглядати дворики у розумінні і значенні даного феномену як перспективного туристичного об'єкта сучасності та майбутнього, потрібно звернутися до першоджерел виникнення поняття «внутрішній дворик» крізь призму його історичної, культурної і соціальної значущості.

Тобто розглядати дворики в контексті сьогодення необхідно, передусім, як культурний, соціальний та історичний феномен, адже саме така характеристика може розкрити їх потенціал найповніше, висвітлити дворики як потенційно привабливий туристичний продукт.

Внутрішній дворик є однією з традиційних архітектурних форм, що використовувалися в житловій архітектурі відколи люди почали будувати. Історія виникнення двориків сягає часів неоліту (6 тис. – 4 тис. р. до н.е.), саме в цей історичний період наші предки в ранніх поселеннях будували дво- і навіть триповерхові кам'яні споруди із внутрішніми дворами, що є прототипами сучасних. Тоді двори слугували захистом людей від зовнішньої небезпеки, що надходила від інших людей або диких тварин. Проте свого найбільш сучасного вигляду дворики набули у часи античності, того історичного періоду людства, коли відбувався розквіт містобудування і архітектури.

В епоху Відродження внутрішні двори, що прилягали до будинків європейських міст якоюсь мірою повертають естетичний шарм їх античних прототипів, особливо це помітно в архітектурі італійського ренесансу. Це були приватні або принаймні напівприватні простори двори з щільним інтер'єром всередині декількох будинків, які забезпечували доступ до природнього освітлення.

Таке міське планування існувало аж до початку XVIII століття, складалося з вертикальних і паралельних вулиць та квадратних площ, а також із периметру житлових блоків, з вікон яких відкривався вигляд на загальний внутрішній двір.

У дев'ятнадцятому столітті адміністрації міст, що займалися забудовою міських районів, почали боротися із ростом так званих «трущоб» за рахунок політики раціонального використання житлових приміщень і дворів та реконструкції старих будівель або побудову нових, де застосовувались новітні інженерні та архітектурні рішення. Тогочасні плани впорядкування забудови, названі регуляційними, передбачали заміну існуючого “безладу”, успадкованого від попередніх епох, випрямленням і розширенням вулиць та формуванням уздовж них фронтальної забудови з кінцевою метою створити відносно сприятливі умови для життя міських мешканців, поєднати комунікаційні, будівельні, гігієнічні та естетичні вимоги епохи.

Двір як форма традиційної архітектури і до цього дня залишається актуальним прагматичним рішенням людського творчого генія зодчества сьогодення, і що найголовніше – внутрішні двори зберегли важливе первісне рекреаційне значення в архітектурі. Вони не тільки сприяють гармонізації фізичного і духовного стану людини, але і є додатковим композиційним елементом архітектури будь-якої будівлі.

Сьогодні, коли екскурсійна діяльність стала невід'ємною частиною масового туризму, залучення двориків до складу екскурсій старими європейськими містами є перспективним напрямком сучасної туристичної галузі. Завдяки історичним, культурним та соціальним особливостям, дворики сучасності стали привабливим туристичним об'єктом.

Екскурсійна діяльність у туристично привабливих містах Європи із залученням двориків молодий напрямок. Сьогодні, відвідуючи популярні туристичні маршрути в європейських містах, можна натрапити на тематичні та оглядові екскурсії із залученням цікавих двориків. Чимало кваліфікованих екскурсиводів використовує дворики у розробці туристичних маршрутів, що пов'язано, насамперед з історико-архітектурними особливостями старого міста.

Оксана Шевчук
Науковий керівник – проф. Круль В. П.

Особливості виникнення поселенської мережі Турійського району Волинської області від доби пізнього палеоліту до II тисячоліття нашої ери

Турійський район зі своєю людністю відігравав неабияку роль у формуванні поселенської мережі, значного за площею історико-географічного краю – Волині. З огляду на це, першочерговим завданням є виявлення територіальних особливостей утворення поселень, адже вони стали основою її сучасного каркасу та складовою частиною обласної поселенської системи.

Аналіз аналогічних досліджень свідчить, що утворення населених пунктів та формування територіальної організації первісної поселенської структури Волинської області географами спеціально не здійснювався. Все ж, особливу увагу заслуговує монографія А. Marcinsak-Kaizer [3]. Дослідженням археологічних культур на території Волині (як історико-географічного краю) та встановленням їхніх часових меж займався О. Цинкаловський [2]. Питання даної тематики висвітлювали В. Круль зі співавторами й одноосібно [1].

Отже, вартим уваги для нас стане з'ясування ретроспективно-географічних аспектів виникнення і розвитку поселень на території Турійського району та виявлення їхніх часово-просторових характеристик. З огляду на це, постає завдання вивчення виникнення населених пунктів та їх заселення розпочати від найдавніших часів (пізній палеоліт) і до періоду формування сучасної поселенської структури земель.

Сучасна поселенська мережа Турійського району пройшла доволі тривалий час свого становлення: від палеоліту і до сьогодення. Зокрема, на перших етапах її формування первісну людність вабили багаті річкові артерії Турії, Стоходу та Неретви (права притока Західного Бугу). Окрім того, при залюдненні до уваги бралися: рельєф, сприятливий клімат, родючі ґрунти, рослинність, рівень ґрунтових вод, захищеність території та

мальовничість місцевості. Особливість розміщення населеного пункту полягала передусім у тому, що та чи інша територія повинна була б забезпечити надійне укриття від ворогів. Отже, для Турійського району доцільно виділити 13 етапів виникнення поселень: I етап – пізній палеоліт (до 10 тис. рр. до н.е.); II – мезоліт (8300 - 6500 рр. до н.е.); III – V-IV тис. до н.е.; IV – III тис. до н.е.; V – II тис. до н.е.; VI – I тис. до н. е.; VII – початок н.е – 500 рр.; VIII – 501-1000 рр.; IX – 1001-1500 рр.; X – 1501-1600 рр.; XI – 1601-1700 рр.; XII – 1701-1800 рр.; XIII – 1801-1900 рр. При цьому необхідно враховувати частоту наповненості етапів утворення населених пунктів первісними (піонерними) поселеннями.

Найактивніше процес заселення відбувався під час X етапу, коли було зафіксовано утворення 20 населених пунктів, що становили 27,3% (від усієї кількості сучасних поселень). Заселеними були південна, південно-західна та східна частини району. Найменш потужним виявився період від V-IV тис. до н.е., коли не утворилося жодного нового поселення. Наступними за інтенсивністю залюднення були XI, XII та XIII етапи, впродовж яких виникло по 10 н.п. (13,2%) у кожному, що займали, відповідно, південно-західну, східну та південно-східну частини. Загалом, Турійський район активно почав формуватися від IX етапу, бо кількість поселень, які починають своє безперервне існування, постійно зростала.

Застосування отриманих результатів досліджень полягає у можливості використання теоретичних та статистичних матеріалів для з'ясування проблем та перспектив процесу розселення на даній території.

Список літератури

1. Круль В. Ретроспективна географія поселень Західної України: монографія. Чернівці : Рута, 2004. 382 с.
2. Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся краєзнавчий словник – від найдавніших часів до 1914 року. У 2 т. Т. 1. Вінніпег : Т-во «Волинь», 1984. 601 с.
3. Marcinsak-Kaizer A. Sredniowieczny dwor rycerski w Polsce. Wizerunek archeologiczny. Lodz, 2011. 511 s.

Іванна Шенішевська

Науковий керівник – доц. Данілова О. М.

Місце України на світовому ринку органічної продукції

Оскільки ринок світової органічної продукції стрімко розвивається, то Україна не залишається осторонь цієї тенденції. Органічне виробництво відіграє подвійну соціальну роль, коли, з одного боку, воно передбачає функціонування окремого ринку, що відповідає потребам споживачів в органічних продуктах, а з іншого – надає соціальні блага, що сприяють захисту навколишнього природного середовища, благополуччю тварин, а також розвитку сільських територій. До найбільш розвинених ринків органічної продукції світу відносять європейський ринок частиною якого є Україна. В органічному секторі України можна спостерігати як кількісні, так і якісні перетворення, зокрема збільшення кількості компаній, які пропонують перероблену продукцію.

У даний час в Україні розпочинається об'єднання органічних виробників у кооперативи, кластери чи об'єднання, що працюють на одній території. Це дозволяє створювати ще більше робочих місць та збільшити частку органічного виробництва. Станом на 2017 рік Україна займала 11 місце у Європі за площею органічних угідь, але за обсягом внутрішнього ринку органічних продуктів Україна займала 25-те місце на європейському ринку: з гектара органічних угідь на внутрішній ринок потрапляє продукції на €50, тоді як у Європі – на €2345 [3].

Частка сертифікованих органічних площ серед загальної площі сільськогосподарських угідь України складає близько 1%. При цьому Україна займає перше місце в східноєвропейському регіоні щодо сертифікованої площі органічної ріллі, спеціалізуючись переважно на виробництві зернових, зернобобових та олійних культур. Офіційні статистичні огляди ІФОАМ підтверджують, що якщо в 2002 р. в Україні було зареєстровано 31 господарство, що отримало статус “органічного”, то в 2017 р. налічувалось вже 375 органічних господарств, а загальна площа сільськогосподарських угідь, на яких ведеться органічне виробництво, склала 420000 га. Більшість українських органічних господарств знаходяться в Одеській, Херсонській, Київській, Полтавській, Вінницькій, Закарпатській,

Львівській, Тернопільській, Житомирській областях. Українські сертифіковані органічні господарства – різного розміру – від кількох гектарів, як і в більшості країн Європи, до кількох тисяч гектарів ріллі [2].

Однією із причин, що гальмує розвиток органічно виробництва в Україні є відсутність налагодженого контролю за якістю органічної продукції. Контроль за якістю органічної продукції повинен здійснюватися спеціалізованими органами, які на даний момент лише створюються у нашій країні. Тому сертифікація проводиться за міжнародними стандартами країн або об'єднань країн та/або приватними стандартами органічного виробництва, що визнаються на міжнародному ринку. Лише у серпні 2018 року набув чинності Закон № 2496-VIII «Про основні принципи і вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». І хоча діяти він почне лише за рік, Кабмін уже зараз має приступити до затвердження нових нормативно-правових актів та приведення наявних у відповідність до Закону. До 2 серпня 2019 року мають запрацювати реєстри органів сертифікації, операторів органічного сектору та органічного посівного матеріалу, буде сформовано перелік органів міжнародної сертифікації [1].

Отже, за наявності великих площ сільськогосподарських угідь органічного призначення та родючих ґрунтів, Україна має конкурентні переваги, щоб зайняти лідируючі позиції на світовому ринку органічної продукції. Тому збільшення ринку органічної продукції для задоволення як місцевого попиту, так і на європейському ринку є одним із актуальних завдань сільськогосподарського виробництва країни.

Список літератури

1. Закон № 2496-VIII «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». URL: <https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2496-19/page>

2. Органік в Україні. *Федерація органічного руху України*. 2019. URL: <http://organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-42-29>.

3. The world of organic agriculture. Statistics and emerging trends 2019. URL: <http://www.organic-world.net/yearbook/yearbook-2019.html>.

До питання дослідження Індексу людського розвитку регіонів України

Рівень людського розвитку концентрує в собі досягнення певного ступеня економічного, соціально-політичного, демографічного та інтелектуального розвитку країни в цілому. Згідно з концепцією людського розвитку, головною метою розвитку суспільства є створення кожній людині умов для тривалого, здорового життя, здобуття освіти та доступу до ресурсів, що забезпечують гідний життєвий рівень. Саме ці складові використовують при розрахунку індексу людського розвитку.

Програмою розвитку ООН розроблено комплексний інтегральний показник – індекс людського розвитку (Human Development Index, HDI). Розрахунок HDI ґрунтується на мінімальному наборі показників, які кількісно виражають основні виміри людського розвитку і за якими можна зібрати достовірні зіставні дані за всіма країнами світу. Сюди входить три показники: середня очікувана тривалість життя при народженні, років; рівень освіченості населення; матеріальний добробут [2]. Протягом всього періоду спостереження, починаючи з 1990 року, Україна перебуває у групі країн із середнім рівнем людського розвитку [1].

В Україні показники регіонального людського розвитку обчислюють з 2001 року. У 2012 р. Інститутом демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи розроблена національна методика оцінки людського розвитку, що включає 33 показники, об'єднані у 6 блоків: відтворення населення, соціальне становище, комфортне життя, добробут, гідна праця та освіта [3]. Відповідно до цієї методики, ще у 2010 році до групи з дуже високим рівнем розвитку потрапили сім адміністративних одиниць, а у 2013 році – лише Харківська та Чернівецька області. Значного погіршення в рівні людського розвитку за період 2010 – 2013

рр. зазнали Київська, Черкаська, Івано-Франківська та Сумська області [4].

У 2017 році найбільші значення HDI були характерні для Полтавської – 0,841, Дніпропетровської – 0,835, Київської – 0,828, Харківської – 0,827, Запорізької – 0,823 областей. Причому такий високий показник HDI для Полтавської області характерний через високі показники індексу освіченості – 0,858, середньої очікуваної тривалості життя при народженні – 0,801 та найбільшого з усіх областей індексу валового регіонального продукту – 0,514. Тоді як для інших областей більшу роль відіграє індекс освіченості та середня очікувана тривалість життя. Наприклад, для Харківської області характерний найбільший для України індекс освіченості – 0,870, тоді як для Закарпатської найменший – 0,759, що вплинуло на загальний рейтинг Закарпатської області: останнє місце (0,767).

Загалом для України станом на 2017 рік характерні високі та дуже високі показники HDI та окремо індексу освіченості, середньої очікуваної тривалості життя при народженні. Проте матеріальний добробут знаходиться на низькому рівні.

Міжнародна система показала, що загалом ситуація в Україні непогана. Але такий підхід включає тільки три показники, що говорить про його недосконалість, тому що не враховується повністю демографічна ситуація, окремі економічні чинники тощо.

Список літератури

1. Калашнікова Т. М. Дослідження взаємозв'язку сталості людського розвитку і стабільності держави. *Демографія та соціальна економіка*. 2016. стаття 3 (28). С. 95-99.

2. Єріна А. М. Міжнародні рейтинги: статистичні аспекти обчислення та застосування. Частина II. Індеси інноваційного та людського розвитку. *Статистика України*. 2016. стаття 4. С. 66-75.

3.Топчів О. Г., Мальчикова Д. С., Яворська В. В. Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики. Навч. посіб. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 372 с.

4. Ольвінська Ю. О. Диференціація регіонів України за рівнем людського розвитку.

Рекреаційні ліси Чернівецької області: географічний аспект

Ліси й інші території, що використовуються для відпочинку, туризму та лікування, для задоволення фізичних, естетичних і пізнавальних потреб, називають рекреаційними.

У зв'язку зі зростанням потреб людей у рекреації чимраз більше земель відчужується для даних цілей. Так, у Європі біля 2,1% усієї площі зайнято рекреаційними територіями. На думку багатьох спеціалістів, щоб задовольнити рекреаційні потреби, потрібно мати приблизно 0,8 га площі на 1 людину. Рекреаційний фонд США нараховує 196 млн га державних земель, з яких у даний час використовується 52 млн га [2].

Загальна площа лісів, що можуть використовуватись для рекреаційної діяльності в Україні, складає близько 4 млн га. Площа власне рекреаційних лісів оцінюється в 1,1-1,7 млн га. На території України передбачається створення 256 зелених зон, із них у зоні мішаних лісів – 30 (11,4% від площі рекреаційних лісів зеленої зони), у лісостепу – 145 (54,2%), в степу – 62 (7,7%), в Карпатах – 28 (26,7%) [1].

У Чернівецькій області для цілей рекреації можуть бути використані майже всі ліси з пріоритетними природоохоронними функціями, частка яких складає понад 40%, власне ліси рекреаційного призначення – 8% (21,9 тис. га) від загальної площі лісів області.

У розрізі держлісгоспів, найбільша площа рекреаційних лісів у Чернівецькому державному лісгосподарському підприємстві (ДЛГ) – 15333,8 га (69,8% від загальної площі лісів рекреаційного призначення в області) та Путильському ДЛГ – 4744,5 га (21,6%). Значно менші площі рекреаційних лісів у Сокирянському – 590,7 га (2,7%), Хотинському – 596,5 га (2,7%), Сторожинецькому – 554,0 (2,5%) ДЛГ та Берегометському ДЛМГ – 138,5 га (0,6%) [3].

У контексті функціонального зонування, основна частина лісів рекреаційного призначення включена до зони екстенсивної рекреації – 12459 га (56,7% від площі лісів рекреаційного призначення області), до зони інтенсивної

рекреації включено 4301 га (19,6%). Виділяється зона природних резерватів, яка є досить вагома у структурі рекреаційних лісів Путильського ДЛГ – 21,4% (4699,0 га).

Аналіз показників рекреаційної оцінки лісів рекреаційного призначення Чернівецької області показав, що вона є високою на площі в 119 га, що складає лише 0,58%, середньою - для 17142,2 га (78%) та низькою – для 3437,2 га (15,7%). На площі 1259,4 га (5,7%) рекреаційна оцінка не була визначена [3].

Більшість рекреаційних лісів Чернівецької області стійкі до рекреаційного навантаження та належать до II класу стійкості – 66,8% (14687га) від загальної площі земель рекреаційного призначення. Незначна частка лісів із V класом стійкості – 6,5%.

У лісах Чернівецької області зафіксовано тільки I -III стадії рекреаційної дигресії (найбільшу небезпеку складають IV та V стадії). Переважають ліси I стадії – 91,76% (19995,4га) від загальної площі лісів рекреаційного призначення, II стадія рекреаційної дигресії складає 2,3% (504,1га) і виявлена у лісах Сокирянського та Чернівецького ДЛГ. Найменша площа земель рекреаційного призначення належить до III стадії рекреаційної дигресії – 0,21% (45,1га), яка зафіксована в Чернівецькому ДЛГ.

З метою зменшення рекреаційного навантаження у лісах Чернівецької області впорядковують дорожньо-стежкову мережу та проводять благоустрій на рекреаційних ділянках.

Список літератури

1. Рекреаційне лісокористування: Конспект лекцій / Укл. Бойко І. Д. Ч.1 Чернівці : Рута, 2008. 56 с.
2. Свириденко В. Є. Рекреаційне лісівництво: курс лекцій до системи дистанційного навчання для студентів спеціальності 7.1304.02 – “Садово-паркове господарство”. Київ: Видавничий центр НАУ, 2002. 98 с.
3. Статистичні матеріали Чернівецького обласного управління лісовим і мисливським господарством (Проекти організації і розвитку лісгосподарських підприємств Чернівецької області).

Анастасія Штефюк

Науковий керівник – доц. Бойко І. Д.

Підготовка фахівців туристичної галузі в Україні

На даний час туристична галузь – одна з найвигідніших і найперспективніших галузей економіки. Світовий досвід та практика економічної, соціальної і політичної стабільності розвинених країн підтверджує той факт, що географічне положення держави, природно-кліматичні ресурси, історичні пам'ятки та здобутки культури стають загальним благом лише завдяки туризму. Зважаючи на сучасні тенденції світового ринку туристичної галузі, підготовка фахівців у даній сфері є нагальною життєвою необхідністю [4].

Привабливий імідж України на міжнародній арені має створювати нова генерація кваліфікованих кадрів індустрії туризму, що примножать традиції української гостинності та забезпечать високий рівень обслуговування вітчизняних та іноземних туристів, який буде відповідати сучасним стандартам якості послуг.

У цих умовах суттєво зростають вимоги до кадрового забезпечення галузей туристичної індустрії та інших фахівців сфери послуг.

Лише високий рівень підготовки спеціалістів може забезпечити належну конкурентоспроможність українського туристичного продукту на вітчизняному та міжнародному ринках туристичних послуг [2].

Туристська освіта в Україні сьогодні набуває особливої значущості. Про це свідчать конкурси на туристські спеціальності за останні роки [6].

Упродовж тривалого часу вищі та середні навчальні заклади України не готували спеціалістів для туристичної галузі. Тому фундаментальна туристична освіта в Україні – відносно нова сфера освіти.

Підготовкою фахівців у туристичній сфері України займаються понад 50 вищих навчальних закладів освіти різних форм власності та рівнів акредитації [5].

Якісний туристичний продукт – це результат грамотної праці відповідних фахівців різноманітних напрямків (менеджерів туристичної організації, готельного та ресторанного бізнесу, аніматорів на курортах тощо), а тому їх підготовка – це чи не

найважливіший етап формування власне самого розвитку туристичної галузі в майбутньому. Питання кваліфікованої та високопрофесійної підготовки кадрів у сфері туризму, безперечно, є актуальним, тим паче, що туризм офіційно проголошений як пріоритетна галузь національної економіки України на державному рівні [1].

В Україні здійснюється підготовка фахівців 5 основних напрямів у туризмі, проте незалежно від спеціалізації однією з постійних проблем для випускників ВНЗ стає недостатність здобутих практичних навичок. Хоча варто відзначити, якість теоретичної підготовки фахівців у галузі туризму в Україні є на високому рівні.

Іншими словами ми можемо зробити висновок, що на сьогодні в Україні туристична освіта знаходиться на досить високому рівні, проте існують деякі проблеми щодо практичної підготовки потенційних кадрів в галузі туризму, спричинені доволі низьким рівнем взаємодії навчальних закладів та підприємств туристичної індустрії. Тому важливим залишається питання ефективної співпраці між ВНЗ та туристичними компаніями, оскільки обидві сторони зацікавлені в якійсь підготовці фахівців туризму – ВНЗ прагнуть забезпечити свою престижність та якість освіти, а підприємств хочуть залучати до праці висококваліфікованих кадрів [3].

Список літератури

1. Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 № 324/95-В.
2. Підготовка фахівців сфери туризму у вищих навчальних закладах України. URL: <http://journals.uran.ua/index.php/2312-1947/article/viewFile/28184/25124>
3. Польова Л.В. Особливості практичної підготовки фахівців з туризму. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/poljova.htm.
4. Фахівець туристичної індустрії – професія для мандрівників. URL: <http://www.udau.edu.ua/ua/news/faxivecz-turistichnoyi-industriyi-profesiya-dlya-mandrivnikiv.html>
5. Федорченко В. К., Дьорова Т. А. Історія туризму в Україні: підручник. Київ : Вища школа, 2002. 195 с.
6. Федорченко В. К. Фоменко Н. А., Скрипник М. І. та ін. Педагогіка туризму. Київ : Видавничий дім "Слово", 2004. 296 с.

Анна Щерба

Науковий керівник – доц. Заблотовська Н. В.

Оцінка статеві-вікової структури населення Тернопільської області

Статеві-вікова структура населення є одним з важливих демографічних показників. Вона дозволяє зробити певні висновки щодо демографічних тенденцій та визначити можливі зміни динаміки чисельності населення в майбутньому. Статеві-вікове співвідношення мешканців має великий вплив на соціально-економічне становище в регіоні. Дана характеристика населення – досить важлива при дослідженні трудового потенціалу території та перерозподілу економічно активного населення за галузями господарства. Процес формування сучасного статевого та вікового складу населення Тернопільської області, як і України в цілому, відбувався під впливом чинників зумовлених складним історичним та демографічним розвитком країни. Тому через нього можна відстежити як минуле, так і дати оцінку демографічному майбутньому району.

Тернопільська область станом на 1 січня 2018 року характеризується такими показниками сучасної вікової структури населення: 168691 осіб у віці від 0 до 14 років, населення у працездатному віці налічує 724200 особи, та 163055 осіб старше працездатного віку. Аналіз динаміки вікового складу населення Тернопільської області з 1989 року по 2018 рік показує, що група населення у віці 15-64 роки значно переважає над віковими групами від 0-14 років та старше 65 років.

Дослідження показників співвідношення вікових груп населення Тернопільської області у розрізі адміністративних областей вказує на те, що серед вікових категорій переважає працездатне населення. Зокрема, найвищими показниками частки населення у віці 0-14 років визначаються Борщівський (9483), Бучацький (11924), Теребовлянський (9929) та Тернопільський (10703) райони. Для них цей досліджуваний показник вищий за пересічний по області. Найменша ж кількість

населення у працездатному віці фіксується у Підгаєцькому районі та становить 2863 особи. Щодо населення у віці старше 65 років, то найбільша кількість їх представників у Борщівському (11127), Теробовлянському (10492), Тернопільському (9793) районах, а найменше – Підгаєцькому районі (3347 осіб відповідно).

Для Тернопільської області показник загального демографічного навантаження складає 283 особи. Найвищим даний показник був у 1993, 1994 роках і становив 363 особи на 1000 мешканців, найнижчим же – у 2009-2011 роках та становив 209 осіб. Для оцінки перспектив демографічного розвитку регіону, важливе співвідношення часток дітей та осіб старше працездатного віку. Найкраща ситуація з таким співвідношенням на теренах області була ще у 1989 році, а найкритичніша, коли показник неповнолітніх перевищував лише на 5 сходинок навантаження працьокми, вона склалася у 2012 році.

Ще на початку 90-х років минулого століття середній вік для всього населення Тернопільської області складав 37,2 роки, при 40,5 та 32,3 відповідно для сільської місцевості та міських поселень. Однак за період від 1989 р. до 2018 р. цей показник зріс до 40,5 року пересічно для всього населення регіону дослідження. За це же період показники медіанного віку населення змінилися від 35,3 до 39,6, що свідчить про старіння населення. У розрізі міських поселень ця позначка збільшилась на 8 пунктів, хоча в сільській місцевості зменшилась на 0,8.

У структурі населення Тернопільської області 54 % займають жінки та 46% чоловіки. Варто відмітити, що період дослідження співвідношення статевих груп набуло тенденцію до урівноваження. Якщо, у 1989 році на 1000 жінок припадала 854 чоловіків, то в 2018 році цей показник становив 878 осіб. Найбільша кількість чоловіків на 1000 жінок зафіксовано Шумському районі (923 особи), а найменшу – у м. Кременець 807 осіб.

Список літератури

1. Яворська В. В. Регіональні геодемографічні процеси в Україні: монографія. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2013. 384 с.; ЛЮС, 2015. 372 с.

Поняття «межа» в ландшафтознавстві та її обґрунтування між рівнинними і передгірними ландшафтами (у межах Івано-Франківської області)

Географічні межі виступають рубежами, що відображають якісну зміну одних географічних явищ і процесів іншими. Незважаючи на достатню кількість вихідних матеріалів щодо вивчення різноманітних фізико-географічних та ландшафтних меж, деякі із них потребують обґрунтування.

Загальний підхід до виділення меж між ландшафтами може бути зведений до твердження, що ці межі визначаються конфігурацією місць певним характером зв'язку. На певному просторі цей зв'язок підтримується й формує характерну для нього конфігурацію елементів. Край цього простору виникає у місцях, де даний характер зв'язку щезає й поступається місцем зв'язку іншого характеру, який конфігурує місця по-іншому, тобто в інший ландшафт. Отже, міжландшафтні межі проходять там, де один характер зв'язку між місцями змінюється іншим. Цей перехід може відбуватися різко або поступово й, відповідно, межа між ландшафтами може мати вигляд або лінії, або перехідної смуги (екотону) [1].

Ландшафтні межі у вигляді перехідних смуг часто називають екотонами (від. грецьк. "ойкос" - домівка, "тонос" - напруга). Цей термін, хоч і має екологічне походження (був введений екологом Фредеріком Клементсом у 1905 р.), та у повоєнні роки все більше набував ландшафтного забарвлення й врешті став настільки загальним, що є тенденція поширювати його на всі типи ландшафтних меж, у тому числі й лінійні.

Зовнішній край Карпатської складчастої системи відділяє від Східноєвропейської платформи Передкарпатський прогин, заповнений потужною товщею осадових порід, в рельєфі йому відповідає ускладнена котловинами і долинами річок височина Передкарпаття, що поступово підвищується у напрямку до гір. Власне Карпати простягаються

паралельними хребтами з північного заходу на південний схід [2].

Північно-східна межа Передкарпаття з Волино-Подільською височиною вимагає пояснень, оскільки існують розбіжності в її проведенні.

Межа між ґрунтовими покривами передгірських і рівнинних територій проводиться на підставі поширення опідзолених чорноземів. Вітчизняні ґрунтознавці відносять район Нижанковичі-Рудки до лісостепу, виключаючи його цим самим із Передкарпаття. Адже лісостепові ландшафти характерні для рівнинних територій.

Межа між рослинним покривом передгір'я та рівнини простежується (з північного-заходу на південний схід) вздовж правих високих терас р. Дністра, далі границю ведемо до устя р. Бистриці, потім по її правій притоці Вороні, далі ведемо межу на м. Коломию і тут межа переходить, проходить по високих терасах лівого борта долини р. Прут.

Геологічну границю Передкарпатського прогину з платформою було проведено по лінії Калуш – Івано-Франківськ – Отиня – Коломия.

Найбільш динамічною є кліматична межа, Термічний режим рівнинної частини області виражається середньомісячною температурою в липні від $+17,5^{\circ}\text{C}$ до $+18^{\circ}\text{C}$, а січня від -6°C до -5°C , в Передкарпатті середньомісячна температура липня коливається від $+16,5^{\circ}\text{C}$ до $17,5^{\circ}\text{C}$.

Отже, межа між передгірними та рівнинними ландшафтами визначається як екотон – перехідна смуга в якій виділяються такі ландшафтні межі: геолого-тектонічна та ґрунтово-біо-кліматична.

Список літератури

1. Природа Івано-Франківської області / За ред. К. І. Геренчука. Львів : Видавниче об'єднання «Вища школа», 1973. 160 с.
2. Гродзинський М. Д. Пізнання ландшафту: місце і простір: Монографія. У 2-х т. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. Т. 2. 503 с.

**Морфометричні показники рельєфу
Чернівецько-Сторожинецької височини**

У процесі становлення і розвитку Землі проявляється різноманіття форм тектонічних рухів, що призводить до зміни структур земної кори та її рельєфу. Найкраще ці зміни видно за морфометричними показниками рельєфу, до яких відносять вертикальне і горизонтальне розчленування, абсолютні висоти, крутість земної поверхні [3].

Для території Чернівецько-Сторожинецької височини розраховано деякі морфометричні показники. Оскільки геологічна будова та тектоніка Чернівецької області досить специфічна, то й рельєф даної території має своєрідність. Необхідність такого дослідження зумовлюється тим, що саме на цій ділянці знаходиться найактивніший розвиток зсувних процесів у Чернівецькій області. Одними із основних морфометричних показників рельєфу є густина ерозійного розчленування території, експозиція схилів та кути нахилу поверхні [1]. Дослідження густоти ерозійного розчленування території дає можливість встановити неоднорідність геологічної будови, характер інтенсивності неотектонічних рухів, ступінь ерозійної сітки на даній території. Розрахунками було встановлено, що коефіцієнт густоти ерозійного розчленування території в середньому коливається в межах від 0,28 до 2,28 км/км². Через те, що досліджувана територія характеризується густою гідрмережею та інтенсивними атмосферними опадами, особливо в теплий період, тут сформувався ерозійно-зсувний рельєф [2].

Кути нахилу поверхні, бо і глибина ерозійного розчленування території, має різні значення та територіальні відмінності в межах досліджуваної території. Кути нахилу коливаються від 2 до 20 градусів. В південній частині території, в районі гори Спаска кути нахилу коливаються від 6 до 20 градусів. А в районі гори Цецино від 4 до 9 градусів.

Проаналізувавши густоту ерозійного розчленування та кути нахилу поверхні даної території, можна сказати, що територія Чернівецько-Сторожинецької височини має значні територіальні відмінності за морфометрією даних показників.

Важливі показники рельєфу, від яких залежить характер прояву ерозійних та інших негативних природних процесів, є експозиція схилів. Вплив експозиції схилу на ерозію проявляється саме через розбіжності в мікрокліматі, рослинності та ґрунтах на схилах різних експозицій. Експозиція схилів тісно пов'язана з крутизною схилів. Чим крутіший схил, тим яскравіше проявляються особливості його просторової орієнтації. Також з експозицією схилів пов'язують природну асиметрію схилів. Так, на правобережжі річки Прут найбільш поширені зсуви, а на лівобережжі – яри [2].

Позаяк Чернівецько-Сторожинецька височина розташована в межах Зовнішньої зони Складчастих Карпат, для якої характерне поширення спадистих структур, котрі порушені чисельними скидами північно-західного і північно-східного простягання, то і в межах даної території поширена експозиція схилів пн.зх. та пн.сх. орієнтації.

Отже, морфометричні показники досить неоднорідними по всій території дослідження, що тісно пов'язано з тектонічною і геологічною будовою Чернівецько-Сторожинецької височини.

Список літератури

1. Горішний П. М., Чупило Г. Р. Завдання та методичні рекомендації до лабораторних робіт з курсу «Геоморфологія». Львів : видавничий центр ЛНУ ім І. Франка, 2004. 58 с.
2. Киналь О., Крогулець Е. Гідрокліматичні особливості зволоження територій. Кам'янець-Подільський : ПП Мошинський В.С., 2009. 108 с.
3. Философов В. П. Краткое руководство по морфометрическому методу поисков тектонических структур / Под общей редакцией А. А. Корженевского. Саратов : Изд-во Саратовского университета, 1960. 68с.

Зміст

Баранова Валерія. Тенденції розвитку ресторанного господарства як складової туристичної галузі (на прикладі Чернівецької області).	3
Бельмега Анна. Стан та перспективи розвитку туристичної галузі Чернівецької області	5
Бережний Юрій. Рівнинні та платоподібні геолого-геоморфологічні комплекси Меркурія	7
Біла Руслана. Унікальність природи міста Хмільника	9
Біля І. Оцінка впливу сонячної активності на фізико-географічні процеси Землі.....	11
Бойчук Марія. Прикладні аспекти проведення технічної інвентаризації об'єктів нерухомості (на прикладі житлового масиву м. Чернівці).	13
Бубряк Богдана. Реконструкція геолого-геоморфологічної історії Pannonis Mons Volcano region, Planum Australe region та Hellas region.....	15
Бурак Лариса. Регіональне розселення як функція природно-ресурсних можливостей території (на прикладі західного регіону України).....	17
Бурега Христина. Особливості руслоформування р. Прут поблизу смт Делятин.	19
Венців Павло. Теоретичні основи наукового пізнання демографічної ємності території.....	21
Вервега Христина. Оцінка топографо-геодезичного забезпечення території Надвірнянського району способом гексагонів.	23
Вінтоняк Вікторія. Народні художні ремесла та промисли Гуцульщини, їх значення для розвитку туризму.	25
Воронецька Лілія. Роль природних та культурних об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в розвитку туризму Латинської Америки та Вест-Індії	27

<i>Гавалешко Марія.</i> Туристично-рекреаційний потенціал НПП «Вижницький»	29
<i>Гавриленко Александра.</i> Депресивність сільських поселень Чернівецької області.....	31
<i>Галичук Оксана.</i> Рекреаційно-туристичні ресурси Косівського району Івано-Франківської області.....	33
<i>Гатиж Валерія.</i> Мотивація персоналу як один із чинників ефективного розвитку підприємства (на прикладі туристичної фірми "Квінс Тревел").....	35
<i>Григорій Мирослава.</i> Поверхнева геологія марсіанського кратера Gusev за даними марсохода Spirit	37
<i>Гузаревич Марта.</i> Сутність та роль технопарків в інноваційному розвитку України	39
<i>Гуменюк Юлія.</i> Дослідження просторово-часових особливостей лісовкритих площ на території Геофіпольського району засобами ГІС: Mapinfo та Global Forest Watch.....	41
<i>Гунчак Яна.</i> Управлінські аспекти, проблеми та перспективи розвитку соціального туризму в Україні	43
<i>Дирів Аліна.</i> Структурно-стратиграфічна характеристика астри Бекума, Венера	45
<i>Довган Юлія.</i> До питання демографічних процесів у Західному соціально-економічному районі	47
<i>Заполох Уляна.</i> Приблизна оцінка денудації марсіанської поверхні у межах Нойського періоду	49
<i>Зеленчук Володимир.</i> Геолого-геоморфологічна характеристика Жаб'євської (Верховинської) котловини.....	51
<i>Золотунець Денис.</i> Медико-демографічні показники стану здоров'я населення Чернівецької області	53
<i>Іскрицька Діана.</i> Перспективи розвитку Бертниківського родовища цементної сировини	55

Капуш Христина. Територіальний брендинг як дієвий інструмент підвищення привабливості території (на прикладі Тернопільської області).....	57
Келебай Христина. Специфіка сільського туризму на ринку послуг Івано-Франківської області.....	59
Кінзірська Яна. Особливості та тенденції розвитку індустрії дозвілля й розваг.	61
Кіселюк Марта. Субрегіональна система розселення Івано-Франківської області як функція природно-ресурсних можливостей території	63
Кісіль Роман. Формування конфесійного простору поліетнічного регіону (на матеріалах Чернівецької області).....	65
Кіф'як Тетяна. Особливості ландшафтної структури Борщівського району	67
Кіщук Михайло. Тенденції змін водності річок басейну Верхнього Пруту	69
Клімова Тетяна. Проблематика створення земельно-ресурсних атласів за допомогою ГІС-технологій (на прикладі Черкаської області).	71
Колосівський Назарій. Характеристика окремих галузей соціальної інфраструктури Чернівецької області	73
Копитова Катерина. Аналіз чинників, які впливають на результати навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів в Україні	75
Кравчук Ольга. Зміни в освітньому просторі Маневицького району Волинської області	77
Кривохижа Владислав. Суспільно-географічні аспекти формування статево-вікової структури населення Сторожинецького району	79
Кролікова Вікторія. Сучасні гаджети й девайси як технологічні засоби обробки геоданих і виконання прикладних завдань у сфері геодезії, картографії та землеустрою.....	81

Кушнірюк Мар'ян. Топонімічний аналіз походження назв водних об'єктів Чернівецької області.	83
Лазарева Наталя. Мирон Кордуба в системі географічних наук	85
Ласківська Юлія. Зарегульованість стоку малих річок Заставнівського району.....	87
Літва Софія. Екстремальні прояви атмосферного зволоження Буковини у ХІХ-ХХ ст.....	89
Лодба Іван. Особливості актуалізації даних веб-картографування геопорталу OpenStreetMap для території Чагорської ОТГ.	91
Людвіковська Надія. Комфортність клімату міста Чернівці	93
Мала Христина. Топоніми Меркурія	95
Малець Оксана. Зона впливу м. Чернівці в умовах проведення адміністративно-територіальної реформи.....	97
Мангер Вадим. Зсувні процеси і явища на території м. Чернівці	99
Матошук Наталія. Теоретичні засади розселення населення	101
Мацевко Олександра. Динаміка функціонування послуг роздрібно́ї торгівлі у Тернопільській області.....	103
Мацінський Назар. Геодезичне забезпечення Заліщицького району.	105
Мірош Катерина. Материкові геолого-геоморфологічні комплекси Нектарійського періоду на Місяці	107
Молдован Іван. Джерела надходження енергії в ландшафтне середовище.....	109
Морарь Анна. Географічні аспекти мовної ситуації в Чернівецькій та Івано-Франківській областях.....	111
Нестерюк Аліна. Аналіз нормативно-грошової оцінки населених пунктів (на прикладі с. Сергії Путильського району Чернівецької області).	113

Нечипорук Володимир. Складання та оновлення топографічної карти 1 : 10 000 (на прикладі території смт. Козова).....	115
Осташек Петро. Гідроморфологічні дослідження річки Черемош та її долини в умовах виходу з гір на передгірну рівнину.....	117
Пастернак Тетяна. Інвестиційний клімат в Івано-Франківській області.....	119
Пенц Марія. Територіальні особливості функціонування освітнього комплексу Борщівського району Тернопільської області	121
Полудняк Анастасія. Розвиток Кам'янець-Подільської міжрайонної системи розселення в контексті впровадження адміністративно-територіальної реформи.....	123
Поп'юк Аріна. Чинники формування туристичної привабливості Кельменецького району	125
Сакаль Ірина. Особливості здійснення топографічних знімачь при спелеологічних дослідженнях.	127
Свириденко Анастасія. Сучасні особливості міжнародних туристичних потоків	129
Сендзік Юлія. Аналіз проблем картографічного забезпечення сільських територій для потреб процесу децентралізації.....	131
Сіщук Наталія. Рекреаційний потенціал Івано-Франківської області	133
Спиридончук Олександра. Кліматичні умови міста Кам'янця-Подільського	135
Ставчанська Іра. Використання краєзнавчого матеріалу на уроках географії в школі.....	137
Третяк Володимир. Розробка програми складання web-атласу території Чернівецької області.	139
Федащук Мар'яна. Особливості планування топографо-геодезичних вишукувань з використанням ЦММ на території Рахівського району Закарпатської області.....	141

Федорчак Ольга. Територіальні відміни національної кампанії з обрання сімейного лікаря громадянами в межах Західного госпітального округу	143
Фокиєк Вікторія. Використання сучасних технологій на уроках географії	145
Фрунза Каріна. Освітній туризм: сучасний стан і перспективи розвитку.	147
Храпко Яна. Сучасний стан осушувальних меліоративних геосистем днища долини річки Прут в межах Чернівецької області	149
Чермак Олександр. Внутрішні дворики як об'єкти тематичних екскурсій.	151
Шевчук Оксана. Особливості виникнення поселенської мережі Турійського району Волинської області від доби пізнього палеоліту до II тисячоліття нашої ери	153
Шенішевська Іванна. Місце України на світовому ринку органічної продукції	155
Шкаєва Дарина. До питання дослідження Індексу людського розвитку регіонів України.....	157
Штефуряк Юлія. Рекреаційні ліси Чернівецької області: географічний аспект.....	159
Штефюк Анастасія. Підготовка фахівців туристичної галузі в Україні	161
Щерба Анна. Оцінка статево-вікової структури населення Тернопільської області	163
Щеснюк Петро. Поняття «межа» в ландшафтознавстві та її обґрунтування між рівнинними і передгірними ландшафтами (у межах Івано-Франківської області)	165
Ююкіна Марина. Морфометричні показники Чернівецько-Сторожинецької височини.....	167